

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

960

Լիւ Թագաւոր

Ա. Պետերսբ 1888

82

Շ-53

2011

En 2003

82
C-53
ԱԳ

ՎԻՆԼԻԱՄ ՁԵԿՍՊԻՐԻ

ԼԻՐ ԹԱԳԱԻՈՐ

ՈՂՐԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆԳ ԱՐԱՐՈՒԱԾՈՎ:

(Ժաբգմանեց)

ՍՏ. ՄԱԼԻԱՍԵԱՆՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԻՈՒՐԻ

ՏՊԱՐԱՆ Ի. Ն. ՍԿՈՐՈՒՄԻՈՎԻ

1888

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ ԹԱՐԳՄԱՆՁԻՆ

Եւաջին անգամ հրատարակելով Սիլվիամ Հէկսպիրի «Լիր թագաւոր» (King Lear) ողբերգութեան հայերէն թարգմանութիւնը՝ անհրաժեշտ եմ համարում մի քանի խօսք ասել նորա արտաքին կողմերի մասին, իբրեւ բացատրութիւն այն լեզուային նոր կիրառութիւններին, որոց կհանդիպի ընթերցողը սորա մէջ:

Թարգմանութեանս մէջ ես հետեւել եմ գլխաւորապէս Հէյնրիխ Վոսսի (Heinrich Voss) գերմաներէն չափաւոր թարգմանութեան, որ բնագրին, այսինքն անգղիերէնին բոլորովին զուգընթաց է, վասն զի տող առ տող և մեծ մասամբ նաև բառ առ բառ թարգմանութիւն է անգղիերէնից: Վերմաներէնի և անգղիերէնի մերձաւոր նմանութեան պատճառով շատ տեղ ունի նաև բնագրի բարակ իմաստները, հանճարաւոր խօսքերն ու բառախաղները. այնպէս որ ամենայն հաւատարմութեան արժան է նա, և բոլոր թարգմանութիւններին մէջ ամենամօտն է բնագրին, բացի մի քանի տեղերից, հարկաւ, ուր ոտանաւորի յանգերին պատճառով թարգմանիչն ստիպուած է եղել բնագրից փոքր ինչ շեղիլ, պահպանելով միևնոյն ժամանակ տողերի կարգն և իմաստի ճշտութիւնը:

Նոյն արժանաւորութիւնն ունի նաև Ֆրանսուա-Վիկտոր Հիւգոյի (François-Victor Hugo) գաղղիերէն թարգմանութիւնը, այս տարբերութեամբ միայն, որ արձակ գրուածք է, բայց նորա մէջ բնագրի տողերը միմեանցից բաժանուած են գծիկներով: Եւս կերպով չափաւոր գրութեան կապանքներից արձակուած լինելով և միևնոյն ժամանակ բնագրի տողերը պահպանելով՝ այս թարգմանութիւնը կրկնակի յարգ ունի մէկ ուրիշ թարգմանչի համար, որ կարող է այնտեղ գտնել բնագրի թէ՛ արտաքին ձևի և թէ՛ ներքին իմաստի անվիճելի հարազատ փոխադրութիւնը: Եւքի առաջ ունեցել եմ նաև Լը Տուրնէօրի (Le Tourneur) և Վրուժինի

(Дружининъ) գաղղիերէն և ռուսերէն թարգմանութիւնները, որոց առաջինն արձակ է, իսկ երկրորդը չափաւոր և մեծ մասամբ ճիշտ։

Հիւգոյի գաղղիերէն թարգմանութեան հետ։ Հարկ եղած ժամանակ երբեմն դիմել եմ նաև բնագրին՝ համեմատութեան համար։ Այս կերպով իմ թարգմանութեանս ճշտութիւնն և կարելի հաւատարմութիւնն երաշխաւորուած են։

«Ախր թագաւոր»-ի Վախկին նիւթը քաղել եմ Գ. Հիւգոյի ներածութիւնից (Թ. հատոր), իսկ ծանօթութիւնների մեծ մասը Գրոտթինից և նոյն Գ. Հիւգոյից։

Հայերէն թարգմանութեանս մէջ մի երկու քերականական նորութիւններ եմ մտցրել, որոց վերայ դարձնում եմ մեր մամուլի ուշադրութիւնն։ Այս առանց վարանումի և մեծ ուրախութեամբ կհաւանէի քննադատութեան հետ, եթէ նա ապացուցանէր իմ շարժառիթների անհիմն լինելը, կամ ցոյց տար միջոցներ, որոնցով աւելի դիւրաւ կարելի լինէր հասնել իմ նախագրեալ նպատակին, այն է, թարգմանական գրուածքի լեզուին հարազատութեան և իմաստի պարզութեանն և անշփոթութեանը։ Այս իմ կողմից անտեղի չեմ համարում համառոտապէս բացատրել թէ՛ այդ նորութիւնները և թէ նոցա գործածելու շարժառիթները։

Ահա նոքա.

Ա. Սա, դա, նա ցուցական դերանունների իգական սեռի ձևերն—սէ, դէ, նէ.

Բ. Լ' (լին վշիկով).

Գ. Սա, դա, նա դերանունների տրական և հայցական հոլովներն,—Տր. սորան, դորան. Հյց. սրան, դրան, և

Դ. Կարելի միօրինակութիւն այն բառերի հոլովմունքին մէջ, որոնք վերջին վանկում ունին «-» և «-» ձայնաւորներն։

Ա. Գիտեմ, որ շատերը պիտի վրդովուին, տեսնելով իմ թարգմանութեանս մէջ գործածուած սէ, դէ, նէ,—ցուցական դերանունների իգական սեռը, միմիայն այս պատճառով, որ ռուսացերիս մէջ նորութիւն է այս գործածութիւնն։ Ուրիշ որ և է պատճառ չեն կարող ունենալ նոքա, որոնք դէմ են այս նորութեան, վասն զի վերոյիշեալ ձևերի թէ՛ ծագումն և թէ նպատակայորմարութիւնն օրինաւոր են, և ես նոցա կիրառութիւնը նորոգել եմ՝ բաւական խորհրդածած լինելով նոցա վերայ թեր և դէմ։

Ահաւասիկ իմ շարժառիթները։

Հայերէն լեզուն անտարակոյս ունեցել է նախ-մատենագրական դարերում վերոյիշեալ դերանունների իգականներն, (այս կամ ուրիշ ձևի տակ—հոգ չէ). վասն զի պատկանելով հնդիկ-եւրոպական մեծ ճիւղին թէ՛ բառական և թէ՛ քերականական կազմութեամբ՝ հիմնապէս պէտք է նմանութիւն ունենար նորա հետ։ Ի՞նչ էլ որ ժամանակով ասէ համեմատական լեզուագիտութիւնն հայերէնի բռնած տեղի մասին հնդիկ-եւրոպական լեզուների շարքում, թէ՛ ապացուցանէ նորա պատկանիլը սլաւոն-լիթուանեան, թէ՛ իրանական լեզուախմբին*) նոյն հետեւութիւնը դարձեալ կմնայ, վասն զի ինչպէս սլաւոն-լիթուանեան նոյնպէս և իրանական լեզուներն արականի, իգականի, (ոմանք նաև չէզոքի) տարբեր վերջաւորութիւններն ունին, և եթէ ոմանց մէջ նոքա պակասում են՝ այս պէտք է վերագրել նոյնպէս մոռացութեան, ինչպէս և հայերէնին մէջ։ Սեր խնդրից դուրս է, թէ ի՞նչպէս է մոռացուել մեր մէջ այս իգական դերանունների գործածութիւնն, մենք այստեղ միայն մատնացոյց ենք անում հայերէնին խիստ մօտ և արենակից մի ուրիշ լեզուի, նոր պարսկերէնին վերայ, որ կորցրել է նոյնպէս գոյականների և դերանունների սեռերը միանգամայն, մինչդեռ նորա նախատիպները (ղանդիկ, պահլաւիկ և Բէհիստանի արձանագրութիւնների լեզուն) պահել են երկուքն էլ։—Ով որ փոքր ինչ ուշադիր լինի, թէ որչափ բազմաթիւ քերականական ձևեր կորցրել է հայերէն լեզուն իւր նախ-մատենագրական բազմադարեան գործածութեան մէջ՝ նա չի զարմանար, որ սա, դա, նա-ն ևս կորցրած լինին իրանց իգականի վերջաւորութիւններն։

Այս դերանունների իգականները գործածել են Ա. դարում Խորենացին և Վաւիթ անյաղթը, որոնք իբրև դասական հեղինակներ ունին հեղինակութիւն և կարող են մեզ դիւրացնել նոյնի գործածութիւնը։ Այս չեմ կարող համաձայնիլ բոլորովին մեր մէջ ընդհանուր դարձած այն կարծիքին, թէ նոքա այս արել են կոյր յունամոլութեամբ միայն։ Այս ենթադրութիւնն ի հարկէ պատիւ չէ բերում այն հեղինակներին, որոնք, մեր մատենագրութեան աստղերը, իբր թէ չեն ունեցել ոչինչ հասկացողութիւն

*) 1882 թուից յետոյ, երբ այս յառաջաբանը գրուած է թարգմանութիւնից յետոյ և այժմ տպուած է անփոփոխ՝ լեզուագիտութիւնն յայտնեց որոշ կարծիք այս խնդրի մասին։

լեզուի օրէնքներին վերայ և ոչինչ ճաշակ, այլ եղել են կոյր-հետեւողներ յոյնին առանց հարկի: Աւելի հաւանական է, թէ նոքա հարկադրուած են եղել գործածել այս ձեւերն: Այսպէս զի երբ նոքա, թողնելով հայկական և ընդհանրապէս արեւելեան լեզուների պարզ ոճն և համառօտ նախադասութիւններն, մտան հունաստան, վարժուեցան յունարէնի ձեւաւոր ու զարդարուն ուժին և երկար պարբերութիւններին, երբ իրանք էլ սկսեցին նոյն լեզուով խօսիլ և ձառել յոյների ատենաներում, վերջապէս երբ որ ձեւնարկեցին յոյն հանձարի արտագրութիւններն հայերէնի վերածելու՝ այն ժամանակ զգացին, թէ պակաս է հայերէնի մէջ ի միջի այլոց մի բան ևս, սեռը, և այս պակասութիւնը կարելի չէր լինէր չափ դարմանելու համար վերանորոգեցին սա, դա, նա դերանունների իգական սեռերի գործածութիւնն, վերանորոգեցին ասում եմ, վասն զի (ինչպէս կարծում է Ուսուցչ. Վ. Պատկա-նեան) նոքա հաւանօրէն երբեք լսած պէտք է լինէին ժողովրդին մէջ նոյնի գործածութիւնը, որ, ինչպէս տեսանք՝ հին ժամանակ հայերէնի մէջ անշուշտ գոյութիւն ունէր:—Նոյն դերանունների իգականները գործածել են նաև մեր նոր գրագէտներից շատերը*): Տաճկահայաստանում, և սոցա ճաշակին և գրելու տաղանդին վերայ ի հարկէ ոչ ոք չի վիճեր:

Եւրոպական լեզուների մեծ մասին մէջ թէ՛ գոյականները և թէ՛ դերանունները սեռ ունին. եթէ առաջինները մասամբ խօշ-ընդօտ են լեզուի դիւրութեան՝ սորա փոխանակ նոքա և մանա-ւանդ դերանունները իրանց սեռերով շատ նպաստում են նորա պարզութեան: Կարգացէք ժամանակակից եւրոպացի հեղինակ-ների վիպասանութիւնները և դուք իսկոյն կհամաձայնիք ա-սածիս հետ, թէ առանց դերանունների սեռերին՝ խիստ դժուար դասականալի կլինէր լեզուն:

Իայց վերոյիշեալ երեք կէտերը բաւական չէին ինձ համոզելու, որ սա, դա, նա-ի իգական սեռերը գործածեմ: Նոքա ինձ համար միայն օրինաւոր դարձրին և իրանց հեղինակութեամբ դիւրացրին նոցա գործածութիւնը. իսկ բուն շարժառիթը՝ Կարե-նայի-նէն է այս իգական դերանունների: Այնքան ցանկա-նում ենք մեր լեզուի կատարելութեանը, եթէ ուզում ենք, որ

մեր լեզուն այնչափ կատարելագործուած և հարուստ լինի բառե-րով, ոճերով ու դարձուածներով, որ առանց փոքր դժուարութեան կարողանայինք որ և է շարագրութիւն դիւրաւ հայերէն թարգ-մանել, եթէ վերջապէս կամենում ենք ազատել հայերէնը արե-ւելեան լեզուների դանդաղ ու թմրեցնող ոճից և հետզհետէ մտնեցնել եւրոպական կենդանի լեզուներին՝—պէտք է լրացնենք մեր լեզուն, պէտք է աշխատինք նրան դիւրաթեք, ձկուն դար-ձնել, պէտք է ջանանք մանաւանդ, որ հայերէն լեզուն չունե-նայ այնպիսի քերականական և բառական թերութիւններ, որոց պատճառով մի գրուածք անհասկանալի և մոլթ լինի: Չէ կարե-լի ուրանալ, որ բառերի պակասորդը լրացնելու մեծ ջանք կայ մեր մէջ. իսկ քերականական թերութիւններին վերայ այնչափ չէ մտածվում: Կարո՞ղ ենք մենք հայերէնի ներկայ դրութեան մէջ եւրոպական որ և է լեզուից մի chef-d'œuvre թարգմանել, նոյնպէս վայելուչ ոճով, պարզ լեզուով, բառերի բարակ նշանակութիւն-ներով, ինչպէս բնագիրն է, և միևնոյն ժամանակ հաւատարիմ մնալ բնագրին: Ս'անաւորում եմ խօսքս («Լիր թագաւորի») մա-սին. ի՞նչ պէտք է անէ հայ թարգմանիչն, երբ, Լիրի հարց-մունքին՝ թէ ո՞վ յանդգնեցաւ այնչափ արհամարհել իւր սուր-հանդակի աստիճանն, որ նրան շղթայեց՝ Կէնտ պատասխանում է.

«Sie und Er,

Eu'r Sohn und Eure Tochter» *).

Գոնէ ևս հարկ համարեցի թարգմանել՝

«Եւ և Դ, արքայ, Չեր ուստին ու գուստրը»:

Կամ, երբ, Լիր խենթացած ժամանակ իւր դստերին դա-տաստանի կանչելիս՝ Լիգար ասում է.

«Sieh, wie er da steht und mich anstarrt!—

Liebelst du vor Gericht, schöne Dame?» **)

Ես ստիպուած էի Դ-ի գործածութիւնը մոցնել, որպէս զի վերոյիշեալ տողերը թարգմանելիս՝

«Եայեցէք, ի՞նչպէս

Եւ այդտեղ կանգնել վերաս է յառում

Ս'աւվառ աչքերը:—Սիրունիկ պիկն,

Գատիդ ատե՞նն էլ սիրուլտում ես դու՝—

*) Բ. արարուած, Դ. տեսարան:

**) Գ. արարուած, Զ. տեսարան:

*) Հեքիմեան, Աշէիկթաշիան, Խորէն արքայիսկոպոս Գալֆայեան, Լայլն:

նաւն չհասկացուի գործածուած սոյն տիկին բառին փոխանակ. այլ ընթերցողը կարողանայ մակաբերել, թէ Լյդգար նա բառով ուրիշին է ակնարկում, այսինքն դէին:—Վարո՞ղ էր կարդացողն առանց մեծ դժուարութեան հասկանալ Լյդմունդի մենախօսութիւնն, (Սէրի և Հաւատարմութեան երգում տըւի ես, և լն. *), եթէ նա և նէ-ի գործածութիւնը մտցուած չլինէր, որոց օգնութեամբ շատ դիւրին և պարզ է այն հասկանալ:

Եւս տեսակ օրինակները բազմաթիւ են, իսկ եւրոպական մատենագրութեան մէջ՝ անթիւ, որոց երկիմաստութիւնից եթէ մենք կամենում ենք խոյս տալ՝ պէտք է գործածենք վերոյիշեալ գերանունների իզական սեւերն:

Բ. Լ'-ի (լիւն փշիկով) ծագումի, գործածութեան և հնչիւնի ջատագովութիւնն ընթերցողը կարող է գտնել Բագրատունու Ի պէտս զարգացելոց Քերականութեան վերջում, առանձին ընդարձակ ճառին մէջ. (նորա հերքումը, որ գրել է Վաբրիէլ արքեպիսկոպոս Եւփազեան՝ տպուած է Ս. Լենետիկում բայց հրատարակուած չէ). ուստի ես անօգուտ եմ համարում կրկնել այն՝ ինչ որ արդէն այնչափ պերճաբանօրէն ասել է մեր երեւելի հայագէտն. միայն հարկ եմ համարում իմ կողմից աւելցնել, թէ նորա (Բագրատունու) ճառն աւելի թէօրեփական և լեզուագիտական նշանակութիւն և հիմ ունի. իսկ իմ գործածութիւնս՝ աւելի գործնական: Եւս Լ'-ը գործածել եմ՝ ուր որ հարկ է եղել ճշտիւ տառադարձնել եւրոպացիների (կակուղ) Լ-ի հնչիւնը, (ուսերէն ԼԵ). բայց ուշադրութիւն չեմ դարձնում այն բառերին վերայ, որոց գրութիւնն ու հնչիւնը արդէն միանգամ ընդունուած են, (օրինակ՝ Սաղմոս, Ղ ուկաս, Եպողոն, ալէլուեայ, և լն.) և որոնք ես գրում եմ առանց փշիկի: Եւս նեք երեք բառ, албани, айлбани և альбани. սոցա հայերէն ճիշտ տառադարձութիւններն են՝ ալբանի, այլբանի և ալբանի. երկրորդ և երրորդ բառերը թէ՛ ոսերէնում և թէ՛ հայերէնում տարբեր հնչիւններ ունին: Վոյնպէս Gloster՝ հայերէն Ղոսդէր է, և ոչ Ղոսդէր. sol, la՝ հայերէն սօլ, Լա են, և ոչ սօլ, Լա, և լն: Յոյս ունիմ, թէ այս գործածութեան նպատակայարմարութիւնն ու ծագումը (Բագրատունու ճառը կարգաւորց յետոյ) ըն-

թերցողին համար շատ շօշափելի և ակներե են, ուստի այս մասին երկարելն աւելորդ եմ համարում:

Վ. Սա, դա, նա ցուցական գերանունների եզակիի հետագայ հոլովմունքը—Ս. սորա, դորա, Տ. սորան, դորան. Հ. սըրան, դրան. Բ. և Վ. սորանից, դորանով՝ բոլորովին կամայական է իմ կողմից: Որովհետեւ այս գերանունների հոլովական արմատներն են միանգամայն «ս» և «ր» ես յարմար դատեցի, տարբերութեան համար, հայցական հոլովում գործածել «ս» արմատը, իսկ միւս հոլովներում՝ «ր»: Սոցա իզականներն ի հարկէ այս տարբերութիւնը չեն կարող ունենալ, այլ հոլովվում են՝ սէ, դէրա, նէրան, սէրան, դէրանից, նէրանով, և յոգնակին՝ սէրանք, դէրանց, նէրանցից...:

Վ. Վալով վերջապէս վերջի վանկում «» և ի ձայնաւորներն ունեցող բառերի հոլովմունքին, որոնք առհասարակ թեք հոլովներում կորցնում են այդ ձայնաւորներն՝ ես այս կանոնն միայն ընդհանրացրել եմ, կարելի եղածին չափ, (ոչ առանց բացառութեան), այնպէս որ գործածել եմ կին, կնի. դուստր, դստրի. տուն, տնի, և լն, ինչպէս գործածում ենք սիրտ, սրտի. քուն, քնի: Իսկ այն երկավանկ և բազմավանկ բառերն, որոնք ի ձայնաւորին վերայ են վերջանում՝ հոլովվում են, ինչպէս ընդհանրապէս՝ որդի, որդու, որդուց, և այլն:

Ս. Ս.

27 հոկտ. 1882

Ս. Պետերբուրգ.

*) Ե. արարուած, Ե. տեսարան:

ԼԻՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻ

ՆԱԽԿԻՆ ՆԻՒԹԸ

ԺԻՎ. դարի սկզբներում (X) քսֆորդի աւագ-սարկաւազն Սլալ-տէր Սէպս, մի գիտնական և հին ժամանակագրութիւնների շատ հետաքրքիր եկեղեցական, երբ ճանապարհորդութիւններ էր անում Լեյդիայի այլ և այլ կողմերը, երկրի պատմութեանը վերաբերեալ նոր նիւթեր գտնելու նպատակով՝ Բրետոնի լեզուով մի ձեռագիր գրութիւն գտաւ, որի մէջ աւանդւում էին առասպելական պատմութիւնների անգղիական շատ թագաւորների մասին, Տրոյիայի առնուելուց մինչև մեր թուականի 13-րդը: Եւս ձեռագիրն իւր նիւթի նորութեան և հետաքրքրութեան պատճառով շուտով լատիներէն թարգմանուեցաւ Սլալտէրի մի բարեկամին ձեռքով և նորա խնդրելով, և յետոյ նորմանդական պալատի խրատուներով, (որ այս գրքին մէջ տեսնում էր իւր անհերքելի ծագումն արդարեւ) փոխադրուեցաւ նաև գաղղիերէնի ոտանաւորով, և այս կերպով ժողովրդականութիւն գտաւ: Եւս հաստ գրքին մէջ, որ կոչւում է Բրուտի վիպասանութիւն (Roman de Brut) պատմւում է ի միջի այլոց և հետեւեալը.

«Բլադուդի որդին Լիր (Leir) թագաւորը երեք դուստր ունէր, Վորնորիլ, Ուագաւ և Կորդէյլ. վաթսուն տարի թագաւորելուց յետոյ մի օր ներանց կանչեց և հարցրեց, թէ որը ներանցից նրան աւելի է սիրում:

«Վորնորիլ՝ ասաց, թէ նրան սիրում է իւր կեանքից աւելի, և Լիր ներան տուեց իւր թագաւորութեան երրորդ մասն և պսակեց Սկոլտիայի (որ յառաջ կոչւում էր Եւրանի) դքսին Սալգլամիսին հետ:

«Ներկորդը, Ուագաւ, ասաց, թէ իւր դէպի հայրն ունեցած սէրն անսահման է, և Լիր ներան տուեց իւր թագաւորութեան երրորդ մասը և պսակեց Վորնվալի դքսին Հեննինի հետ:

«Ներկորդը, Կորդէյլ, ասաց, թէ նրան սիրում է, ինչպէս որ հարկ է, որ դուստրը սիրէ իւր ծնողներին. նէ նրան սիրում է, որչափ որ արժան է, և Լիր բարկանալով այս պատասխանին վերայ՝ ներան անիծեց և ժառանգութիւնից զրկեց:

«Բայց Վաղղիայի Եգանիպպուս թագաւորը լսած լինելով Կորդէյլի գեղեցկութեան մասին՝ գալիս է Լիրից ներա ձեռքը խնդրելու. Լիր թէպէտ սկզբից չէ կամենում՝ բայց վերջապէս համաձայնում է Եգանիպպուսի խնդրին, որ և Կորդէյլի հետ դառնում է Վաղղիա:

«Լիր, որ ամբողջ թագաւորութիւնը բաժանել էր երկու աւագ դստրերին մէջ՝ պայմանի համաձայն՝ պէտք է ներանց մօտ ապրէր փոխ առ փոխ, յիսուն ասպետներով: Սկիզբը գործը խաղաղ էր գնում և Եւրանի դուքսը նրան լաւ էր պահում. բայց Վորնորիլ՝ խիստ ագահ լինելով՝ համոզեց իւր մարդին, թէ թագաւորի յիսուն ասպետները շատ են և թէ պէտք է նոցանից քսանը պակսեցնել, որ և կատարեցին: Լիր երբ տեսաւ նոցա այս արածը՝ շատ բարկացաւ և նոցա թողնելով գնաց իւր միւս փեսային, Վորնվալի դքսին մօտ: Ուագաւ իւր քոյրից աւելի խիստ լինելով՝ ասպետների թիւն իջեցնում է երեսունից մինչև տասն և յետոյ մինչև հինգ. թագաւորը նորից դառնում է Վորնորիլի մօտ, բայց սէ երկնքի վերայ երդւում է, թէ նրան միայն մէկ ասպետով կընդունէ, ոչ աւելի:

«Եւս ժամանակ Լիր միտքն է բերում իւր կորցրած մեծութիւնն, և տխրում է. յիշում է, թէ որչափ անիրաւ գտնուեցաւ դէպի Կորդէյլը, յիշում է նոյնպէս ներա խօսքը, թէ նէ նրան սիրում է՝ ինչպէս պէտք է սիրել ծնողներին. ուստի դիմում է Վաղղիա, իւր դստրի օգնութեանն:

«Կորդէյլ՝ երբ հօր կողմից եկած պատգամաւորից լսում է նորա կրած անպատուութիւններն՝ իսկոյն թագաւորական զգեստ և քառասուն շքադիր ասպետ յուղարկում է նորան, որոց հետ միասին Լիր թագաւորավայել պատուով մտնում է գաղղիական արքունիքն: Նորա կրտսեր փեսան ընդունում է նրան մեծ սիրով, տալիս է նորան մի բանակ, որի օգնութեամբ Լիր յաղթում է միւս երկու փեսաներին և թագաւորում է մինչև իւր մահը:

«Նորան յաջորդում է Կորդէյլ, որի թագաւորութեան հին-

գերորդ տարին՝ քեռորդիններն ապստամբում են նէրա դէմ՝ և կալանաւորում են: Աորդէյլ՝ մեռնում է բանդին մէջ»:

Փիլիպպոս Սիդնէյի («Լրկագիտ») վիպասանութեան մէջ յիշատակվում է հետեւեալը.

«Վաղատիայի թագաւորութեան մէջ մի սաստիկ ցուրտ օր իշխանները մրրիկից պատսպարուելու համար մի անձաւի մէջ մըտան: Հանկարծ նոքա լսեցին խօսակցութիւն դրսում երկու մարդի մէջ: Նոքա անձաւից դուրս եկան՝ տեսան նոքա մի երիտասարդ, որ առաջնորդում էր աչքերը փորուած մի ծերունուն: Թէպէտ երկուքն էլ շատ վշտալի դէմք և պատառոտուն հագուստ ունէին՝ բայց կար նոցա մէջ աղնուականութեան մի նշան:

«Վշխաններն հարցրին, թէ ո՞վ են նոքա, և երիտասարդը պատմեց, թէ այն ծերունին իւր հայրն է և երբեմն Պափղագոնիայի թագաւորն էր. բայց նորա չար որդին նրան գահից զրկեց և աչքերը կուրացրեց, որից ծերունին այն աստիճան յուսահատութեան մէջ ընկաւ՝ որ իրանից խնդրեց նրան մի ժայռի գլուխ բարձրացնել, որպէս զի այնտեղից վար նետուի և սպանուի, բայց թէ ինքը չհնազանդեցաւ իւր հօր այս կամքին: Հետոյ խնդրեց երիտասարդը, որ գթան իւր հօր վերայ և պատսպարեն նրան:

«Ծերունին մէջ մտնելով՝ պատմում է, թէ իւր որդու, Աննատուսի այս պատմածն ճշմարիտ է, բայց շատ թերի, վասն զի նա չկամեցաւ իւր հօր թեթեւամտութիւնն և իւր առաքինութիւնը պատմել: Պատմեց ինքն իւր կողմից, թէ այն չար որդին իւր ապօրէն զաւակն է, որ Աննատուսի վերայ նախանձելով՝ սկսեց սրան ատել, նախատել և ամբաստանել վերան, մինչև այն աստիճան՝ որ ինքը թագաւորն իւր ծառաներին հրամայեց՝ նրան անտառը տանել և սպանել: Բայց ծառաները գթալով Աննատուսի վերան՝ աղատում են, և նա իւրեւ զինուոր ապրելով՝ իւր քաջութիւնների պատճառով փոքր ինչ բարձր աստիճանի է հասնում և լսում է, թէ ի՞նչ է անցնում իւր հօր գլխից:— Իսկ ապօրէն որդին Պլէկսիրտուս, գրաւելով հօրը բոլոր հաւատարմութիւնն՝ իւր ձեռքն է առնում նորա բոլոր իշխանութիւնը, զբրկում է նրան թագաւորութիւնից, կուրացնում է աչքերն և արձակում, մահ սպառնալով այն մարդին, որ համարձակի նորան առաջնորդել. իսկ ինքը նորա տեղ թագաւոր է նստում: Ան-

նատուս լսելով հօր թշուառութիւնը՝ դալիս գտնում է նրան և սկսում է առաջնորդել: Մի անգամ նա կամեցաւ ժայռից վար նետուիլ և մեռնիլ, որպէս զի թէ՛ իրան փրկէ և թէ՛ իւր որդուն, բայց Աննատուս նրան չթողեց:

«Մինչդեռ թագաւորը պատմում էր այս բաներն՝ նորա ապօրէն որդին Պլէկսիրտուս եկաւ հասաւ նոյն տեղը քառասուն ձիաւորներով՝ որպէս զի սպաննէ իւր հօր և եղբօր և անձամբ հանդիսատես լինի: Բայց ծերունուն և Աննատուսին պաշտպանեցին այնտեղ գտնուող իշխաններն և Պոնտոսի թագաւորն, որ երազ տեսած լինելով՝ թէ վտանգ կայ այն պահուն՝ հարիւր ձիաւորով օգնութեան էր եկել: Ծերունու կողմը յաղթում է. Պլէկսիրտուս փախչում ամրանում է մի ապահով տեղում: Իսկ իշխանները ծերունուն տանում են նորա մայրաքաղաքն, ուրտեղ նա թագը գնում է իւր Աննատուսի գլուխն և իսկոյն մեռնում է, չկարողանալով դիմանալ իւր հոգեկան յուզմունքներին: Աննատուս գնում է պաշարել իւր եղբօր Պլէկսիրտուսին, որ տեսնելով թէ քաղցածութիւնից պիտի մեռնի՝ անձնատուր է լինում եղբօրն և խոնարհութիւն է կեղծում: Աննատուս ներում է նորան և երկու եղբայրներն հաշտվում են»:

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԵՐՆ

ԼԻՐ, Լ՛իտանիայի թագաւորը:

ԳԱՂՈՒՅՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ:

ԲՈՒՐԳՈՆԻ ԴՈՒՔՍԸ:

ԿՈՐՆՎԱԼԻ ԴՈՒՔՍԸ:

ԱԼԻՔԱՆԻ ԴՈՒՔՍԸ:

ԿԷՆՏԻ ԿՈՍՍԸ:

ԳԼՈՍՏԵՐԻ ԿՈՍՍԸ:

ԷԴԳԱՐ, ԳԼ՛ՈՍՏԵՐԻ Հարազատ
որդին:

ԷԴՄՈՒՆԴ, ԳԼ՛ՈՍՏԵՐԻ ապօրինի
որդին:

ԿՈՒՐԱՆ, պալատական:

ՍԻ ԺԵՐՈՒՆԻ, ԳԼ՛ՈՍՏԵՐԻ ա-
ւատաւորն:

ՍԻ ԲԺԻՇԿ:

ԽԵՂԿԱՏԱԿԸ ԼԻՐ թագաւորի:
ՈՍՎԱԼԴ, Գ՛ՈՆԷՐԻԼԻ տան սենե-
կապետը:

ՍԻ ՍՊԱՅ, Լ՛իտանիայի Հրամա-
նին տակ:

ՍԻԿ ԱՍՊԵՏ, Կորդելիային յա-
րած:

ՍԻ ՄՈՒՆԵՏԻԿ:

ԳՈՆԵՐԻԼ՝
ՀՈՒԳԱՆ } ԼԻՐԻ դստերն:
ԿՈՐԴԵԼԻԱ }

ԼԻՐԻՆ ռուկեցող ԱՍՊԵՏՆԵՐ,
ՍՊԱՆԵՐ, ՍՈՒՐԶԱՆԴԱԿՆԵՐ,
ՋԻՆՈՒՈՐՆԵՐ:

ԼԻՐ ԹԱԳԱՒՈՐ

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԱՐՈՒԱԾ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

Նքաղիւր դահլիճ ԼԻՐ Թագաւորի պալատում:

Ներսէն մտնում ԿԷՆՏ, ԳԼ՛ՈՍՏԵՐ և ԷԴՄՈՒՆԴ:

ԿԷՆՏ

Նա կարծում էի, թէ թագաւորն աւելի համակրում է
Ելբանի դքսին, քան թէ Սորնվալին:

ԳԼ՛ՈՍՏԵՐ

Մեզ էլ այդպէս էր երևում. բայց այսօր, երբ նա իւր
թագաւորութիւնը բաժանում է՝ ամենեւին չէ նկատվում, թէ
որին է նա զերազատում. վասն զի բաժիններն այնպէս հա-
ւասար են՝ որ մարդ որչափ էլ քննէ, չէ կարող ասել թէ
այս մէկը միւսից լաւ է:

ԿԷՆՏ

Սա ձեր որդին չէ, միլ՛որդ:

ԳԼ՛ՈՍՏԵՐ

Նորա կրթութեան մասին ես եմ հոգացել, աէր: Եյս
բանը խոստովանելիս ես այնչափ յաճախ կարմրել եմ՝ որ
այժմ արդէն սովորական է եղել ինձ:

ԿԷՆՏ

Ձեմ կարող ձեզ հասկանալ...

ԳԼՈՍՏԻՐ

Բայց սորա մայրն և ես միմեանց շատ լաւ էինք հասկանում. և մեր այս համաձայնութիւնից ներան վիճակուեցաւ մի որդի ունենալ օրօրոցում յառաջ՝ քան թէ մի ամուսին ունենար իւր անկողնում: Նշմարում էք այժմ յանցանքին ինչութիւնը:

ԿԼԵՏ

Նս չէի կամենար, որ չգործուէր այդ յանցանքը, որն այսպիսի փառաւոր արգասիք է ունեցել:

ԳԼՈՍՏԻՐ

Բայց ես, տէր, օրինական մի որդի էլ ունիմ, սորանից մի քանի տարով մեծ, որին սորանից աւելի չեմ սիրում: Թէև այս չարաճճին փութաց աշխարհ գալու՝ յառաջ քան թէ իրան խնդրել էին՝ բայց սորա մայրը զեղեցիկ էր և սորա ծննդեան ժամանակ ինձ այնքան ցնծութիւն պատճառեց, որ այս չարին ճանաչել հարկադրուեցայ:—Լշգմունդ, ճանաչում ես այս ազնուական լ'որդին:

ԼՇԳՄՈՒՆԴ

Ո՛չ, միլ'որդ:

ԳԼՈՍՏԻՐ

Ահետի կոմսն է: Յարգիր նրան իբրև իմ թանկագին բարեկամիս:

ԼՇԳՄՈՒՆԴ

Ձեր յարգութեան խոնարհ ծառայ եմ:

ԿԼԵՏ

Պուք հաճիլի էք ինձ, և ես կկամենայի ձեզ հետ աւելի մօտ ծանօթանալ:

ԼՇԳՄՈՒՆԴ

Նս կջանամ, միլ'որդ, ձեր յարգանքին արժանաւոր լինել:

ԳԼՈՍՏԻՐ

Խը տարի օտարութեան մէջ է անցրել, և նորից պիտի գնայ: (Փողէրէ յայնէջէն լսում): Թագաւորը գալիս է: Ներս էն հինում լիր, որն արջիւնի մի լագ էն ասում, ԿՈՐՆԱՍԼ՝, ԱԼ՝ԲԱՆԻ, ԳՈՐՆԵՐԻՍԼ՝, ՅՈՒԳԱՆ. ԿՈՐԴԵԼԻԱ, և ՇԲԱՆՈՒՍԲ:

(ԼՇԳՄՈՒՆԴ ԳԼՈՍՏԻՐԵՆ)

Գնա՛ սպասաւորիլ Պաղլիոյ թագաւորին և Բուրգոնի դքսին:

ԳԼՈՍՏԻՐ

Պատրաստ եմ, արքայ: (Գնում էն Գլ'ասպէր և Լշգմունդ):

ԼՇԳՄՈՒՆԴ

Պարզում եմ ահա

Իմ մըտքիս խորհուրդն: Իհրէք քարտէսը:

(Իհրում էն մի քարտէս):

Գիտցէք, որ հրէք մաս բաժանեցինք Մեր տէրութիւնն ու բարեհաճեցանք Մեր ծերութիւնից բառնալ ամեն հոգ Նւ աշխատութիւն: Թող այժմէն գործեն Այտառ ոյժերը: Իսկ մենք՝ թիթեցած՝ Ճանապարհ հորդենք գէպի գերեզման: Արնվալ՝ մեր որդի, և նոյնչափ սիրուած Որդի Նլբանի, մենք որոշեցինք Նյժմէն հաստատել մեր աղջիկների Օժիտը, որպէս զի ապագայում Որ և իցէ վէճ անդիք չունենայ: Պաղլիոյ արքայն և Բուրգոնի դուքսն Նրկար ժամանակ մըրցում են արդէն Մեր կըրտսեր դըստրի սէրն գըրաւելու Նւ ըսպասում են մեր պալատում: Նոքա պատասխան կըստանան այսօր:— Նյժմ, որ հեռացանք թագաւորական

Բոլոր հոգսերից և արդիւնքներից՝
 Ասացէք, զըստրերս, երեքիցդ որին
 Համար կարող եմ ասել՝ թէ նէ ինձ
 Ամենքից աւել է սիրում: որ ես
 Այնտեղ շրջալիմ ճոխագոյն բարիք՝
 Ուր կաւելանայ անձի արժանիք:
 Գու, իմ անդրանիկ Գոնէրիլ, սկսի՛ր:

ԳՈՒՆԻՎԻՒ՝

Իմ սէրս չեն կարող լիով բացատրել
 Բառերն, ով իմ հայր. ես սիրում եմ ձեզ
 Աւել քան աչքիս լոյսն, ազատութիւնն
 Եւ օդը. բոլոր անգին գանձերից
 Առաւել. ինչպէս մի կեանք, ճոխացած
 Առողջութիւնով, փառքով, մեծութեամբ
 Եւ գեղեցկութեամբ, այնպէս շատ՝ որչափ
 Որ և է ասեն սիրել է մի դուստր
 Եւ մի հայր՝ սիրուել. որի մօտ համր է
 Լեզուն, և շունչը՝ արկար: Սիրում եմ
 Ձեզ գեր ի վերոյ քան չափ ու նպատակ:

ԿՈՒՂԵՂԻՒՄ (առանցն)

Ինձ ի՞նչ է մընում.—սիրել և լրտել:

ԼԻՐ (Գոնէրիլին)

Եյս երկիրներին—տես, մինչև այստեղ—
 Լի խիտ անտառով, շրքեղ դաշտերով,
 Առատ գետերով, լայն հովիտներով—
 Տիրուհին ես դու: Այլ բանի չեմ
 Քո սերունդներիդ լինին յաւիտեան:
 Իսկ ի՞նչ կասես դու, մեր երկրորդ զըստրիկ,
 Սորընվալի կին, սիրելի հուսկան:

ՀՈՒՆԳԱՆ

Միւսնոյն տարրից ենք ես և իմ քոյրս.
 Ինձ էլ նոյն չափով եմ զընահատում:

Սըրում եմ սըրտումս այն բոլոր սէրը,
 Ինչ որ բացատրեց Գոնէրիլ, միայն
 Նէ շատ քիչ ասաց: Ես թըշնամի եմ
 Ամենայն տեսակ ջընձութիւնների,
 Որ սեփական են մեր ըզգայութեան.
 Եւ երջանիկ եմ ըզգում ինձ՝ միայն
 Ձեր սիրով, ով իմ անդին թագաւոր:

ԿՈՒՂԵՂԻՒՄ (առանցն)

Խեղճ Սորգելիւ. բայց ինչու խեղճ: Ես
 Գիտեմ թէ որչափ իմ սէրըս մեծ է
 Քան լեզուս:

ԼԻՐ

Քեզ և սերունդներիդ
 Թող ժառանգութիւն լինի յաւիտեան
 Եյս երրորդ մասը մեր սիրուն երկրի,
 Որ Գոնէրիլի բաժինից վար չէ
 Եւ գեղեցկութեամբ, ընդարձակութեամբ
 Եւ արժանիքով: Իսկ դու, ջընձութիւն
 Իմ վերջին, բայց ոչ նըւաղ սիրելի,
 Որի նորափթիթ սէրի առիթով
 Մըրցում են կաթը Բուրգոնի և որթն
 Գաղղիոյ. դու ի՞նչ կարող ես ասել,
 Որով ըստանաս երրորդ բաժինը,
 Որ քան քոյրերինդ աւելի ճոխ է:

ԿՈՒՂԵՂԻՒՄ

Ոչի՛նչ, մեծարդոյ հայր:

ԼԻՐ

Ոչի՛նչ:

ԿՈՒՂԵՂԻՒՄ

Ոչի՛նչ:

ԼԻՐ

Ոչքնչեց ծընում է միայն ոչինչ:

Միւսանդամ խօսիր:

ԿՈՐԴԱԵԼԻՄ

Ի՞նչ թըշուառ եմ ես.

Սըրտինըս լեզուով չեմ կարող յայտնել:

Ձեզ սիրում եմ, տէր, ինչպէս որ իմ պարտքս
Հրամայում է. ոչ աւել ոչ պակաս:

ԼԻՐ

Ե՛յ, Աորդելեա, գէթ փոքր ինչ ուղղել
Խօսքըդ, և բազդիդ զըլելին մի զարներ:

ԿՈՐԴԱԵԼԻՄ

Ո՛վ իմ բարի Հայր և տէր, դուք էք ինձ
Ծընել և սիրել, կըրթուծիւն արեւել:

Սոցա փոխարէն շնորհակալ եմ ես.

Հնազանդում եմ ձեզ, սիրում և յարգում,

Ինչպէս օրէնքն է: Եթէ յերաւի

Քոյրերս միայն ձեզ են սիրում, ինչո՞ւ

Եմուսին ունին: Թէ ես մարդի գնամ՝

Ձեռքիս զըրաւին Հեա նա կըստանայ

Աէսն իմ պարտքերիս, սէրիս ու խնամքիս:

Ուստի ես բընաւ, քոյրերիս նըման

Ձէի պըսակուիր, եթէ ես Հօրըս

Միայն սիրէի:

ԼԻՐ

Եւ այդ խօսքերիդ

Համաձայն է սիրտդ:

ԿՈՐԴԱԵԼԻՄ

Ե՛յ, տէր արքայ:

ԼԻՐ

Եյդպէս մանկամարդ և այդքան զըժնեայ:

ԿՈՐԴԱԵԼԻՄ

Եյսպէս մանկամարդ, Հայր իմ, և պարզսիրտ:

ԼԻՐ

Լ՛աւ, և քեզ օժիտ առ պարզսրտութիւնդ.

Թող վըկայ լինին սուրբ լոյսն արեւի,

Անհաս խորհուրդը խաւար զիշերի,

Ի՛ աստղակամարի ազդեցութիւնքը,

Որով դալիս ենք աշխարհ ու զընում—

Ահա ուրանում եմ ամեն խընամք

Սէր ու Հայրական պարտականութիւն

Եւ արեւակսն ազգականութիւն.

Ե՛յժմ և յաւիտեան համարում եմ քեզ

Օտար իմ սըրտիս, օտար իմ աչքիս:

Բարբարոս Ասիկէթն և այն մարդակերն,

Որ որդու մըսով փորն է կըշտացնում՝

Այնչափ մօտ են ինձ և կը վայելեն

Իմ կարեկցութիւնս և օգնութիւնը՝

Որչափ դու, թէպէտ երբեմն իմ զաւակ:

ԿԼՆՏ

Տէր արքայ...

ԼԻՐ

Լըռի՛ր, Աէնա, մի կանգնիր դու

Վիշապին և իւր կատաղութեան մէջ:

Նէրան ամենքից շատ էի սիրում.

Նէրա խընամքին էի կամենում

Յանձնել ծերութիւնս—(Աորդելային) Հեռացի՛ր աչքիցս:

Ինչպէս որ ճիշտ է, թէ դադաղիս մէջ

Աը գտնեմ հանգիստ՝ նոյնպէս և այս, որ

Վիւրցնում եմ քեզնից սիրտըս Հայրական:—

Ո՛ւր է թաղաւորն. ո՞վ զընաց ետեն: (Մի շատիկ գնահէ):

Բուրգոնին կանչել: (Մի «բնշ» էլ գնահէ):—(Պորնվալ՝

Ալբանի,

Երկու դասարերիս օժիտին վերայ
 Առէք այս երրորդ բաժինն էլ: Իսկ նէ
 Թող ամուսնանայ այն գոռողութեամբ,
 Որին անուանում է ճրջմարտութիւն:
 Տալիս եմ համայն իմ իշխանութիւնս
 Բոլոր աստիճանն և արդիւնքներով:
 Իսկ մենք՝ ուղեկցող հարիւր ասպետով
 Միայն, որոց ձեր հաշուով պիտ պահէք՝
 Ուզում ենք մի մի ամիս փոխ առ փոխ
 Ձեզ մօտ ապրիլ: Մեզ պահում ենք միայն
 Անունն ու պատիւ մի թագաւորի,
 Իսկ իշխանութիւն, գանձն ու վարչութիւն,
 Սիրելի որդիք, ձերը կը լինին.
 Եւ առհաւատչեայ՝ ահա այս թագը.
 (Առջիւ յիշատիւ թագը պատիւ է նոյն):
 Ձեր մէջ բաժնեցէք:

ԿԼՆՏ

Օգոստոսիս. Լիր,

Վեզ, որ իբր արքայ ես միշտ պատուել եմ,
 Սիրելի՛ իբրեւ հօր, պաշտել՝ իբրեւ տէր
 Եւ իբր իշխանիս աղօթքումս յիշել...

ԼԻՐ

Լարուած է աղեղն. խուսափիր նետից:

ԿԼՆՏ

Թող վերաս թրուչի, թէեւ սրլաքը
 Սիրտըս խոցուի էլ: Երբ արքայն խեղքը՝
 Ահնան էլ թող կորցնէ իւր պատկառանքը:
 Եյդ ի՛նչ ես անում դու, այ ծերունի:
 Արծճում ես, երբ որ զօրութիւնն ընկճի
 Շողորթութեան առջև՝ կը վախնայ
 Պարտքը խօսելուց: Երբ անմարտութեան
 Մէջ է ընկրդմում իշխանութիւնը՝
 Աղնրութեան պարտքն է ճրջմարտութիւն:

Գընջի՛ր այդ վրձիւդ և մըտածելով
 Փոխի՛ր անխոհեմ ու շտապ հրամանդ:
 Թող վրկայ լինի կեանքը՝ որ կըրտսեր
 Վուսարըք քեզ մի մաղ պակաս չէ սիրում:
 Անսիրտ չեն նոքա, որոց համեստ ձայնն
 Շաշուկ-շառաշուկ թրնդիւն չէ հանում:

ԼԻՐ

Լարի՛ր, Ահնա, կեանքըդ մաղից է կախուած:

ԿԼՆՏ

Ահանքս ես միշտ դիտել եմ իբրեւ գըրաւ
 Թըշնամիներիդ զիմազրաւելու.
 Ուստի չեմ վախնար փրփանք տալ նրան՝
 Երբ քո փրկութիւնն է իւր առիթը:

ԼԻՐ

Հեռացիր աչքիցս:

ԿԼՆՏ

Ուղի՛ղ դիտէ, Լիր,
 Եւ թող՝ որ մընամ ես անդրդուելի
 Աչքերիդ առջև:

ԼԻՐ

Ապողոն վրկայ...

ԿԼՆՏ

Ապողոն վրկայ, արքայ, որ դու զուր
 Երդում ես անում աստուածներին վրայ:

ԼԻՐ

Չառայ, ըստամբակ...: (Չեւիւ պէն յիշել):

ԱՆԻՄՆԻ ԵՒ ԿՈՐՆԱՆԻ

Պապարեցէք, տէր:

ԿԼՆՏ

Օ՛ն և ըսպաննիր բրժիշկըդ, որով
 Հիւանդութիւնիդ հատուցում կանես:
 Յետ առ պարգեներդ, կամ թէ ոչ՝ քանի
 Շունչ կայ բերանումն՝ ես չեմ դադարիր
 Վեզ յանդիմանել, թէ վատ ես անում:

ԼԻՐ

Լըսիր, ապըստամբ, հըպատակութեանդ
 Պարտքով լըսիր ինձ: Որովհետեւ մեզ
 Ուխտադրութ անել կամեցար, (որ մենք
 Երբեք եղած չենք) և յանդըգնեցար
 Խափանել վրձիւն մեր իշխանութեան՝
 (Որին չեն ներում մեր աստիճանն ու
 Թագաւորութիւն) — ուրեմն ըստացիր
 Վարձատրութիւնդ մեր տէրութիւնից:—
 Հինգ օր քեզ միջոց եմ տալիս՝ գործերդ
 Վարդի դնելու. վեցերորդ օրը
 Նտելի կըռնակդ մեր երկրին դարձրու:
 Եթէ յաջորդող տասներորդ օրը
 Վատապարտ մարմինդ մեր տէրութեան մէջ
 Վեռ գըտնուի՝ այն վերջին վայրկեանդ է:
 Աորիւր առջեկցս: Արամազդ վրկայ,
 Որ այս մեր վրձիւն անդառնալի է:

ԿԼՆՏ

Ուրեմն բարեաւ մընաս, տէր, եթէ
 Այսպէս դատեցիր՝ արտասահմանումն
 Եւ ազատութիւնն, իսկ աքսորն այստեղ: (Ասորիւն)
 Մանկամարդ աղջիկ, թող քեզ հետ լինի
 Երկնից զօրութիւնն, քեզ՝ որ խորհում ես
 Ազնիւ, և խօսքըդ՝ ճըշմարտութիւն է:
 (Հաւատարմիւն և Առեւտրիւն)
 Իսկ ձեր մեծ խօսքերն արդեամբ հաստատուին:
 Սիրուն բառերդ տան և լաւ գործեր: (Երանելիւն)

Մնաք բարով և դուք, իշխանք: Այստեղից
 Աքսորուած՝ Սէնտը գնում է հին սըրտով
 Նոր երկիր: (Վառ՝ է):

Ներսէս Եւ Կոնստանտին
 ԳԼՈՍՏԵՐ, ԳԱՂՈՍԻ ԹԱ-
 ԳԱՌՈՐԸ, ԲՈՒՐԳՈՆԻ ԳՈՒԲՍՆ ԵՒ ՈՒՂԵԿՍԱՂՆԵՐ:

ԳԼՈՍՏԻՐ

Տէր իմ, ահա Վաղղիոյ

Արքայն և Բուրգոնն:

ԼԻՐ

Իմ պատուելի դուքս,
 Նախ ձեզ եմ զիմում, որ թագաւորին
 Վե՛մ ախոյեան էք մեր զըստրի համար.
 Նաե՛ք, առ նըւազն ի՞նչ էք պահանջում,
 Ամուսնանալու համար ներա հետ,
 Եթէ դուք ներան դեռ կամենում էք:

ԲՈՒՐԳՈՆԻ ԳՈՒՐՍՆ

Ձերըդ մեծութիւն, ես զոհ եմ նրանով
 Ինչ որ միանգամ արդէն վրձուցիք.
 Եւ դուք, վըստահ եմ, բան չէք պահեցներ:

ԼԻՐ

Իմ գերազնիւ դուքս, քանի որ ներան,
 Մենք սիրում էինք՝ այդ էր ներա զինն:
 Իսկ այսօր ընկաւ ներա արժանիքն:
 Ահա կանգնած է նէ ձեր առջևում.
 Եթէ այդ փոքրիկ խաղալիկին մէջ
 Մի բան, կամ նոյն ինքն — իմ ատելութեան
 Միակ օժիտով — հաճելի է ձեզ՝
 Առէք, ձերն է նէ:

ԲՈՒՐԳՈՆԻ ԳՈՒՐՍՆ

Ինչ պատասխանելս

Ձեւ գիտեր:

ԼԻՐ

Սէրան իւր պակասութեամբ
 Հանդերձ, որ ունի, մեզ օտարացած,
 Մեր ատելութեան միայն որդեգրած,
 Լոկ մեր անէծքի օժտով, որին մենք
 Երգեմամբ ուրացանք—ուզում էք առնել
 Թէ թողնել:

ԲՈՒՐԳՈՒՆԻ ԳՈՒՐՄՆ

Տէր իմ, ներեցէք, որ ես
 Եյս գէպքում յիտ եմ առնում ընտրութիւնս:

ԼԻՐ

Եւ թողէք այդ է, յանուն արարչիս
 Երգվում եմ, դէրա բոլոր ունեցածն,
 Որ ձեզ թըւեցի: (Գաղղեայի Բաբա-որին)
 Ձեզ գալով, արքայ,
 Երբէք չեմ կարող անարգել ձեր սէրն
 Եյն աստիճան՝ որ ձեզ առաջարկեմ
 Իմ ատածս, ուստի ձեր սիրտը դարձրէք
 Ուրիշին վերայ, որ արժանագոյն
 Լինի, քան թէ այս թըշուառ արարածն,
 Որին բընութիւնն իւրն համարելու
 Եմօթ է կըրում:

ԳԵՂՂԻՆՅԻ ԹԵԳԵՆՈՐՆ

Իսկայ տարօրինակ

Է այս ինձ, թէ սէ, որ վայրկեան մ'յառաջ
 Ձեր սիրելագոյնն էր և առարկայ
 Ձեր գովասանքին, ծերութեան նեցուկ,
 Երժանագոյնը և լաւագոյնը
 Ձեր սրբաւ համար՝—մի ակընթարթում
 Ինչ աններկի յանցանք գործեց, որ
 Հիմնովին խրվեց ձեր սէրն ու շնորհք:
 Նէ կամ բընութեան օրէնքների դէմ

Սոսկալի եղեոն պիտ' լինի գործած,
 Կամ ձեր նախկին սէրն անարժան կերպով
 Գըրաւել էր նէ, որ ես նէրանից
 Ձեմ կարող յուսալ, չենթադրելով այն
 Գործ մէկ հըրաշքի:

ԿՈՒՐԵԼԻՆ (Է-Է հօշն)

Որովհետեւ ես

Չունիմ այն կոկիկ շողոքորթ արուեստն,
 Որ աննըպատակ խօսիմ, այլ առանց
 Շաղփաղփի խօսքերի կատարում եմ այն,
 Ինչ որ խորհում եմ՝ երգմեցուցանում
 Եմ ձեզ, թագաւոր, որ յայտնէք, թէ ոչ
 Յանցանք կամ արատ, աղանդի գործ կամ
 Ենթարոյական ընթացքս էր առիթ,
 Որ ինձնից վերցրիք ձեր դուժն ու խընամբ:
 Եյլ մի թերութիւն, որով գոհ եմ ես—
 Եյս՝ որ ես չունիմ հրապուրիչ հայեացք
 Եւ շողմարար լեզու, որ ինձ շատ
 Ուրախացնում է, թէ ես սորանով
 Օրրկվում եմ նոյնպէս և ձեր շընորհքից:

ԼԻՐ

Լաւ էր, որ բընաւ դու չը ծնէիր,
 Վան այդպէս կոպիտ և ինձ անհաճոյ:

ԳԵՂՂԻՆՅԻ ԹԵԳԵՆՈՐՆ

Միայն այս, մի լոկ ամօթխածութիւն,
 Որ յաճախ արգելք է լինում ասել՝
 Ինչ որ սըրտում կայ: Դուք ինչ էք ասում
 Օրիորդին, դուքս: Սէրը սէր չէ, երբ
 Հետը խառնվում են օտար հաշիւներ:
 Ուզում էք նէրան, ինքն է իւր օժիտն:

ԲՈՒՐԳՈՒՆԻ ԳՈՒՐՄՆ (ԼԷՆՆ)

Օգոստափառ Լիւր, տըւէք միայն այն՝
 Ինչ որ խոստացաք ինքնին, և իսկոյն

Պորդելիային ես կառնեմ ինձ կինս
Եբրե Բուրգոնի դըքսուհի:

ԼԻՐ

Երբէք.

Երգուել եմ արդէն. խօսքս անփոփոխ է:

ԲՈՒՐԳՈՆԻ ԳՈՒՐԱՍՆ (Սորբելիային)

Յաւում եմ, որ դուք այդպէս կ'որցնելով
Ձեր հօր՝ կ'որցնում էք ձեր ամուսինն էլ:

ԿՈՐԳԵԼԻԱ

Հանդիսա թող լինի դուքսն. որովհետեւ
Լոկ հաշիւներն են իւր սէրն՝ ես նորան
Այն չեմ լինելու:

ԳԵՂՂԻՆԻ ԹԵՂԵԼՈՐՆ

Սիրուն Սորդելիա,

Եյսպէս աղքատ բայց և այսպէս հարուստ,
Թէպէտեւ լըքեալ բայց միանգամայն
Պատուական. ատուած՝ սակայն պաշտելի,
Ես տէր եմ լինում քեզ ու քո զանձիդ:
Թող օրինաւոր լինի վերցրնել
Եյն՝ որ ձրգեցին: Բայց այս ի՛նչ զարմանք,
Եստուածներ, նոցա ցուրտ արհամարհանքն
Եւելի վառեց բորբոքեց իմ սէրս:— (Լիլին)
Քո դուստրդ, որին ժառանգութիւնից
Չըրկած ընտրութեանս առջեւ ձրգեցիր—
Իմն է. (Եւ շախմատին) Թագուհի սիրուն Պաղղիոյ:
Խոնաւ Բուրգոնի դըքսին չեն կարող
Խըլել ինձանից այս անգին զանձը: (Սորբելիային).
Քընքոյշ հրաժեշտ տուր, Սորդելիա,
Պըժընդակ տոհմիդ. կ'որցնելով այս տեղն՝
Ուրիշ լաւագոյն մի տեղ կը գըտնես:

ԼԻՐ

Երբայ Պաղղիոյ, դու ներան առար,
Թող քոնը լինի միշտ. ես այդպիսի
Պըստրին չեմ ուզում, և չեմ կամենում
Ել ներան տեսնել: (Սորբելիային) Բաղղիդ ընդ առաջ
Պընա, զըրկըւած մեր օրհնութիւնից
Սէրից և շնորհքից: Պընանք, աղնիւ դուքս:
(Փոքրէ յայն: Պընա— Են)

ԳԵՂՂԻՆԻ ԹԵՂԵԼՈՐՆ (Սորբելիային)

Պոյրերիդ հրաժեշտ տուր, Սորդելիա:

ԿՈՐԳԵԼԻԱ

Պուք, անգին զանձեր մեր հօրն, թողնում է
Ձեզ Սորդելիան, աչքն արտասուքով:
Պիտեմ ի՛նչ էք դուք, սակայն իբրեւ քոյր
Պըժուարանում եմ ձեր պակասութիւնքն
Ենունովն ասել: Յարգեցէք մեր հօր.
Յանձնում եմ նրան ձեր զընահատուած
Սըրտին. բայ աւաղ, եթէ ինձ սիրէր
Նա ինչպէս յառաջ՝ նորան լաւագոյն
Ես պատըսպարան կը տայի: Երկուքդ
Ել մընաք բարով:

ՀՈՒՐԳՆ

Մեր պարտքը մեզի

Մի սովորեցներ:

ԳՈՒՆԻՐՈՒՄ

Խորհիր մանաւանդ,

Ինչպէս դո՛հ անես ամուսնիդ, որ քեզ
Բաղղին ապաստան մնացածը՝ վերցրեց
Եբր ոգորմութիւն: Պու՛ն որովհետեւ
Որդիական սէրի մէջ պակասեցար՝
Երժանի է, որ բաժինքի պակասն
Ել չը պակասի:

ԿՈՐԳԵԼԻՄ

Ալ զայ ժամանակ,
 Ալ բացուի, ինչ որ ծածկեց մարդահաճ
 Ահա ճառարութիւնն, և ամօթապարտ
 Ալ մնայ խարդախն ի վերջոյ: Բարիք
 Եւ ձեզ ցանկանում:

ԳԵՂՂԻՄԵՅԻ ԹԵԳԵԼՈՐՆ

Գլխանք, Աորդեկա:
 (Թագաւորն և Աորդեկա Բնոմ էն):

ԳՈՒՆԵՐԻՄ

Վոյրիկ, քեզ կարեւոր խօսքեր ունիմ ասելու այնպիսի
 մի գործի մասին, որ մեզ երկուքիս էլ է վերաբերում: Աոր-
 ծում եմ, թէ մեր հայրն այս երեկոյ կերթայ այս տեղից:

ՀՈՒՆԳՐԵՆ

Այո, և քո մօտ կը գայ: Հետեւալ ամիս կվերադառնայ
 մեր մօտ:

ԳՈՒՆԵՐԻՄ

Տեսնում ես, յորչափ կամակոր է նա այժմ, ծերութեան
 ժամանակ: Սորա մի զեղեցիկ օրինակն հէնց նոր տեսանք:
 Նա միշտ ամենքից աւելի մեր կրտսեր քոյրին էր սիրում:
 Եւ յանկարծ ի՞նչ դատարկ պատճառով դուրս արաւ ներսն:
 Նորա այս պակասամիտ ընթացքն աչքի շատ է զարնում:

ՀՈՒՆԳՐԵՆ

Յանցանքը ծերութեանն է: Բայց նա միշտ էլ իւր ա-
 րածը չէ զիտցել:

ԳՈՒՆԵՐԻՄ

Իւր ամենալաւ և առողջ տարիներումն էլ նա ինքնի-
 րան զսպել չէր կարող: Ուրեմն մենք պէտք է տանինք ոչ մի-
 այն նորա մէջ խոր արմատացած թերութիւններն, այլ և այն

24.18.7

քմահաճ զայրացկոտութիւնը, որ գալիս է մաղձոտ և հի-
 ւանդոտ ծերութեան հետ:

ՀՈՒՆԳՐԵՆ

Երևում է, որ մենք էլ շատ անգամ պիտի ենթար-
 կուինք նորա փոփոխամտութեան, ինչպէս է Ալեքի արտաք-
 սումը:

ԳՈՒՆԵՐԻՄ

Նա դեռ զբաղած է Գաղղիայի թագաւորին ճանա-
 պարհ ձգելով: Խնդրում եմ քեզ, միասին գործենք. եթէ մեր
 հայրն այդ զայրացկոտութիւնը մեր վերայ էլ գործ դնէ՝ նո-
 րա այժմեան առատաձեռնութիւնը մեզ համար նախատինքի
 աղբիւր կլինի:

ՀՈՒՆԳՐԵՆ

Սորա վերայ դեռ կմտածենք:

ԳՈՒՆԵՐԻՄ

Պէտք է վճռական մի բան անել և մանաւանդ՝ երկա-
 թը դեռ տաք տաք՝ ծեծել: (Գնում էն):
 (ԵԴՍՈՒՆԴ ԴԵՐԱ Ե ԲԵՆՈՄ, մի նամակ յեւթոմ):

Բընութիւնն¹⁾, դուն ես իմ աստուածն. միայն
 Վեղ եմ հնազանդում: Խնդրեմ խոնարհիմ
 Փուճ սովորութեան և ներեմ անմիտ
 Ղասաւորութեան, որ ժառանգութիւնս
 Խըլեն, վասն զի տապը, տասներկու

1) Բնութիւն բառին տակ Եղմունդ ըմբռնում է ոչ թէ մի աստուածային գոյու-
 թիւն, այլ Լուկ մի հասկացողութիւն՝ հակառակ ընդհանուր սովորութեան և կեանքի
 պայմաններին: Նա ուզում է ասել թէ որովհետեւ քաղաքային պայմաններից դուրս է
 ծնւել՝ պէտք է որ հնազանդի բնութեան օրէնքներին, որոնք ոչ ինչ տարբերութիւն
 չեն դնում այս կամ այն պայմաններում ծնուածներին մէջ: Ստիժէնս:—Եղմունդ գի-
 մում է բնութեան, ինչպէս իւր աստուածին՝ այն խորհրդով՝ որ ապօրինի ծնունդնե-
 րին կոչում են fils naturel, (բնական կամ բնութեան որդի). Նա՝ որ բնութեան օրէն-
 քով իւր հօր որդին է՝ քաղաքական օրէնքով է nullins filius (ոչ ուրուք որդի): Մէսսն:

Լուսնեակ եղբորիցս յառաջ ծընայ ես:
 Խճ ապօրինի և ինչո՞ւ ըստոր,
 Երբ մարմնիս կազմուածքն ամուր է նոյնպէս
 Եւ հոգիս ազնիւ, նոյնչափ բարեձև
 Ու ազատ է դէմքս, ինչպէս մի պարկեշտ
 Տիկինի որդուն: Ինչո՞ւ կընքում եմ
 Մեզ ապօրինի, անարդ բառերով:
 Յաճ, ապօրինի: Մե՛նք, որ բընութեան
 Այստառ տեսնանքում աւելի եռանդ
 Եւ ուժեղ կազմուածք ըստացանք, քան թէ
 Ձանձրացած, թըմրած առաքաստի մէջ
 Պոյութիւն առնող մի խումբ յիմարներ,
 Որ ծընողների կէս մի քընին մէջ
 Են շինվում և կէս մ'արթուն ժամանակ:
 Օ՛ն ուրեմն, Լճկար, օրինական ծնունդ,
 Վո՞ր երկիրներիդ ես տէր կը դառնամ:
 Եպօրէն Լճմունդն օրինականին
 Չափ մեր հօր սէրին իրաւունք ունի:
 Օրինակա՞ն, ա՛հ, ի՛նչ կոկիկ բառ է:
 Իմ օրինական պարոն, քեզ տեսնեմ.
 Եյս նամակն եթէ ներդրե՛մ՝ դիտումս
 Յառաջ թէ երթայ՝ ապօրէն Լճմունդն
 Օրինականին կը խախտէ տեղեց:
 Ես կը մեծանամ, և բաղդ կը զըտնեմ...
 Եպօրէնին հետ եղեք, աստուածներ:

(Ներսէս Ե Կոնստանտին ԳԼՈՍՏԵՐ):

ԳԼՈՍՏԵՐ (առանցին).

Ահա՛ն արաքստեմ աշտպէս. Պաղղիոյ
 Երբայն վըշտացած. թաղաւորը գնաց.
 Իւր իշխանութիւնն ամբողջ բաժանուած:
 Եւ այս ամենը մի վայրկեանի մէջ:

(Նկատում է Լճմունդին):

Լճմունդ, ի՛նչ նոր լուր ունիս:
 Ժամ չէ անցնում, որ անվայել դործով

ԼճՄՈՒՆԳ (նամակը պահելով)

Ոչինչ նորութիւն չգիտեմ, տէր:

ԳԼՈՍՏԵՐ

Ինչո՞ւ այդպէս շտապով պահում ես այդ նամակն:

ԼճՄՈՒՆԳ

Ոչինչ նորութիւն չգիտեմ, տէր,

ԳԼՈՍՏԵՐ

Խո՛չ թուղթ էր այդ, որ կարդում էիր:

ԼճՄՈՒՆԳ

Ոչինչ, տէր:

ԳԼՈՍՏԵՐ

Ոչինչ: Հապա ինչո՞ւ այնպէս սարսափած և շտապով
 զրպանդ դնել փութացիր: Ոչինչը պէտք չունի, որ այդպէս
 պահուի: Տո՛ւր տեսնեմ: Եթէ ոչինչ է՝ ակնոց հարկաւոր չե՛
 լինիր:

ԼճՄՈՒՆԳ

Ներեցէք ինձ, տէր. եղբորիցս մի նամակ է, որ դեռ ամբողջ
 չեմ կարդացել: Բայց որչափ հասկացայ՝ ձեզ կարդալու
 համար դրուած չէ:

ԳԼՈՍՏԵՐ

Նամակը տուր, ասում եմ:

ԼճՄՈՒՆԳ

Թէ տամ, թէ չտամ՝ անիրաւութիւն արած կլինիմ:
 Արդացածիցս որչափ կարողացայ հասկանալ՝ պարսաւելի
 բան է:

ԳԼՈՍՏԵՐ (նամակն առնելով նորանեց).

Տո՛ւր, տեսնեմ, տո՛ւր:

ԼԳՄՈՒՆԳ

Իբրեւ արդարացում հղբօրս՝ յոյս ունիմ թէ այս զրկէ
է իմ աղնուութիւնս փորձելու համար միայն:

ԳՂՈՍՏԻՐ (Կարգաւ է):

«Այս կարգն, այս պատիւն, որ տալիս ենք ծերութեան՝
«թունաւորում են մեր կեանքի ամենալաւ օրերն: Մեր բազմ-
«դը խլիւմ է ձեռքերիցս մինչեւ այն ժամանակն, որ մենք
«ծերանալով՝ այլ ևս չկարողանանք նորանով ուրախանալ:
«Աստուծոյ համար, որ յիմարական և պարզամիտ ստրկու-
«թիւն է մեր հպատակութիւնը ծեր բռնաւորին առջեւ, որ
«տիրում է մեր վերայ ոչ այն պատճառով, որ զօրութիւն
«ունի, այլ վասն զի մենք տանում ենք նորան: Կնձ մօտ եկ,
«որ այս մասին ընդարձակ խօսիմ: Աթէ հայրս կամենար քր-
«նիլ մինչեւ այն ժամանակ, որ ևս նրան արթնցնէի՝ դու յա-
«ւիտեան տէր կը լինէիր նորա եկամուտներէ կէսին և սիրե-
«լի՝ քո եղբօր, Էդգարին»: Փա՛հ, դաւադրութիւն: «Բնիկ,
«Դիւն Ես նրան արթնցնէի»: «Տէր կենեիք Էկամուտներէ կէսին»: —
Իմ որդի՛ս, Էդգարը: Աւ նա կարողացաւ ձեռքը բարձրա-
ցնել այս տողերը զրկելու, և նա սիրտ ունեցաւ այս բանը խոր-
հելու:—Ա՛րբ ստացար այս նամակն. ո՞վ բերեց:

ԼԳՄՈՒՆԳ

Նամակն ինձ ոչ ոք չբերեց. սենեակումս դտայ այն. պա-
տուհանից է ներս ձգուած:

ԳՂՈՍՏԻՐ

Գիտե՛ս, որ սա եղբօրդ ձեռքն է:

ԼԳՄՈՒՆԳ

Աթէ բովանդակութիւնը լաւ լինէր՝ կերդուէի, որ իւր
զրութիւնն է, բայց քանի որ այսպիսի բովանդակութիւն ու-
նի՝ շատ ցանկանում եմ կարծել՝ թէ նորանը չէ:

ԳՂՈՍՏԻՐ

Սա նորա՞ն զրութիւնն է:

ԼԳՄՈՒՆԳ

Նորանն է, տէր: Բայց ես վստահ եմ, թէ նորա սիրտն
համաձայն չէ այս զրուածին:

ԳՂՈՍՏԻՐ

Յառաջ երբեք քեզ հետ խօսք չե՞ բացիլ նա այս մասին:

ԼԳՄՈՒՆԳ

Ոչ երբեք, տէր: Միայն, յաճախ լսել եմ նորանից, թէ
Կրք հայրերը ծերանալ են սկսում և որդիներն հասունանալ՝
լաւ է, որ հայրը որդու խնամքին յանձնէ իրան և ստա-
ցուածքին կառավարութիւնը:

ԳՂՈՍՏԻՐ

Այն անպիտան, անպիտան. նոյն իմաստն է և նամա-
կին մէջ: Ապիտան, չարագործ որդի, զարշնչի՛, վայրենի՛ գա-
ղան և աւելի վատ քան վայրենի զաղաններն:—(Օտարային)
Գնա նրան փնտռիր. ես կամենում եմ նրան բանդել: Գար-
շնչի՛ աղայ. ո՞ւր է նա:

ԼԳՄՈՒՆԳ

Ուղիղը չեմ գիտեր, տէր: Աթէ հաճէիք ձեր զայրոյթն
դէպի եղբայրս առժամանակ ծածկել, մինչեւ նորա դիտաւո-
րութիւնն աւելի ստուգէիք՝ աւելի ապահով կլինէիք դուք.
վասն զի եթէ նորա դէմ բռնութիւն գործ դնէք և յետոյ
խմանաք, թէ այս բոլորը մի պարզ սխալմունք է՝ ձեր պա-
տուին վերայ արատ կգայ և ձեր որդու հնազանդութեան կը
տաք վերջին հարուածը: Աս կեանքս պատրաստ եմ զրաւ
դնելու, թէ սորանով եղբայրս կամեցիլ է միայն փորձել իմ
հաւատարմութիւնս դէպի ձեզ, առանց որ և է չար գիտա-
ւորութեան:

ԳՂՈՍՏԻՐ

Աարծճում ես այդպէս:

ԼԳՄՈՒՆԳ

Եթէ յարմար դատէք՝ ձեզ այնպիսի տեղ կտանիմ, որ կարողանաք ձեր ականջով լսել այս մասին իմ խօսակցութիւնս եղբօրս հետ և անձամբ տեղեկանաք: Զէնց այս դիշեր պէտք է այս անիւ:

ԳԼՈՍՏԻՐ

Նա չէ՛ կարող այսպիսի հրէշ լինել:

ԼԳՄՈՒՆԳ

Անտարակոյս ոչ:

ԳԼՈՍՏԻՐ

Իւր հօր գէմ, որ նրան անչափ և գորովազին սիրում է: Երկի՛նք և երկիր: Եղմունդ, գտիր նրան, յայտնի արա ինձ նորա խորհուրդը, խնդրում եմ քեզ: Գործիր ինչպէս ազդում է խոհանութիւնդ: Բոլոր կարողութիւնս տալու պատրաստ եմ, այս գործը ճշտիւ իմանալու համար:

ԼԳՄՈՒՆԳ

Նա կընամ նրան փնտռելու: Բանն այնպէս կշինեմ, ինչպէս որ յարմար զայ, և ամեն ինչ ձեզ կ'իմացնեմ:

ԳԼՈՍՏԻՐ

Երևի և լուսնի վերջի խաւարումները ոչինչ բարի բան չեն գուշակում: Թէպէտ բնական օրէնքների գիտութիւնը կարող է նոցա այս կամ այն մեկնութիւնը տալ՝ սակայն սորանով նոցա հարուածները բնութեան վերայից չեն վերանար: Սէրը ցամաքած, բարեկամութիւնը պողած, եղբայր եղբօր գէմ է ելնում: քաղաքներում խռովութիւն, զիւղերում երկպառակութիւն, պաշտաներում դաւ, հօր ու որդու մէջ եղած կապը խզվում է: Իմ անասունած որդուս վերայ այս գուշակութիւնները կատարուեցան, սա—որդին է հօր գէմ ելած: Թաղաւորն օրէնքից դուրս է ելնում: սա—հայրն է որդուն գէմ: Մեր լաւ օրերն անցան զնացի՛ն: Նենգութիւն, խարդախութիւն, դաւ և ամենակործան կարգադրու-

թիւններ հանապաղ մեզ հալածում են մինչև զերեզմանի դուռն: Եղմունդ, այն թշուառականին պիտի գտնե՛ս: Քեզ փաս չի հասնիր, ջանք մի խնայել: Անիւ, բարեհոգի Անան էլ արտաքսուած: Նորա յանցանքն է արդարամտութիւն: Սոսկալի՛ է սոսկալի՛:

(Գհոմ է):

ԼԳՄՈՒՆԳ

Այս ամենն աշխարհի պարտադիր յիմարութիւններն են: Մեր բաղձն հէնց որ ծուռ է բուսնում—որ յաճախ պատահում է մեր վարքի վատութիւնից—սկսում ենք մեր զրգազդութեան մեղքը բարդել արեւին, լուսնին, աստղերին վերայ, որպէս թէ մենք ապիրատ ենք լինում հարկաւորապէս. յիմար՝ երկնքի հրամանով, ստահակ, զոյլ և դաւաճան ենք լինում երկնագունդների զօրութեամբ, հարբեցող, խաբեբայ և պղծադոր՝ մոլորակների անդիմադրելի ազդեցութեամբ, և վերջապէս ի՛նչ չարիք էլ որ գործենք՝ բոլորն աստուածային ակնարկութեամբ են: Բողարածի մի դարմանալի հնարք՝ իւր անառակութիւններն աստղերին վերայ բարդելու: Հայրս մօրս հետ պառկեցաւ վիշապի պոչին տակ և ես մեծ արջին տակ աշխարհ եկայ—սորանից հեռւում է, թէ ես կոշտ ու վաւաշ եմ: Հրամե՛լ էք: Նա նոյնը կլինէի, եթէ տիեզերքի ամենակոյս աստղն էլ շողշողած լինէր ապօրինի յղութեանս անկողին վերայ: Եղգարբ...:

(ԷԴԳՍՐ Դէր է ճրնոմ):

(Առանցին): Նա յանկարծ նա այստեղ, ինչպէս մի հին կատակերգութեան վախճանը: Իմ դերս պիտի լինի յաւաստ մեղամաղձութիւն և հառաչանք, Բէլլամցի Տոմին պէս: (Բայց): Ո՛հ, այդ խաւարումներն երկպառակութիւններ են գուշակում: Փա, սօլ՛, լ՛ա, մի՛):

2) Ահապիւր դիտմամբ է գրել այստեղ ձայների այս տարբերակ յաջորդութիւնը: Երաժշտութեան վերայ գրող արեղաներն ասում էին «mi contra fa est diabolus» (մի՛ ֆալի հանդէպ՝ սատանայ է): Եղմունդը ընկնելով նոյն հոգեկան գրութեան մէջ ինչպէս հայրն, որ խօսում էր ամեն տեսակ խառնակութիւնների մասին՝ նոցա համեմատում է այս ձայների աններդաշնակութեան հետ: — Կամ թէ, այս տարբերակ յաջորդութիւն ունեցող ձայները նորա հոգեկան գրութեան արտայայտութիւններն են:

ԻՅԳԳԵՐ

Խնչպէս ես, Իդմունդ եղբայր, ի՞նչ խոր մտածմունքների մէջ ես ընկղմել:

ԻՅԳԳԵՐ

Եղբայր, մտածում եմ այն գուշակութիւններին վերայ, որ մի քանի օր յառաջ կարգացի այս նոր խաւարումներին մասին:

ԻՅԳԳԵՐ

Խնչ լաւ բանով ես դբաղուած:

ԻՅԳԳԵՐ

Հաւատացնում եմ քեզ, ինչ որ այնտեղ գրուած են՝ դժբաղդաբար բոլորը կատարւում են. օրինակ, անբնական կրօններ որդիների և ծնողների մէջ, ժանտախտ, սով, հին բարեկամութիւնների քակտում, պետութեան մէջ երկպառակութիւն, սպառնալիք և չարամաղթութիւն թագաւորի և իշխանների դէմ, անհիմն կասկածոտութիւն, բարեկամների արտաքսում, զօրքերի ցրվում, պսակի քակտում... որ մէկն ասեմ:

ԻՅԳԳԵՐ

Պաղովցի է որ աստեղագիտութեան աշակերտել ես:

ԻՅԳԳԵՐ

Գու ինձ ասա—հօրս երբ ես տեսել վերջին անգամ:

ԻՅԳԳԵՐ

Երեկ երեկոյ:

ԻՅԳԳԵՐ

Հետը խօսեցա՞ր:

ԻՅԳԳԵՐ

Եյո, ամբողջ երկու ժամ:

ԻՅԳԳԵՐ

Սիրով բաժնուեցաք միմեանցից: Նորա խօսակցութեան մէջ կամ երեսին վերայ ոչինչ դժգոհութիւն չնկատեցի՞ր:

ԻՅԳԳԵՐ

Ամենեին:

ԻՅԳԳԵՐ

Լաւ միտքդ բեր, ի՞նչ կերպով նրան վերաւորել ես, և քեզ խնդրում եմ, աչքին մի երևիր առժամանակ, մինչև նորա բարկութիւնն իջնէ. այժմ այնպէս զայրացած է, որ մահովդ հաղիւ թէ զոհ լինի:

ԻՅԳԳԵՐ

Թշուառականին մէկը վերաս բամբասած կլինի:

ԻՅԳԳԵՐ

Նս էլ հէնց այդ եմ կասկածում: Խնդրում եմ քեզ, որ նորանից հեռու մնաս, մինչև զայրոյթն հովանայ, և, սիրելի եղբայր, գնանք իմ բնակարանս. ես քեզ այնտեղ կօգնեմ, որ հօրս խօսակցութիւնն ինքնին լսես: Խնդրում եմ, գնա. ահա բանալին, երբ դուրս գալու լինիս՝ զինաւորուած ել:

ԻՅԳԳԵՐ

Չինաւորուած, եղբայր:

ԻՅԳԳԵՐ

Քեզ բարի խորհուրդ եմ տալիս, եղբայր: Եյո, զինաւորուած: Եթէ քեզ դէմ չար դիտաւորութիւններ չկան՝ ես մարդ չեմ: Խնչ որ քեզ պատմեցի՝ իմ տեսածիս ու լսածիս համեմատութեամբ խիստ աննշան է և շատ հեռու իսկական սարսափելի տեսարանից: Եղաչում եմ, գնա:

ԻՅԳԳԵՐ

Եյս հանելուկը շուտ կը բացատրես:

ԼԵՂԱՐԻՆ

Եյս ամենին մէջ ես քեզ կօղնեմ: (Գնում է Լեղար):

Բարեմիտ է հայրս, եղբայրս՝ ազնիւ,
Եւ այնչափ բարի, որ մշտեցին երբեք
Պատկած չէ անցել: Գիւրին կը լինի
Իմ խաղս այս յիմար ազնւութեան հետ:
Տեսնում եմ ելքը:— Եթէ ոչ ծնունդս՝
Գէթ խաբէութիւնս կը տայ ինձ երկիր:
Ինչ որ ինձ օգնէ՝ այն է իմ աւարս:

(Գնում է):

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Մի սենեակ Ալբանի դքսի պալատում:

ԳՈՆԵՐԻՎ՝ Լ ՈՍՎԱԼ՝Դ ներս են մտնում:

ԳՈՆԵՐԻՎ՝

Յիրաւի՞ հայրս զարկեց սենեկապետին այն պատճառով,
որ սա նորա խեղկատակին նախատել է:

ՈՍՎԱԼ՝Դ

Եյս, տիկին:

ԳՈՆԵՐԻՎ՝

Գիշեր ու ցերեկ տանջում է նա ինձ:
Ժամ չէ անցնում, որ անվայել գործով
Ձը վրդովէ մեզ: Ձեմ կարող տանել:
Շրայլացել են նորա ասպետներն,
Իսկ ինքը մեզ դէմ քրքրեմունքով է միշտ
Ոչինչ բանի վրայ:— Նրբ որսից դառնայ՝
Մօտը չեմ գրնար, հիւանդ է, ասէք:

Լաւ կանէք՝ թէ դուք նախկին ձեր փոյթը
Քըչացնէք: Նս եմ պատասխանատուն:

ՈՍՎԱԼ՝Դ

Գալիս է, տիկին, լըսում եմ ձայնը:
(Որտե՞ր է: Բե՛ն Էսկեց)

ԳՈՆԵՐԻՎ՝

Յոյց տուէք նեղացած ձեզ, ինչպէս զիտէք,
Նոյնն և միւսները: Եւ թէ խօսք բացուիր:
Եյստեղ չէ հաւնում՝ քոյրիս թող երթայ:
Լաւագոյնն այնտեղ չի գրտներ, զիտեմ:
Եյս կէտում քոյրս էլ ինձ պէս է մտածում,
Եւ խորհրդիս պէտք չունի: Չառամեալ
Ծեր, որ ուզում է իշխել, թէպէտ զուրկ
Իշխանութիւնից: Յիրաւի, զառմած
Յիմարներն, ասես, տըղայ են դառնում:
Պէտք է նոցա սաստ, յանդիմանութիւն
Փաղաքշանքի տեղ, երբ յանցանք գործեն:
Ինչ որ ասացի չմոռանաք:

ՈՍՎԱԼ՝Դ

Ոչ:

ԳՈՆԵՐԻՎ՝

Եսպետներին պաղ երես ցոյց տըւէք:
Սորանից ինչ էլ պատահի՝ հոգ չէ:
Նոյնը պատուիրէք ընկերներիդ ևս:
Եյս առիթ կառնեմ հետը խօսելու,
Որ ուզում էի: Զէնց այժմ իմ քոյրիս
Նամակ կը գրեմ, որ նոյն ուղղութեամբ
Վարուի: Զողացէք ձաշը պատրաստել:
(Գնում է):

ԶՈՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Մի դահլիճ նոյն պալատում: Կինճ ներս է մտնում ծպտեալ:

ԿԼՅՆՏ (Օպրանին նայելով)

Եթէ յաջողիմ խօսակցութեանս ձեռն

Ու ձայնըս փոխել՝ կարող կը լինիմ

Հասնիլ նախադրեալ իմ նրպատակիս,

Որի համար իսկ դէմքըս ծրպտեցի:

Այժմ, արտաքսուած Կէտ, երբ կարողանաս

Օառայել այնտեղ, ուր դատապարտ ես՝

Ար տեսնէր քո տէրդ, որին դու սրբաանց

Սիրում ես՝ թէ քեզ շատ գործ կայ այստեղ:

(Որտէ փոքր. ԼԻՐ, ԱՍՊԵՏՆԵՐՆ

և ՇԲԱՆՈՒՍԲԸ ներս էն հոստոմ):

ԼԻՐ

Մի վայրկեան ճաշը չուշացուի: Ասացէք շուտով պատ-
րաստեն: (Շտախից մէկը գնում է: ԿԼՅՆՏ):

Ա՛, դու ի՞նչ մարդ ես:

ԿԼՅՆՏ

Մի մարդ եմ, տէր:

ԼԻՐ

Ի՞նչ բան դիտես: Մեղանից ի՞նչ ես ուզում:

ԿԼՅՆՏ

Պիտեմ երեւել այնպէս՝ ինչպէս որ եմ հաւատարմութեամբ ծառայել նորան, որ վերաս վստահում է. սիրել նրան, որ աղէիւ է. յարաբերութիւն ունենալ նորան հետ, որ խելացի և սակաւախօս է. դատաստաններից վախնալ. կռուիլ այնտեղ, ուր չկայ ուրիշ հնար. ամենեւին ձուկ չուտել¹⁾:

1) Եղիսաբեթ թագուհու ժամանակ պապականներն իրաւամբ համարվում էին կառավարութեան թշնամիներ. իսկ ձուկ ուտելը համարվում էր նշան պապականութեան սորանից առած եղաւ՝ թէ «նա մի ազնիւ մարդ է և ձուկ չէ ուտում». այսինքն՝ նա տէրութեան բարեկամ է և բողոքական:

ԼԻՐ

Ո՞վ ես դուն:

ԿԼՅՆՏ

Շատ աղնիւ և բարեմիտ մէկը և թագաւորին չափ աղքատ:

ԼԻՐ

Եթէ դու, իբրեւ հպատակ, նոյնչափ աղքատ ես, որչափ նա, իբրեւ թագաւոր՝ ճիշտ որ բաւական աղքատ ես: Ի՞նչ ես ուզում:

ԿԼՅՆՏ

Մի ծառայութիւն:

ԼԻՐ

Ո՞ւմ ես ուզում ծառայել:

ԿԼՅՆՏ

Ձեզ:

ԼԻՐ

Ճանաչում ես դուն ինձ, բարեկամ:

ԿԼՅՆՏ

Ո՛չ, բայց կայ ձեր կերպարանքին մէջ մի բան, որին ես սիրով Տէր կկոչէի:

ԼԻՐ

Ի՞նչ է այդ:

ԿԼՅՆՏ

Մեծութիւն:

ԼԻՐ

Ի՞նչ ծառայութիւններ կարող ես անել:

ԿԼԻՆՏ

Լաւ կարող եմ գաղտնիք պահել ձի հեծնելու արագ վազելու մի հետաքրքրական վէպ կիսկատար պատմել և պարզ պատուէրներ կատարել զխցածիս պէս: Ինչ բանի որ պէտք են զարիս մարդիկ՝ ես այն կարող եմ անել: Լաւագոյն յատկութիւնս է փութաջանութիւնս:

ԼԻՐ

Քանի տարեկան ես:

ԿԼԻՆՏ

Այնչափ փոքր չեմ, որ մի աղջկի երգը լսելով ներան սիրահարուիմ, և ոչ էլ այնչափ ծեր, որ առանց ոչ մի բանի հետը կապուիմ: Քառասուն և ութը ծալել եմ:

ԼԻՐ

Մօտս եղիր և ինձ ծառայիր: Աթէ ճաշից յետոյ էլ դու ինձ այսպէս հաճելի երեխա՝ էլ զիւրաւ չենք բաժանուիր: (Շահաբէն). Եյ, ճաշ: Ո՞ւր է ծաղրածուս, խեղկատակս: (Շահաբէն). Պահա խեղկատակիս կանչիր. (Պահաբէն).

ՈՍՎԱԼՊ ԶԵՐԱ Ե ԴԵՐՈՒՄ:

Եյ, բարեկամ, դուստրս ո՞ւր է:

ՈՍՎԱԼՊ

Ներեցէք ինձ, որ... (Պահաբէն):

ԼԻՐ

Ինչ է մոմուում դա: Յետ կանչեցէք այդ տխմարին:

(Մի քանի ասպետ ֆիդուս):

Խեղկատակս ո՞ւր է: Քանի էր դուք, ի՞նչ է: (Ասպետ ֆիդուս): Եյ, այն տխմարն ո՞ւր մնաց:

ԵՍՊԵՏ

Ասում է, թէ ձեր դուստրն առողջ չէ:

ԼԻՐ

Ինչո՞ւ այն կոպիտը յետ չգարձաւ, երբ ես կանչեցի:

ԵՍՊԵՏ

Տէր, նա բացէ իբաց ասաց, թէ չէ կամենում:

ԼԻՐ

Ձէ կամենում:

ԵՍՊԵՏ

Տէր, չգիտեմ պատճառն ի՞նչ է. բայց ինձ երևում է, թէ Ձեր Մեծութեան պիտի այն արժանաւոր պատիւն ու սէրը չեն ցոյց տալիս, ինչ որ յառաջ. ես նկատում եմ, որ քաղաքավարութիւնից շատ պակասել են թէ սպասաւորները, թէ զուբսն և թէ Ձեր զուստրը:

ԼԻՐ

Հը՛, կարծում ես դու:

ԵՍՊԵՏ

Աղաչում եմ Ձեզ, տէր, ներեցէք ինձ, եթէ սխալուեցայ. սակայն ծառայական պարտաւորութիւնս ստիպում է ինձ խօսիլ, երբ Ձեր Մեծութիւնն արհամարհուած եմ տեսնում:

ԼԻՐ

Գու յիշեցնում ես ինձ իմ սեփական հասկացածս միայն: Մի քանի ժամանակից ի վեր մի շատ պաղ անհոգութիւն եմ նկատել, որ ես աւելի վերագրում էի իմ կասկածաւորութեան, քան թէ յայտնի զիտումների և չար մտքի: Յետոյ այդ լաւ կտեսնենք: Բայց խեղկատակս ո՞ւր է: Երկու օր է նրան չեմ տեսել:

ԵՍՊԵՏ

Այո տէր, մեր կրտսեր տիրուհու Գաղղեա գնալուցն ի վեր Ձեր խեղկատակը շատ տխուր է:

ԼԻՐ

Մի ասեր այդ. ես էլ լաւ եմ նկատել: Պահեցէք դատրիս:

ասացէք, թէ ուզում եմ հետը խօսիլ: (Հասկացէ՛ք ձեր գնում-
է): Իսկ դուք խեղկատակիս կանչեցէք: (Մի ուրիշն էլ գնում է):

ՈՍՎԱԼ՝ Դ հարկէ՛ք զայն է:

Հա՛, պարոն, մօտ եկէք: Ո՞վ եմ ես, բարեկամ:

ՈՍՎԱԼ՝ Դ.

Տիրուհուս հայրը:

ԼԻՐ

Տիրուհուդ հայրը: Իսկ դու. տէրիդ դերին, շան ծնունդ,
շուն, ստրուկ:

ՈՍՎԱԼ՝ Դ.

Ես ոչ մէկն եմ, ոչ միւսն և ոչ երրորդը: Ներողութիւն
արէք:

ԼԻՐ

Համարձակո՞ւմ ես իսկ այդպէս երեսո նայելու, լի՛րբ:
(Չօգնում է):

ՈՍՎԱԼ՝ Դ.

Ես չեմ ներում, որ ինձ դարնէք, տէր:

ՍԼՆՏ

Ո՛չ էլ քեթի ջարդել, այնպէս չէ՛, զնտակ խաղցող
թշուառական:

(Նորա սրտիկէն քնում գետնէ յգո՛մ):

ԼԻՐ

Շնորհակալ եմ, բարեկամ: Դու գործիդ հմուտ ես, ես
քեզ կսիրեմ:

ՍԼՆՏ

Պէ՛, անկուիր ու չքուիր: Ես քեզ քաղաքավարութիւն
կտոյրեցնեմ: Դ՛ուրս կորիր: Եթէ ուզում ես, որ բոլորդ-բօսրդ
հորից չափեմ՝ սպասիր: Չքուիր, ասում եմ. ապո՛ւշ ես, ինչ
եւ: Դ՛ուրս:

(Բռնիկներով նրան դուրս է հղում):

ԼԻՐ

Իմ բարի՛ ծառաս. շնորհակալ եմ: Ահա ծառայութեանդ
գրաւականը: (Փողէ ասլիս Սէնային):

ԽԵՂԱՏԱԿԸ հրահամ է:

ԽԵՂԱԿԱՏԱԿ (ԼԵՆԻՆ)

Թող ես էլ գրաւական տամ: (Սէնային). Պլխանոցս առ,
ահա:

(Պլխանոցը առաջարկում է Սէնային):

ԼԻՐ

Ե՛հ, բարով, իմ չարաճճիս, ի՛նչպէս ես:

ԽԵՂԱԿԱՏԱԿ (ՍԵՆԱՅԻՆ)

Լսիր, բարեկամ, լաւ կանես, որ գլխանոցս առնես:

ՍԼՆՏ

Ինչո՞ւ համար, Խեղկատակ:

ԽԵՂԱԿԱՏԱԿ

Ինչո՞ւ համար: Սառնակ դու պաշտպանում ես երեսից
ձգուածներին: Եթէ դու չես կարող ժպտիլ այն կողմն, ուս-
կից փչում է քամին՝ շուտով հարբուխ կլինիս. ուրեմն գլխա-
նոցս առ: Չե՛ս տեսնում, այս մարդն իւր երկու աղջկներին
արտաքսեց և երրորդին օրհնեց իւր կամքին հակառակ: Ու-
րեմն եթէ մօտը մնալ ես ուզում՝ անպատճառ պէտք է որ
իմ գլխանոցս դնես:— (ԼԵՆԻՆ) Քեռի ջան, եթէ ես երկու աղ-
ջիկ և երկու գլխանոց ունենայի՛:

ԼԻՐ

Ինչո՞ւ համար, տղաս:

ԽԵՂԱԿԱՏԱԿ

Եթէ բոլոր ունեցածս աղջկներին բաժանէի՝ զոնէ եր-
կու գլխանոցներս ինձ կպահէի: Ահա իմս. միւսն էլ աղջկ-
ներիցդ մուրա:

ԼԻՐ

Լէյ, փայտը մոռացել էս, բարեկամ:

ԽԵՂԿԱՏԱՆ

Ճմարտութիւնը մի գամբռ է, որ շնանոցում պիտի կենայ, և որին փայտերով հարածում են. մինչդեռ քաճ աղջիկ շունը փառաւորապէս շնթռկում է կրակարանին առջև:

ԼԻՐ

Ինձ են ակնարկում այդ կծու խօսքերը:

ԽԵՂԿԱՏԱՆ (ԿԷՊԷՆ)

Բարեկամ, ուզում ես քեզ առածներ դաս տամ:

ԼԻՐ

Ապա:

ԽԵՂԿԱՏԱՆ

Լսիր ուրեմն, քեռի ջան.

Քիչ ցոյց տուր, շատ ունեցիր

Գիտցածը՝ բոլոր դուրս մի տար.

Քրտակը՝ բոլոր փոխ մի տար:

Քիչ քալիր, շատ ձի հեծիր:

Աւելի քրնիր, շատ մի հաւատար.

Երբ խաղի նըստար՝ խաղից մի վախնար:

Անառակ կրնոջ հտե մի բնկնիր.

Բաժակըդ նետիր և տանը նըստիր:

Գրլիէ գլուխ վաստակ կանես այս կերպով.

Եւ երբ ծերնաս՝ հաց չես մուրար տուրակով:

ԼԻՐ

Եյս ոչինչ է, յիմար:

ԽԵՂԿԱՏԱՆ

Ինչպէս անոռձիկ փաստաբանի խօսքերը: Չէ որ դուն էլ ինձ ոչինչ չտուիր: Քեռի, կարո՞ղ ես ոչնչեց մի բան շինել:

ԼԻՐ

Ի հարկէ, տղաս, ո՛չ: Ոչնչեց ոչինչ է կընում:

ԽԵՂԿԱՏԱՆ (ԿԷՊԷՆ)

Ասա նորան, խնդրեմ, որ իւր երկիրներն ևս այսքան կամուտ են բերում: Նա խեղկատակին չէ հաւատում:

ԼԻՐ

Չա՛ր յիմար ես:

ԽԵՂԿԱՏԱՆ

Գիտե՛ս, տղաս, ի՛նչ տարբերութիւն կայ չար յիմարին և բարի յիմարին մէջ:

ԼԻՐ

Չէ, տղաս, սովորեցրու:

ԽԵՂԿԱՏԱՆ

Ով որ խորհուրդ տըւեց քեզ

Որ երկիրներդ բաժանես՝

Այն պարոնին բեր այստեղ.

Կամ դուն անցիր նորա տեղ.

Եւ քեզ խօսոյն կերէին

Թէ չար յիմարն թէ բարին:

(Իրան ցոյց ցաւով) Չարն ահա այստեղ

(Լեւոն ցոյց ցաւով) Իսկ բարին այդտեղ:

ԼԻՐ

Ինձ էլ յիմար ես կոչում, խեղկատակ:

ԽԵՂԿԱՏԱՆ

Միւս բոլոր տիտղոսներդ, որ ծննդեցդ ի վեր ունէիր՝ տղան նորան բաժանեցիր:

ԿԷՊԷՆ (ԼԷՆԷՆ)

Այս՝ բոլորովին յիմար խօսք չէ, տէր:

ԽԵՂԱՄԱՐՆԵՐ

Յիրաւի, աշխարհիս իշխաններն ու տէրերն յիմարութեան մէջ էլ չեն ուզում վար մնալ: Եթէ ես արուեստս մեծ նախաճառութիւն դարձնէի՝ նոքա կկամենային մի մի մաս ստանալ, մանաւանդ տիկիներն. ներանք միայն ինձ չէին թողներ յիմարութիւնս. անպատճառ մի լաւ կտոր կխլէին: Մի ձու տուր ինձ, քեռի ջան, ես քեզ երկու թագ տամ:

ԼԻՐ

Ի՞նչ թագեր են այդ:

ԽԵՂԱՄԱՐՆԵՐ

Ի՞նչ պիտի լինին.— երբ ձուն մէջտեղեց կտորեմ, միջուկն ուտեմ՝ երկու ձուաթագները քեզ կմնան: Երբ դու թագդ մէջտեղեց ճեղքեցիր և երկու կտորն էլ աջ և ձախ բաժանեցիր՝ նոյնն է, թէ էշդ շալկեցիր, ցիւխից հանեցիր: Այ եղբայր, քո կնգաղլուխ թագիդ մէջ խելք շատ քիչ մնաց, երբ ոսկի թագդ վար առար: Եթէ ես այս յիմարաբար խօսեցայ՝ ձաղկիւ տուր նրան, որ նախ կասէ, թէ սա յիմար խօսք է: (Երբեք է):

Այժմ յիմարների գործն է դժուար,
Երբ իմաստուններն էլ դառնում են յիմար:
Խեղճերը կորցրել են իրանց խելք,
Բոլոր նոցա գործերն են անխելք:

ԼԻՐ

Ո՞ր ժամանակից այդքան երգեր սովորել ես դու, բարեկամ:

ԽԵՂԱՄԱՐՆԵՐ

Այն ժամանակից, երբ դուն աղջիկներդ քեզ մայր դարձիր: Վասն զի երբ դու ձաղկիւք ներանք ձեռքը տուիր և վարտեքդ վար քաշեցիր՝

Ներանք լացին խնդութիւնից,
Ես երգեցի արերութիւնից,
Թէ թագաւորս տըղայացաւ,
Յիմարների կարգն անցաւ:

Խնդրում եմ, քեռի, մի վարժապետ վարձիր, որ խեղ-կատակիդ սուտ խօսիլ սովորեցնէ: Արտանց ուզում եմ սուտ խօսիլ սովորիլ:

ԼԻՐ

Եթէ սուտ խօսիս, այ չար, ծեծ կուտես:

ԽԵՂԱՄԱՐՆԵՐ

Չարմանում եմ, թէ ի՞նչպէս դուն և աղջիկներդ այդքան մօտ աղբականներ էք: Ներանք ինձ ծեծ են սպառնում, երբ ճմարիտ խօսիմ. դուն՝ երբ սուտ խօսիմ. երբեմն էլ ծեծ եմ ուտում, երբ բոլորովին չեմ խօսում: Խեղկատակութիւնս ինձ ձանձրացրել է. ամեն ինչ կլինէի, բայց դու լինել չեմ ուզում: Դու խելքդ երկու կտոր արիր, մէջտեղը ոչինչ չը թողիր:—Այ, կտորներից մէկն եկաւ:

(ԳՈՆԵՐԻՆ՝ ՆԵՐԱ Է ՏԳՆՈՒՄ):

ԼԻՐ

Ի՞նչ է աղջիկս. ճակատդ ինչու ես կապել: Տեսնում եմ, որ մի քանի ժամանակից հետէ ճակատդ ամպոտել է:

ԽԵՂԱՄԱՐՆԵՐ (ԼԵՆԻՆ)

Այն ժամանակն աւելի լաւ չէր, քեռի, երբ ներս երեւին վերայ երբէք չէիր հոգ անում: Այս օրս ես քեզանից լաւ եմ. ես դոնէ մէկ յիմար եմ. իսկ դո՞ւ—ոչինչ ես, առանց թուանշանի զրոյ:—(ԳՆԷՆԵՆԻՆ) Այո, այո՛ կըսեմ, վասն զի ձեր դէմքն այս հրամայում է, թէպէտ դուք ոչինչ չէք ասում:

Հացին միջուկը կեր, կեղևը պահիր.
Կեղևը կերար՝ միջուկը պահիր: (ԼԵՆԻՆ ԵՅՅ ԿԱՅԼԷ)
Ահա սիսեռի մի դարդակ կճեպ:

ԳՈՒՆԵՐԻՆ՝ (Լեւոն)

Ոչ միայն ձեր այս լըրբացած յիմարն.
 Ելլ ձեր վայրենի խրմբիցն էլ ոմանք
 Եմեն օր կըռիւ, տըրտունջ են անում
 Եւ անտանելի շըռայլութիւններ:
 Կարծում էի ես, թէ սոցա ճարն է
 Ձեզ ամենն յայտնել բայց կասկածում եմ—
 Լըսելով, թէ հէնց նոր ի՛նչ խօսեցաք
 Եւ արիք՝—որ սա ձեզ հակառակ չէ:
 Թէ այսպէս անում էք՝ խիստ պատիժներ
 Ու խըստութիւններն էլ շուտ մէջ կըդան,
 Որոց բարերար ներգործութիւնը
 Ձեզ կը նեղացնէ անպատճառ. սակայն
 Եյս է պահանջում խոհեմութիւնը:

ԽԵՂԿԱՏԱԿ

Եյթմ հասկանում ես, քեռի:

Երտուտը այնչափ կըկուլին պահեց.

Որ կըկուլն նորա զըլուելը խածեց:

Ճրագն երբ մարդ տալիս է՝ մութ տեղն է մնում¹⁾:

ԼԻՐ (Գոնէրիլէն)

Գուք մեր դո՛ւստրն էք:

ԳՈՒՆԵՐԻՆ՝

Բաւական է, տէր. աւելի առողջ մտածեցէք և թողէք
 այդ տարօրինակութիւնները, որ ձեզ բոլորովին ուրիշ մարդ
 են դարձրել:

1) Փարմէր և Ստիվէնս կարծում են, թէ սա մի կտոր պէտք է լինի հին երգի:
 Ուէյնոլդս հետեւեալն է ասում այս մասին. Շէկսպիր իւր խեղկատակներին վերցնում
 էր կեանքից: Նորա օրինակած խեղկատակների նախատիպներն անտաբակոյս զուարթ
 և զուարճախօս մարդիկ էին: Թէև թղլ տրուած էր նոցա խօսիլ ինչ որ մտքերիցն
 անցնէ՝ սակայն անձնական թշնամանքներից խոյս տալու համար՝ նոքա իրանց առածին
 հանաքի ձև պէտք է տային. ահա այս պատճառով է, որ այս կամայն կճու խօսքը մեզ
 մեղու համար՝ նոքա շտապում էին փարատել նորա ազդեցութիւնն՝ երգելով մի հին
 երգ, կամ մի առած ասելով— ինչ որ նախ մտքերին գար: Ուրիշ կերպով չէ կարելի
 բացատրել այն անկապ խօսակցութիւնները, որ յաճախ տեսնվում են Շէկսպիրի խեղ-
 կատակներին մէջ:

ԽԵՂԿԱՏԱԿ

Ո՞վ լինի, որ չնշմարէ, երբ կառքն է որ ձիուն քաշում
 է: Գէ, հօ, գործերս յաջող է:

ԼԻՐ

Ինձ ճանաչող կայ: Ոչ, սա Լիւրը չէ.
 Եյսպէս է խօսում Լիւր, այսպէս զրնում:
 Եչքերն ուրտեղ են: Կամ խեղքն է թրուել
 Նորա կամ միտքը քրնել: Արթոն եմ
 Ես թէ քրնած: Ո՞վ կարող է ասել
 Ո՞վ եմ ես:

ԽԵՂԿԱՏԱԿ

Լիւրի ըստուերն:

ԼԻՐ

Եյդ ճիշտ է.

Բայց արքայական նըշաններս, միտքըս
 Եւ յիշողութիւնս խաբում են ինձ, թէ
 Ես զըստրեր ունիմ:

ԽԵՂԿԱՏԱԿ

Եւ թէ դու ներանց

Եմենախոնարհ հայրն ես:

ԼԻՐ

Ձեր անունն

Ի՞նչ է գեղեցիկ տիկին:

ԳՈՒՆԵՐԻՆ՝

Եյդ զարմանքն

Համաձայն է ձեր միւս կատակներին:
 Խօսեցէք ինձ հետ, ինչպէս որ հարկն է:
 Գուք պատկառելի ծեր հասակ ունիք.
 Ունեցէք ըստ այնմ և արժանի խելք:

Պուք այստեղ հարիւր ասպետ էք պահում—
 Բոլորը լրկաի խռովարար մարդեր,
 Որ գինեատուն են շինել մեր ամրոցն
 Եւ ապերասան ծայրայեղ վարքով
 Պարձրել են սա հասարակաց տուն—
 Եյս իշխանական մեր համեստ պալատն:
 Սոցա անհրաժեշտ մի դարման է պէտք:
 Թոյլ տրւէք ուրեմն խընդրիլ ձեզանից—
 Եթէ չէք ուզում, որ ես բըռնութեամբ
 Նոյնն անել տամ—որ ձեր շքախումբը
 Փոքր ինչ պակսեցնէք: Իսկ մընացածներն՝
 Որ ձեր հրամանի ներքեւ կը լինին՝
 Ձեզ հասակակից մարդեր ընտրեցէք,
 Որ ձեզ և իրանց ամօթ չը բերեն:

ԼԻՐ

Պըժոխք, արհաւիրք: Ձիւրըս թամբէ՛լ:
 Ըսպասաւորներս կանչել: Պարշելի՛
 Ծընունդ, քեզ այլ ևս նեղութիւն չեմ տար,
 Մի դուստր էլ ունիմ ես:

ԳՈՒՄԻՐԻՆ՝

Պուք ծեծում էք

Իմ ծառաներիս, և ձեր ըստահակ
 Խումբը դարձել է իմ զըլխիս իշխան:
 (ԱՄԲԱՆԻ ներս է հանում):

ԼԻՐ (առանձին)

Վայ նորան, որ շատ ուշ է զըզանում:—(ԱՄԲԱՆԻ)
 Ե՛հ, դուք էլ եկաք, պարոն: Եյս ամենն
 Ձեր խորհրդոյնն է, խօսեցէք, պարոն:—(Իւր Ժառանգիւն)
 Պատրաստել ձիւրն:—Ապերախտութիւն,
 Պէ մարմարէսիրտ, երբոր մընում ես
 Պու մի որդու մէջ՝ աւելի ժանա ես՝
 Վան ծովի հըրէշն:

ԸԼ՛ԲԵՆԻ

Հանգըստացէք, տէր:

ԼԻՐ (ԳՆԵՆԻՆ)

Եյ դարշիլի անգղ, դու սուտ ես ասում:
 Բնտրեալ և ազնիւ են իմ ասպետներս,
 Սրբութեամբ իրանց պարտքն են կատարում
 Եւ իրանց անուան պատիւն պահում են,
 Մեծ խնամքով:—Ո՛հ ինձ օրհնափ ծանր եկար,
 Սորդիկայի թեթեւ սրխալմուկը,
 Որ ամբողջ բնութիւնս իբրեւ մի գեղց
 Վեր ու վար արիւր, իմ բոլոր սէրըս
 Սըրտիցս հանեցիր և մաղձով լրցիր
 Եյն: Ո՛վ Լիւր, Լիւր, Լիւր: (Վառ-իւ թեթեւ):
 Բաղխիր այժմ այս դուռն
 Ուսկից դուրս թողեր խելքդ, ու ներս առար
 Յիմարութիւն: Օ՛հ, դընանք, ընկերներ:

ԸԼ՛ԲԵՆԻ

Ես յանցանք չունիմ, տէր, չը գիտեմ իսկ
 Թէ ձեր բարկութեան ի՞նչ է պատճառը:

ԼԻՐ

Սարելի է, տէր:—Լըսիր ինձ, բնութիւն,
 Լըսիր ինձ, բարի Եստուած, լըսիր ինձ:
 Թէ վըճուել էիր, որ այս արարածն
 Որդի ունենայ՝ փոխիր վըճիւրդ:
 Ձիգ ըստերջութիւն որովայնին մէջ,
 Չորացրու սէրս ծընըդարաններն,
 Սէրս պիղծ մարմնից երբէք պարծանքի
 Որդի չը ծնի: Իսկ թէ յըղանայ՝
 Հեծութեան որդի տուր, նորա կեանքը
 Սոսկալի տանջանք թող լինի սէրան:
 Նա մանկութիւնից իսկ խորշում ձգէ
 Սէրս ճակատին, արտասուաց վըտակ

Հոսեցնել տալով՝ սէրա պտերում
Հեղեղատ բանայ: Թող նա մայրական
Բոլոր սէրն ու դուժ արհամարհանքի
Եւ Հեղեղութեան նիւթ շինէ, որ ապա
Հասկանայ սէ, թէ որչափ աւելի
Վառնակըսիծ է ապերախտ զաւակ
Ունենալն, քան թէ օձի ատամը:
Վընանք, զընանք: (Վշո՞՞մ է):

ԱՆՆԱՆԻ

Ո՛վ կարող աստուածներ,
Ի՞նչ եղաւ սորա պատճառը:

ԳՈՐԱՅԻՆՆԱՆՆԱՆԻ

Հոգալ այս մասին, թող զառամեալ ծերն
Պռայ ինքնիրան, որչափ կամենայ:

ԼԻՐ (կրկն ներս հանելով):

Ի՞նչ, ասպետներիցս յիսունը մէկէն,
Տասնընչորս օրում:

ԱՆՆԱՆԻ

Ի՞նչ է եղել, տէր:

ԼԻՐ

Եսեմ քեզ:—(Վանկերէն) Մահ ու կեանք: Ամաչում եմ
Նս, որ արութիւնս զըրգուեցնելու չափ
Օտրութիւն ունիս, որ կամքիս ընդդէմ
Աչքերիցս վազող այս դառն արտասուքն
Քեզ համար լինի: Ժանտախտը վերադ:
Մէկ հօր անէծքի անբոյժ վերքերը
Թափանցեն քո ուղղի ու ծուծի և բոլոր
Վզգայութիւններդ:—Վերամոք ծերի
Աչքեր, մէկ էլ լաք՝ ես ձեզ կը փորեմ
Ի՛ արտասուքներովդ հանդերձ կը նետեմ

Վեռն, կակղացնել նորա կոշտութիւնն:
Ե՛հ, մինչև այս տեղ հասայ: Ե՛, ոչնչ:
Մի դուստր էլ ունիմ ես, զըթոտ, բարի—
Այս զիտեմ—երբ նէ լըսէ արածներդ՝
Ճանկերով զայլի դէմքըդ կը պատռէ:
Նս քեզ կերելիմ այն իշխանութեամբ,
Որից, կարծում ես, ընդ միշտ զըրկուել եմ:
Սը տեսնես, սորա մասին վրստահ եմ:
(Լէր, Սէն, և շախո՞՞մք Դո՛ւս Են Ենո՞՞մ):

ԳՈՐԱՅԻՆՆԱՆՆԱՆԻ

Վուք էլ լըսեցի՞ք, տէր:

ԱՆՆԱՆԻ

Բոլոր սիրովս,
Հանդերձ, Վոնէրիլ, կողմնապահ լինել
Ձեմ կարող...:

ԳՈՐԱՅԻՆՆԱՆՆԱՆԻ

Հերիք, լըսելը:—Ե՛հ, Ոսկալ՝դ:
(Լեղկապալէն):

Վուք, դատարկապորտ քան թէ խեղկատակ,
Տէրիդ ետեից դուրս հըրամեցէք:

ԽԵՂԿԱՊԱԼԵՆ

Վեռն Լիր, քեռի Լիր, կաց, խեղկատակիդ էլ հետդ
տար:

Բըռնըւած մի աղուէս

Ու մի աղջիկ սէրա պէս

Մէկէն ի մէկ ես կը խեղդէի,

Վըլխանոցովս թէ մի պարան զընէի:—

Խեղկատակն ահա ձեզ թողնում է վերջապէս:

(Վշո՞՞մ է):

ԳՈՐԱՅԻՆՆԱՆՆԱՆԻ

Նա կարգը զըտել էր: Հարիւր ասպետ:
Լաւ խելք չէր լինի, թէ հարիւր ասպետ
Ներէի նորան պահել, որ խելքին

Մի բան փրչելիս, մի թելթել խօսքի,
 Մի ցնորքի համար՝ ամենանըշան
 Գանդատի մ'առթով՝ նոցա զօրութեամբ
 Կամքը կատարէր և մեր խակ կհանքին
 Վըտանդ ըսպառնար:— Ոսվալդ, լըսո՞ւմ ես:

ԵԼ՝ԻՆՆԻ

Ենտեղի կասկած է այդ:

ԳՈ՛ՆԵՐԻՎ՝

Չափազանց

Վըստահութիւնից լաւագոյն է այս:
 Վան թէ շարունակ ահի մէջ լինինք՝
 Լաւ չէ վըտանդի առջևը փակկնք:
 Նորա ի՛նչ լինելն ես վաղուց գիտեմ:
 Ինչ որ նա այստեղ բարբանջեց՝ բոլոր
 Վոյրիս գըրեցի: Իսկ թէ ամեն բան
 Լըսելուց յետոյ քոյրըս կամենայ
 Նըրան և խումբը պահել...

(ՈՍՎԱԼԴ ներս է հանում):

Ե՛, Ոսվալդ,

Պատրանս է նամակը քոյրիս համար:

ՈՍՎԱԼԴ՝

Եյո՛, ախրուհի:

ԳՈ՛ՆԵՐԻՎ՝

Ես մի քանի մարդ

Եւ շուտ ձի հեծիր: Վոյրիս կը պատմես
 Բոլոր մեր վախը: Վուն էլ քեզանից
 Պէտք եղածները աւելցրու, ներան

Մինչև համոզես: Վէ՛, շուտ ճանապարհ:

Վարձիդ ըշտապիր: (Ոսվալդ ֆնո՞ւ է: Ել՛բանիլն)

Ո՛չ իմ ամուսին.

Չեր խաղաղասէր բարքն,—որի համար
 Չեղ պախարակիլ չեմ ուղղում—այնտեղ
 Ե՛ հասնում, որ ձեզ պարսաւել է հարկ,

Իբրեւ անխոհեմ մարդ, քան թէ գովել
 Չեր հեղութիւնը:

ԵԼ՝ԻՆՆԻ

Որչափ հեռատես

Եք դուք՝ չեմ գիտեր: Բայց լաւագոյնը
 Փընտռելիս՝ յաճախ լաւն էլ ենք կորցնում:

ԳՈ՛ՆԵՐԻՎ՝

Ի՛նչ, ուրիմ...

ԵԼ՝ԻՆՆԻ

Լաւ, լաւ, գործը ցոյց կը տայ:
 (Գնում է):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Ալբանիի պալատում մի բակ:

Լիբ, Կէնս և Խեղկասալը ներս են մտնում,

ԼԻԲ (Վէպն)

Ես այս նամակն և փութա Գլ'ոստէր¹⁾: Եյստեղ պա-
 տահածներից ոչինչ մի պատմեր, բացի այն՝ ինչ որ քեզ հար-
 ցնէ նէ այս նամակին զօրութեամբ: Եթէ չշտապիս՝ ես քեզա-
 նից յառաջ կանցնիմ:

ԿԷՆՏ

Մինչև այս նամակը տեղ չհասցնեմ, տէր, չեմ պառկիր:
 (Գնում է):

ԽԵՂԿԱՏԱԼ

Եթէ մարդի ուղեղը կրնկին մէջ լնենք՝ չէ՞ր ցրտահարիր:

1) Գլ'ոստէր Պորնվալի մայրաքաղաքն էր: Վենս այնտեղ հասնելուց յետոյ, ինչպէս
 պատմում է (Բ. արարուած, Գ. տեսարան), հրաման ընդունեց հետեւի Պորնվալին և
 հռեգանին, որոնք Գլ'ոստէր կոմսի ամբողջ գնացին. այս ամբողջ հաւանաբար հեռու
 չէր Գլ'ոստէր քաղաքից:— Մէլոն:

ԼԻՐ

Ի հարկէ, տղաս:

ԽԵՂԿԵՏԵԿ

Իհ, դու մտիթարուիր. քո ուղեղդ կրնկներիդ մէջ գործ չունի:

ԼԻՐ

Հա, հա, հա:

ԽԵՂԿԵՏԵԿ

Շուտով կտեսնես. միւս աղջեկդ էլ քեզ նոյն սիրով չընդունիր. վասն զի թէպէտ նէ այնչափ նմանում է սէրան, որչափ թթու խնձորը արքայախնձորին՝ բայց ես գիտեմ, ինչ որ գիտեմ:

ԼԻՐ

Իհ, գիտես դու, տղաս:

ԽԵՂԿԵՏԵԿ

Այս՝ որ նէրանց համին մէջ այնքան տարբերութիւն կայ, որչափ մի վայրի խնձորի և մի վայրի խնձորի մէջ: Գիտե՞ս, ինչու համար մարդի քիթն երեսին մէջ տեղն է:

ԼԻՐ

Ձեմ գիտեր:

ԽԵՂԿԵՏԵԿ

Որպէս զի նորա երկու կողմն էլ մարդ մի մի աչք ունենայ, և երբ մի բանի հոտն առնել չկարողանայ՝ աչքերով տեսնէ:

ԼԻՐ (առանցին)

Նս նէրա դէմ անիրաւ գտնուեցայ¹⁾:

1) Լիր այստեղ Գորգելիային է յիշում, ինչպէս կարծում են մեկնիչները:

ԽԵՂԿԵՏԵԿ

Գիտե՞ս, թէ ոտարէն ի՞նչպէս է իւր պատեանը շինում:

ԼԻՐ

Ձեմ գիտեր:

ԽԵՂԿԵՏԵԿ

Նս էլ չեմ գիտեր. բայց գիտեմ թէ ինչու խղունջը տուն է շինում:

ԼԻՐ

Ինչո՞ւ:

ԽԵՂԿԵՏԵԿ

Ինչո՞ւ. որպէս զի իւր գլուխն այն տեղ դնէ և ոչ թէ իւր աղջեկներին տայ և իւր եղջերիկները բացը թողնէ:

ԼԻՐ (հասածուհի մէջ)

Իմ բնութիւնս կմոռանամ:—Մի այնպիսի բարի հայր:— Ձիերը պատրաստ են:

ԽԵՂԿԵՏԵԿ

Եշերդ նոցա ետեն են գնացել:—Մի աննման զաղանիք է, թէ ինչո՞ւ եօթն աստղերը եօթն հատ են միայն և ոչ աւելի:

ԼԻՐ

Նորա համար չէ, որ ութ հատ չեն:

ԽԵՂԿԵՏԵԿ

Հէնց այդ է: Գուր լաւ խեղկատակ կլինիս:

ԼԻՐ (առանձին)

Ոյժով յե՞տ առնել¹⁾: Ո՛վ գաղանային ապերախտութիւն:

ԽԵՂԱՄԱՆԿ

Եթէ դուն իմ խղիատակա լինելի, քեռի, քեղ մի լաւ կ'ծեծէի, որ ժամանակից յառաջ ես ծերացել:

ԼԻՐ

Խնչպէս որ:

ԽԵՂԱՄԱՆԿ

Վանի որ իմաստնացած չէիր՝ պիտի չծերանայիր:

ԼԻՐ

Համբերութիւն տուր ինձ, զթած երկինք, մի թողնիր, որ խելքս կորցնեմ: Չեմ ուզում խելազարիլ:

(Մի ԱՍՊԵՏ ներս է հարստ):

Խնչ, պատրանստ եմ ձերն:

ԵՍՊԵՏ

Եյո՛, թագաւոր:

ԼԻՐ (խեղհապահին)

Պ՛ընանք, իմ տըղաս:

ԽԵՂԱՄԱՆԿ

Որ դեռեւս կոյս՝ և իմ վերաս ծիծաղի՝
Նէ երկար կոյս չի մնար.— դեռ աւելի շուտ էլ կ'պատահի²⁾:
(Պ՛հոս էն):

1) Եյլ և այլ կարծիքներ կան մեկնիչներին մէջ՝ թէ Լիր քնչ էր կամենում ոյժով յետ առնել ոմանք ասում են թէ թագաւորական իշխանութիւնը միւսները՝ թէ թագաւորութեան կէսը, որ Գոնէրիլին տուեց, իսկ ոմանք էլ թէ այն պայմաններն, որ Լիր իւր մասին հաստատեց, թագաւորութիւնը բաժնելիս, և որոնցից նրան զրկեց Գոնէրիլը:

2) Ստիգէնս կարծում է, թէ այս երկու տողը Շէկսպիրինը չէն, այլ թերեւս մի գերասանի ձեռքով աւելցուած են թատրոնական ձեռագրին մէջ:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐՈՒԱԾ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

Պ՛ըստերի դքսի ամբողջում մի բալ:

ԷԳՄՈՒՆԴ և ԿՈՒՐԱՆ ներս են մտնում տարբեր կողմերից:

ԷԳՄՈՒՆԴ

Բարե, Կուրան

ԿՈՒՐԱՆ

Բարե ձեզ, տէր: Հէնց նոր ձեր հօր մօտ էի, նորան յայտնեցի որ Կորնվալի դուքսն և Հռեգան դքսուհին զիջերս ձեզ պիտի պցելեն:

ԷԳՄՈՒՆԴ

Խնչ դիպուածով:

ԿՈՒՐԱՆ

Ես էլ չգիտեմ: Վերջի լրերն ի հարկէ լսած էք, խօսքն այն լրերին վերայ է, որ դեռ փափսալով են խօսում և միմեանց ահանջին:

ԷԳՄՈՒՆԴ

Ոչինչ չգիտեմ: Պատմիր ինձ, խնդրեմ:

ԿՈՒՐԱՆ

Չէք լսել որ հաւանաբար Կորնվալի և Ել'բանի դքսերին մէջ պատերազմ պիտի բացուի:

ԷԳՄՈՒՆԴ

Ամենեին ոչ:

ԿՈՒՐՄՆ

Եւհ, շուտով կըսէք. մնաք բարով, պարոն: (Գնում է):

ԼԵՂԱՐՈՒՆՈՒ

Աորնվալ՝ այս զիշեր մեզ մօտ: Ո՛հ, շատ լաւ:
 Գործիս մէջ մընտում է ինքն յաջողութեամբ:
 Հրամայել է հայրս արդէն՝ Լեղարին
 Աւանդաւորել: Ինչ մընում է արդ
 Բաւական գրեւոր մի խաղ էլ խաղալ:
 Բաղդ, արագութիւն, օգնեցէ՛ք դուք ինձ: (Գնում է):
 Լեղար, այ եղբայր. եկ մի խօսք ունիմ:
 (Էրգար ներս է մտնում):

Քեզ փրնտում է հայրս: Փախիր այստեղից,
 Թագ կացած տեղը յայտնիլ են նորան:
 Գիշերն օգնական առ քեզ:—Լաւ խորհիր,
 Աորնվալ՝ դըքսի դէմ դու բան չես խօսած:
 Նա Հռեդանի հետ այստեղ կը լինի
 Գիշերս: Լաւ խորհիր. Եւբանիի դէմ
 Նորա դիտումներն մարդի չես պատմել:

ԼԵՂԱՐՈՒՆՈՒ

Եւ ոչ իսկ մի բառ, հաւատացէք ինձ:—

ԼԵՂԱՐՈՒՆՈՒ

Լըսում եմ, դալիս է հայրս:—Ներիր ինձ,
 Գործը կեղծելու համար՝ ես սրբով
 Առջեւդ կանգնել հարկադրուած եմ:
 Հանի՛ր սուրդ. կեղծիր, թէ պաշտպանվում ես:
 (Արեւն հանում է, զարնում է):
 Լաւ, դէ՛ շուտ փախիր: (Բարձր) Յանձնըլի՛ր, եղբայր,
 Եկ հօրքս առջեւ: Արակ բերէք այստեղ: (Յաճ)
 Փախիր: (Բարձր) Շուտ ջահել: (Յաճ) Լաւ, երթաս
 բարով:
 (Լեղար գնում է):

Աթիլ մի արիւն՝ և բաւական է

Յոյց տալ թէ որչափ սաստիկ կըռուեցայ:
 (Զեւրը վերադառնում է):

Հարբածներ տեսել եմ, որ սրանից վատն
 Երեւ են՝ միայն զուարճութեան համար: (Բարձր):
 Հայր իմ, հայր, կանգնիր:—Օգնութիւն չը կայ:
 (ԳԼՈՍՏԵՐ և ԺԱՌԱՆԵՐ ջահելով ներս են մտնում):

ԳԼՈՍՏԵՐ

Ո՛ւր է չարագործն, Լեղմունդ:

ԼԵՂԱՐՈՒՆՈՒ

Մերկ սուրը

Զեռքում՝ կանգնած էր նա այս մութ տեղում,
 Մոգական խօսքեր արտասանելով
 Երգեցողութեանում էր լուսինն՝ իրան
 Փրկիլու համար:

ԳԼՈՍՏԵՐ

Բայց ո՛ւր է նա:

ԼԵՂԱՐՈՒՆՈՒ

Տէր,

Վերադարձած եմ:

ԳԼՈՍՏԵՐ

Լեղմունդ, ո՛ւր գընաց

Եւդ չարագործը:

ԼԵՂԱՐՈՒՆՈՒ

Նա փախաւ այս կողմն:—¹⁾

Երբ կարող չեղաւ...

1) Ես կարծում եմ, թէ Լեղմունդ յոյց է տալիս հօրը ոչ այն կողմն, ուսկից փա-
 խաւ եղբար, այլ հակառակ կողմը, որպէս զի ծառաները նրան բռնել չկարողանան:
 Հակառակ դէպքում, այսինքն եթէ Լեղար իսկոյն բռնուէր՝ կարող կլինէր իւր անմե-
 ղութիւնն ասպնջուցանել և Լեղմունդի խարդախութիւնը կնշաւակուէր: Լեղմունդի
 այս ջանքն, որ Լեղար փախչի՝ երեւում է նաև սորանից, որ նա աշխատում է, անդա-
 դար խօսքեր մէջ ձգելով՝ առ ժամանակ արգելել հօրն, որ ծառաներին հրամայէ Լե-
 կարին բռնել:

ԳԼՈՍՏԻՐ

Շուտով ետեւից:

Բընեցէք: (Փառանքը քնո՞ւմ էն): Ե, ի՞նչ երբ կարող
չեղաւ...

ԵԳՄՈՒՆԴ

Ինձ համոզել, որ ձեզ ըսպաննէի,
Երբ ես ասացի, թէ վրէժխնդիր
Աստուածներն իրանց բոլոր շնութիւնը
Հայրասպանին վրայ կը տեղան, և թէ
Քանի՜ սրբազան կապերով որդին
Ապուռած է հօր հետ, մի խօսքով, տէր իմ,
Երբ տեսաւ, թէ ես որչափ սաստկութեամբ
Հակառակում եմ իւր չար խորհրդին՝
Սրով կատաղաբար վերաս նետուեցաւ,
Եւ ես՝ չը հանած դեռ սուրս՝ վէրք առայ:
Իսկ երբ նըկատեց, որ ոգի ստացայ
Եւ արդարութեամբ զննուած դէմն կայ՝
Ամ գուցէ նոյնպէս իմ աղաղակից
Վախնալով՝ փախաւ:

ԳԼՈՍՏԻՐ

Թող փախչի, որչափ

Ուզում է. այստեղ չէ կարող պահուիլ:
Եւ երբ բընըւի—ամեն ինչ պըրծաւ:
Այս երեկոյիս մեր աղնիւ դուքսը
Տէրն և իշխանը մեզ մօտ պիտի գայ:
Նորա անունով կը հրատարակեմ
Թէ չարագործն ո՞վ մատնէ՝ կըստանայ
Շնորհակալութիւն. իսկ ո՞վ պահէ՝ մահ:

ԵԳՄՈՒՆԴ

Երբ, նըկատելով, թէ չէ կամենում
Լքել յորդորներս, ես ըսպաննացի
Եւ դաւը յայտնել՝ «ապօրէ՛ն, անտո՞ւն»

Նընունդ», գոչեց ինձ, «երբ ես սուտ խօսիմ,
Արծճում ես թէ քո առաքինութիւնդ,
Ուղղամբութիւնդ և արժանիքներդ
Ինձի կը յաղթեն: Ո՛չ, պարզ ուրացմամբ,—
(Եւ ես կուրանամ, դու գընա նամակն
Ապացոյց բընիր)—եւ քեզ դաւաճան,
Խարդախ, խաբեբայ կը հանեմ: Աշխարհս
Յիմար կը լինի, որ չը հասկանայ,
Թէ քո՝ իմ մահից ունեցած շահը
Միայն զօրաւոր առիթն է, որ քեզ
Այսպէս դըրդեց իմ մահիս աշխատիլ:

ԳԼՈՍՏԻՐ

Այ դու խըստասիրտ, յամառ չարագործ,
Ուզում է նաև նամակն ուրանալ:
Նա ինձ որդի չէ: (Փռէ՛ր յայն). Պըքսի փողէ՛րը:
Ձեմ գիտեր, ինչո՞ւ մեզ մօտ է գալիս:—
Նաւահանգիստներն կը գոցեմ. և ո՞ւր
Պիտի փախչի նա: Պէտք է այս մասին
Պուքսն համաձայնի: Նորա պատկերը
Այո՞ղարկեմ ամեն կողմ, որ ճանաչուի:
Իսկ քեզ, ճըշմարիտ և օրինաւոր
Որդիս, ջանք կանեմ բոլոր ըստացուածքս
Ժառանգեցնելու:

(ԳՈՐՆԱՍԻ, ԶՈՒԳԱՆ և ՇԵԱՍՈՒՄԲ ՆԵՐԱ ԷՆ ՏԵՐՈՒՄԸ):

ԳՈՐՆԱՍԻ

Այս ի՞նչ է, աղնիւ.

Բարեկամ, հազիւ ոտք դրի այստեղ՝
Եւ ահա ինչպէ՛ս լըրեր եմ լըսում:

ՀՈՒՆԴԱՆ

Որ եթէ ճիշտ են՝ որեւէ պատիժ
Յանցաւորին քիչ է:—Ի՞նչպէս էք, կոմս:

ԳԼՈՍՏԻՐ

Այ, խորտակուած է սիրտս, խորտակուած,
Տիկին:

ՀԱՆՏԻՆ

Ի՜նչ, հօրքս սանիկն ձեր կեանքին
Գաւէ, նա, որին հայրս անուն զընեց,
Ձեր որդի՛ն, Լեզգաւր:

ԳՆ՝ՈՍՏԻՄ

Տիկին, ամօթովս

Ուզում եմ ծածկել:

ՀԱՆՏԻՆ

Տեսնովում չէ՞ր նա

Հօրքս շքադիր այն ապերասան
Ասպետներին հետ:

ԳՆ՝ՈՍՏԻՄ

Ձը զիտեմ, տիկին...

Ա՛խ, շատ վատ է, վա՛ս:

ԼԳ՝ՄՈՒՆԳ

Տեսնովում էր, այո՛:

ՀԱՆՏԻՆ

Ուրեմն ի՞նչ զարմանք, որ այդ խորհեցաւ:
Նոքա անպատճառ դրոշել են նըրան
Այս ծերունուն դէմ, որ յետոյ վասնէ
Սորա ըստացուածքն: Հէնց այս երեկոյ
Վոյրս ինձ նամակում նըկարագրում է
Նոցա վարքն և՛ այնպէս ինձ ըզգուշացնում՝
Որ երբ նոքա դան իմ տունս օթելու՝
Այնտեղ չեմ լինիր:

ԳՈՐՆՈՒՄ

Ոչ էլ ես, հօգան:—

Լըսեցի, Լեզգաւր, որ ձեր հօրն իբրեւ
Որդի ծառայել էք:

ԼԳ՝ՄՈՒՆԳ

Տէր, ես միայն

Պարտքս եմ կատարել:

ԳՆ՝ՈՍՏԻՄ

Սա յայտնեց նորա

Գաւն, և ջանալով որ նըրան բըռնէ՝

Այս վէրքն ըստացաւ:

ԳՈՐՆՈՒՄ

Մարդ ընկա՞ւ հտեն:

ԳՆ՝ՈՍՏԻՄ

Այո, տէր իմ դուքս:

ԳՈՐՆՈՒՄ

Մէկ որ բըռնըւի՝

Նրա չարութիւնից ոչ ոք վախնալու
Տեղէք չունենար այլ ևս: (Գ՛Ն՝ՈՍՏԻՄ). Գործածիր
Իմ իշխանութիւնս ըստ կամաց: Իսկ դուք,
Սիրելի Լեզգաւր, որ նոր փայլեցա՛ք
Առաքինութեամբ և հնազանդութեամբ՝
Մերն էք դուք: Մեզ այժմ շատ են հարկաւոր
Խիստ հաւատարիմ այսպիսի անձեր:
Մենք տէր եղանք ձեզ:

ԼԳ՝ՄՈՒՆԳ

Ձեզ կը ծառայեմ,

Մի՛նորդ, իմ բոլոր հաւատարմութեամբ:

ԳՆ՝ՈՍՏԻՄ

Նորա կողմից ձեզ շնորհակալ եմ, դուքս:

ԳՈՐՆՈՒՄ

Տէր, դուք չէք զիտեր մեր գալուն առիթն—

ՀԱՅԿԱՆ

Եյսպէս ուշ ատեն, խաւար գիշերով:—
 Իմ ազնիւ Գլ'ոստէր, ծանրը գործեր կան,
 Որոց համար մեզ պէտք է ձեր խորհուրդն:
 Հայրս ինձ գրում է, նոյնպէս և քոյրս,
 Թէ վէճ է բացուել նոցա մէջ: Եւ ես
 Լաւ համարեցի չը պատասխանել
 Նոցա մեր տանից: Սուրհանդակները
 Սպասում են այստեղ: Օ՛հ, ըստփեցէք
 Ձեր սիրտն, ծերունի բարեկամ, և մեզ
 Խորհուրդներ տրւէք մի գործի մասին,
 Որ պահանջում է փութով որոշում:

ԳԼ'ՈՍՏԷՐ

Ճառայ եմ, տիկին: Բարով էք եկել:
 (Մ'ստանալէն ամբողջ):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Գլ'ոստէրի ամբողջին առջև:

Կենց և ՈՍՎԱԼ'Դ ներս են մտնում տարբեր, կողմերից:

ՈՍՎԱԼ'Դ

Բարի լոյս քեզ, բարեկամ, այս տանից ևս դու:

ԿԼ'ՆՏ

Եյո:

ՈՍՎԱԼ'Դ

Ձերս ուրտեղ կապինք:

ԿԼ'ՆՏ

Ճահճում:

ՈՍՎԱԼ'Դ

Խնդրում եմ, ասա իբրեւ բարեկամ:

ԿԼ'ՆՏ

Ես քո բարեկամդ չեմ:

ՈՍՎԱԼ'Դ

Ե, լաւ. ես էլ քո հետդ գործ չունիմ:

ԿԼ'ՆՏ

Եյ, թող այստեղ չլինէինք՝ քեզ կսովեցնէի, գործ ու
 նի՞ս հետս թէ ոչ¹⁾:

ՈՍՎԱԼ'Դ

Ի՞նչ օձիքս կար: Ես քեզ չեմ ճանաչում:

ԿԼ'ՆՏ

Իսկ ես քեզ ճանաչում եմ, ընկեր:

ՈՍՎԱԼ'Դ

Ուրեմն քո կարծիքով ո՞վ եմ ես:

ԿԼ'ՆՏ

Մի դատարկապորտ, ստահակ, աման լիզող մի ցած,
 զոռող, դատարկ, հովարտայ, աղտոտ, վատ ստահակ. մի վա-
 տասիրտ, կռիւր դատաւորին հասցնող ապիրատ. մի անա-
 ռակ, ծակաչք, շողջորթ, կատարեալ ստահակ. մի շոր մու-
 րացող ապիրատ. մի պոչ պտտցնող շուն, որ աւելի կեղծա-
 ւորում է քան ծառայում. մի աղցան՝ լակոտից, մուրացկա-
 նից, վատասրտից, խօսքէնողից. դարձածնունդ քած շան
 ձագ ու ժառանգ. այնպիսի մէկը, որին ես հէնց այս վայր-
 կեանիս փայտի տակ ջարդուբուրդ կանեմ, եթէ փորձ փորձես
 քեզ տուածս մակդիրների մի վանկին վերայ վիճել²⁾:

1) Բնագրին մէջ է. թող լինէինք Ֆինսբերի ծառատունկում՝ դու հետս գործ կու-
 նենայիր: Ֆինսբերի ծառատունկը մեկնիչներին հասկանալի չէ: Նոքա այս հատուածն
 առ հասարակ թարգմանում են այնպէս, ինչպէս որ է նաեւ իմ թարգմանութեանս մէջ:

2) Այս հայհոյանքների հայերէն թարգմանութիւնը բոլորովին ճիշտ չէ. ես աշ-
 խատել եմ, որչափ կարելի էր՝ գտնել գերմաներէնին համապատասխան բառեր:

ՈՍՎԱԼ՝Գ

Ի՞նչ տարօրինակ մարդն ես եղիլ դու, որ նախատելու ելիլ ես ինձ՝ որ քեզ չեմ ճանաչում, դու՝ որ ինձ չես ճանաչում:

ԿԼՆՏ

Եւ դուն, ի՞նչ աներեսի-ջուրն ես, որ ուրանում ես, որ ինձ ճանաչում ես: Արկու օր յառաջ ո՞վ էր, որ սրունքներիցդ բռնեց և գետին զարկեց քեզ թագաւորին առջև:—Սուրբ Հանի՛ր, ստահակ, գիշեր է, բայց լուսին կայ. ես քեզ նորա լուսովը խորովածցու պիտի ջարդեմ. հանի՛ր սուրբ, չարագործ անպիտան. կռուի՛ր: (Սուրն հանում է):

ՈՍՎԱԼ՝Գ

Վա՛ղ եկ ինձանից. ես դուրծ չունիմ հետդ:

ԿԼՆՏ

Հանի՛ր սուրբ, շողքորթ շուն: Գուն նամակ ես բերել, հա՛, թագաւորին դէմ. դու ընկեր ես եղիլ պաճուճապատանքի սնափառութեան՝ օրինաւոր հօր—թագաւորին ընդդէմ: Հանի՛ր սուրբ, ստահակ, ապա թէ ոչ միտդ բղիկ բղիկ կանեմ. կռուի՛ր:

ՈՍՎԱԼ՝Գ

Սպանում են. օգնութի՛ւն, օգնութի՛ւն:

ԿԼՆՏ (Զրան զարնելով):

Առուիր, նուաստ գերի. դէմ կայ, անարգ արարած, պաշտպանութի՛ւր:

ՈՍՎԱԼ՝Գ

Օգնեցէ՛ք, մարդ են սպանում, հասէ՛ք:

(ԷԴՄՈՒՆԴ, ԳՈՐՆԱՍԼ՝, ՀՌԵԳԱՆ, ԳԼՈՍԵՐ ԺԱՌԱՆԵՐ ներս են մտնում):

ԻՆՍՍՈՒՆՈՒ

Ի՞նչ աղաղակ է. ի՞նչ կայ. կանգնեցէ՛ք:

ԿԼՆՏ

Եթէ հաճում էք՝ ձեզ հետ, իմ պարոնիկս, ցոյց կտամ ձեզ: Հրամայեցէ՛ք յառաջ:

ԳԼ՝ՈՍԵՐ

Սրե՛ր, զէ՛նք: Ի՞նչ կայ այստեղ:

ԿՈՐՆԱՎԱԼ՝

Եթէ կեանքից ձեռք չէք վերցրել՝ դադարեցէ՛ք: Մէկդ ձեռք վերցնէք՝ կմեռնէք: Ի՞նչ է սորա պատճառն:

ՀՈՒՆԳԱՆ

Քոյրիցս և հօրիցս եկած սուրհանդակներն են սոքա:

ԿՈՐՆԱՎԱԼ՝

Առիւներիդ պատճառն ի՞նչ էր, պատմեցէ՛ք:

ՈՍՎԱԼ՝Գ

Շունչ հաղիւ եմ քաշում, միլ՝որդ:

ԿԼՆՏ

Ի հարկէ, թերմաշ. այնչափ քաջութիւն արի՛ր որ: Բը՛նութիւնը քեզ ուրանում է: Գուն մի դերձակի կարած ես:

ԿՈՐՆԱՎԱԼ՝

Տարօրինակ ծաղրածուն ես: Գերձակը մարդ կարէ՛:

ԿԼՆՏ

Հէնց որ դերձակի կար է: Քարտաշը կամ ներկարարը դորանից լաւը կշինէին, թէպէտեւ երկու ժամից աւելի չաշ խառնէին:

ԿՈՐՆԱՎԱԼ՝ (Ուղալիքին):

Գէ՛, խօսեցէ՛ք, ի՞նչպէս միմեանց կպաք:

ՈՍՎԱԼ՝Գ

Տէր, ահա այս վայրենի ծերը, որի ալիսառն մօրուքին ես խնայեցի...

ԿԼՅՆՏ

Ե՛յ դու անօգուտ ցէտ¹⁾, կառքի հինգերորդ անիւ: Տէր,
եթէ ինձ թոյլ տաք, ձեր աչքին առջև ես այդ անարդ տիղ-
մը ծեփ կշինեմ, արտաքնոցի պատը կծեփեմ: Պոռն իմ ալե-
խառն մօրուքիս խնայե՛ս, ա՛յ լեղեպատառ խաղտանիկ:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Զը լռե՛ս, յանդուգ: Պատկառիլ չը կա՛յ,
Լի՛րբ:

ԿԼՅՆՏ

Եյդպէս է, տէր, բայց բարկութիւնն էլ
Ունի իրաւունք:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Ինչո՞ւ բարկացել

Ես դու:

ԿԼՅՆՏ

Վաստն զի այսպիսի մի վատն
Համարձակում է վերան սուր կրքի,
Մինչ պատուի նըշոյլ չունի: Եյս թըշուառ
Ծիծաղեցնեն, իբրև դաշտամուկ,
Կըրծում են խըզում՝ յաւիտենապէս
Պըրկուած սըբբազան կապերն: Շոյում են
Կըրքերն, որ յուզվում են տէրերին մէջ.
Կրակում ձէթ լեցնում են և պաղին՝ ձիւն:
Եյոռն և Ոչը սոցա բերանում
Տէրերի հողմին հետ փոփոխվում են.
Եւ, շըների պէս, ոչինչ չըգիտեն
Վան թէ տէրերի ետեկց վաղել: (Ու՛լալի՛ն):
Վիւահար պատկերդ զըրողը տանի:

1) Անօգուտ ցէտ (շ) նոյն նշանակութիւնն ունի, ինչ որ հայերէն «Մշեցու Զայ»
խօսքը:

Հըլճուն զըտար, ի՞նչ որ ծիծաղում ես¹⁾:
Սաղի ձագ, եթէ Սարումի դաշտում
Պոռ ձեռքս ընկնէիր՝ ճըւճըւացնելով
Կեմլ՝ոտի մօրին քեզ կըքըշէի:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Ե՛յ ծեր, զըժուեցա՛ր:

ՊԻՆՍՏԻՐ

Եսա, ձեր կըռուին

Ի՞նչ է պատճառը:

ԿԼՅՆՏ

Երկու բեւեռի

Մէջ հակակրութիւն այնչափ չկայ, որչափ
Եյդ անիրաւին և իմ մէջ:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Ինչո՞ւ

Ենիրաւ կոչում ես. ի՞նչ է իւր մեղքն:

ԿԼՅՆՏ

Պարզ, նորա պատկերն ինձ դուր չէ գալիս:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Թիւրեւ ոչ էլ ի՛մս, կամ թէ սոցա՛նը.
(Յայց ասալով Երմանդին և Հաւեանին):

ԿԼՅՆՏ

Իմ սովորութիւնս է, տէր, ճիշտն ասել—
Տեսիլ եմ երբեմն ես աւելի լաւ
Երեսներ, քան որ ուսերի վերայ
Տընկուած են այստեղ:

1) Գերմաներէնին մէջ է «ժանտախտը ցաւազար պատկերիդ վերայ: Խօսածիս վե-
րայ ծիծաղում ես՝ որպէս թէ ես յիմարաբար խօսեցայ»:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Սա նոցանից է,
Որ երբ միանգամ համարձակ կոչուին՝
Իրանց լրբութիւնն անցնում են չափից
Եւ իրանցից վեր բաներ են խօսում:
«Նա շողքորթել չէ կարող. նա մի
Եզնիւ և ազատ հոգի է. պէտք է
Ճշմարտան ասէ. որ թէ յաջողի՝
Շատ լաւ. իսկ թէ ոչ՝ ուղիղն է խօսում»:
Եյս ըստահակներն ես ճանաչում եմ,
Որ շտակութեան պատուարին ներքոյ՝
Միամիտ, քրտան գլուխ-տըւողներից
Եւ պաշտօնապէս կեղծաւորներից
Եւելի խարդախ են և երկերես:

ԿԼՆՏ

Ո՛վ տէր, հաւաստեալ և ամենազուտ
Ճշմարտութիւնով, ձեր օգոստափառ
Ենձին հրամանով, որի զօրութիւնն
Ճառագայթարձակ իբրեւ մի ճաճանչ,
Որ շողշողում է Փերոսի դէմքին...

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Պոցանով դու ի՞նչ ես ուզում ասել:

ԿԼՆՏ

Ուզում եմ փոխել խօսակցութեանս ոճը, որ ձեզ այդ-
քան անհաճոյ է: Տէր, ես շողքորթ չեմ: Իսկ նա, որ հա-
մարձակ խօսքերով ձեզ խաբեց՝ նա համարձակ խաբեբայ էր,
որ ես երբէք չեմ լինիր, թէպէտև դուք խնդրէք ինձ նոյնն
անել՝ ձեր բարկութիւնը ղեջնակալ համար:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝ (Ուլալէն)

Ինչով դու սրտան վերաւորեցիր:

ՈՍՎԱՆՎ

Ոչընչով երբէք: Մօտ օրերս արքայն,
Իւր տէրը, զարկեց ինձ փուճ առիթով.
Սա՛ որ այնտեղ էր, շոյելով նորա
Բարկութիւնն՝ ոտքերս ետեւից բռնեց
Եւ վար ձրգեց ինձ: Երբ ընկայ՝ ըսկսեց
Պարսաւ անարգանք թափել իմ վերայ.
Ի՛յնչափ քաջութիւն ծախեց, որ արքայն
Նրան զովաբանեց իբրեւ մի զիւցաղն,
Որ անպաշտպանիս վրայ յարձակեցաւ:
Եյթմ, իւր ահագին զօրութեան վերայ
Եպաստանելով՝ սուր քաշեց ինձ դէմ:

ԿԼՆՏ

Եյսպիսի ստահակ վատսիրտներին մօտ
Եյաքան էլ ոչինչ զօրութիւն չունի:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Սապանքնե՛ր բերէք:—Վէս, անիրաւ ծեր,
Պատուելի զոռոզ, քեզ կը սովորեցնեմ...

ԿԼՆՏ

Տէր, ես ծերացել եմ, չեմ սովորում:
Շըղթաներ բերել մի՛ տաք: Արքային
Եմ ծառայում ես և իւր հրամանով
Ձեզ մօտ եկած: Պուք քիչ ակնածութիւն
Եւ մեծ նախատինք՝ Նորին Մեծութեան
Ենձին ցոյց կը տաք՝ եթէ շրղթայէք
Նորա սուրհանդակն:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Ի՛երէք շրղթաներն:

Սեանքս և պատիւըս վրկայ, մինչև ճաշ
Սը նըստիս:

ՀԱՅԳԵՆ

Մինչև ճանչ միայն ոչ տէր,
Մինչև երեկոյ, ամբողջ գիշերը:

ԿԼՆՏ

Տիկին, թէ ձեր հօր շունն էլ լինէի՝
Եղբայէս արժան չէր վարուիլ հետս:

ՀԱՅԳԵՆ

Եյո.

Նորա ստրուկին հետ—այսպէս է արժան:
(Շղթաները բերո՞ւ էն):

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Մեր քոյրի գրեած ըստահաներիցն
Է սա ուղղակի:—Տըւէք շղթաներն:

ԳԼՆՈՍՏԻՐ

Եղաջում եմ ձեզ, դուքս, մի՛ անէք այդ:
Նորա յանցանքը ծանր է, և բարի
Երբայն, իւր տէրը, կը պատժէ զըրան:
Եյդ ամօթալի պատիժն տալիս են
Ենարդ ու վատթար սրբիկաներին՝
Պողոթեան և այլ նըւաստ գործերի
Համար: Թագաւորն շատ կը նեղանայ,
Որ նըրան այնքան արհամարհում էք՝
Մինչ իւր սուրհանգակն այդպէս էք պատժում:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Պատասխանատուն ես եմ:

ՀԱՅԳԵՆ

Մեր քոյրն էլ

Հարկաւ աւելի պիտի նեղանայ,
Որ իւր սուրհանգակն ծաղը ու նախատինք

Արեւից երբ ներա յանձնարարու[թիւնն
Էր կատարում: Օն, շղթայի վարկէք:
(Ահաբն շղթայո՞ւ էն:—Արեւալին):
Գընանք, տէր իմ դուքս:
(Գնո՞ւ էն, բայց Գլխաւորին և Ահաբն):

ԳԼՆՈՍՏԻՐ

Յաւում եմ վերագ,

Բարեկամ: զըքսի կամքն է այս. նորա
Ամակորու[թիւնն—ամենքը զիտեն
Եյս—չէ կարելի ոչընչով սանձել:
Բայց փորձ մ'էլ կանեմ:

ԿԼՆՏ

Չուր մի աշխատիք,

Տէր, ճամբից եկած՝ դադրած, քընհատ եմ:
Գեռ մի քիչ քընիմ, յետոյ կը սուլեմ:
Պատուաւոր մարդի բազմն ե՞րբ է բերել:
Մընաք բարով, տէր:

ԳԼՆՈՍՏԻՐ

Պուքսը մեղաւոր

Է այստեղ: Տեսնեք սորա հետեանքն: (Պո՞ւրս է քնո՞ւ
Լոյսը բացելո՞ւ է):

ԿԼՆՏ

Բարի թագաւոր, առածին նըման
Ենձրեից փախչում ես, որ ծովն ընկնիս:
(Օոյնի մի լոյս է հանո՞ւ և բաց անո՞ւ):
Մօտ եկ, աշխարհի ջահդ, և կարեկից
Լուսովից ինձ օգնիր կարգալ այս նամակն:
Հրաշքներն երևում են թըշուառներին
Միայն:—Վըստահ եմ Արդիւնայից
Է այս: Նէ լըսեց բարեբաղդարար
Իմ այս խղճալի զրու[թիւնս: Նէ առիթ

Սառնէ կատարուած այս չարիքները,
Որ վախճան դրնէ այս անկարգութեանց:—
Քընհատութիւնից ծանրացած աչքեր,
Յարմար ժամանակ է ձեզ փակուելու,
Որ այս աղտոտ տան վերայ չը նայէք:—
Մընաս բարով, բաղդ: Պոնէ միանգամ
Եւ ժրպտիր ինձի: Անիւրդ դարձրու: (Քնու՛մ է):

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Մի վայրի դաշտ:

Իրիւթ ներս է մտնում:

ԼԳԻՒՄ

Լքսեցի ես ինքս իմ դատավրձիւս:
Եւ թէ չը լինէր ծառին խոռոջը՝
Ի՞նչընդեւ էի: Նաւահանդիսանիւն
Փակուած են առջեւ: Չըկայ մէկ անկիւն,
Ուրտեղ ապահով լինիմ ինձ փրկառող
Սուր հայեացքներից: Քանի կարող եմ
Խոյս տալ՝ կը ջանամ կեանքըս պահպանել:
Պէտք է ինձ կեղծեմ—ամենազրձուձ
Անարդ ձեւին տակ, որպիսին երբեք
Թըշուառութիւնը տըւել է մարդին,
Եւ նըմանեցրել նըրան զաղանի:
Յեկտով կը ծեփեմ երեսս, մի ծածկոյ
Որ կապեմ մէջքիս, կը խառնեմ մազերս:
Այսպէս կիսամերկ ես կը թափառիմ
Նըկնառաք հողմի եւ մըրրիկի տակ:
Ինձ ես օրինակ կառնեմ Քէզլամի

Մուրացկաններին, որոնք ոռնալով
Իրանց կենսազուրկ, չորցած ձեռքերը
Խրեցնում են փըշեր, ասեղներ, փայտի
Սըտորտանք, գամեր, և այս գարշելի
Չեով, մոլեղին հայհոյանքներով
Սամ խեղճ աղօթքով հաց են մուրանում
Փոքրիկ զիւղերից, ազարակներից
Եւ ջրաղացներից:—«Խեղճ Տէրեղուդը»,
Սամ «Աղքատ Տոմը»¹⁾—դոնէ այս բան է,
Եղգար մընալով—ոչինչ եմ այլ ևս:

ԶՈՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Գլ'ոստերի ամրոցին առջև:

Այն շղթայակալ քնած է: Լիբ, խեղկասպան և մի ԱՍՊԵՏ
Ներս են մտնում:

ԼԽ

Տարօրինակ բան: Տանից գնացել են,
Առանց սուրհանդակս յետ յուզարկելու:

ԱՍՊԵՏ

Գեո. երեկոյին—ինչպէս լքսեցի—
Նըրբէք խօսք չըկար նոցա զընալուն:

1) Բէզլամի մուրացկանները (Bedlam beggars) լուսնոտներ էին, որ ընդունվում էին Բէզլամ քաղաքի հիւանդանոցում և այնտեղ խնամվում: Բայց, կամ առողջացած կարծուելով, կամ հիւանդանոցի եկամտի սղութեան պատճառով, արձակվում էին և ստանում էին իրաւունք մուրացկանութիւն անելու: Այս թշուառներն ամեն տեղ կարեկցութիւն էին շարժում, ուստի շատ թափառականներ, կամենալով ի շարն գործ գնել ժողովրդական գիւթութիւնը՝ փոխում էին իրանց հագուստն և Բէզլամի մուրացկան անունով ողորմութիւն էին ժողովում: Սոքա իրանց մերկ մարմիններն ասեղներ էին խրեցնում և կամաւ ենթարկվում այս ցաւին՝ որպէս զի ցոյց տան, թէ խելքից զուրկ են: Իրանց կոչում էին «Աղքատ Տոմ», և անցորդների հանդիպելիս գոչում էին՝ «Աղքատ Տոմը մըսում է»:

ԿԼՅՆՏ

Ողջոյն Ձեզ, տէր իմ արքայ:

ԼԻՐ

Խնչ, միթէ

Եյդ նախատական ձեռն էր մընացել,
Որ զըւարձանաս:

ԿԼՅՆՏ

Եյդպէս չէ, արքայ:

ԽԵՂԿԵՏԵՆ

Օհ, օհ, տեսնում էք ի՞նչ կակուղ զանկապաններ են:
Ձիւրին՝ բերանից են կապում, շներին և արջերին՝ վզից, կա-
պիկներին՝ մէջքից, իսկ մարդին՝ ոտքերից: Երբ մարդի ոտ-
քերը շատ շարժուն լինին՝ նորան փայտէ գուլպաներ կհագցնեն:

ԼԻՐ

Եւ ո՞վ, աստիճանդ արհամարհելով՝
Յանդրգնեցաւ քեզ այդտեղ նըստեցնել:

ԿԼՅՆՏ

Նա և նէ, արքայ, ձեր ուստին ու դուստրը:

ԼԻՐ

Ո՛չ:

ԿԼՅՆՏ

Եյո՛:

ԼԻՐ

Ո՛չ, ասում եմ:

ԿԼՅՆՏ

Եյո՛, ասում եմ:

ԼԻՐ

Ո՛չ, ո՛չ, նոքա չեն համարձակիր:

ԿԼՅՆՏ

Եյո՛, այո՛, համարձակեցան:

ԼԻՐ

Երամազդ վկայ, ո՛չ:

ԿԼՅՆՏ

Հերայ վկայ, այո՛:

ԼԻՐ

Նոքա այս անկ չեն համարձակում:
Ձին կարող անել, չեն ուզում անել:
Քան մահը վատ է այս: Եյսպէս պատիւս
Ենարգե՛լ: Եւ ուտ ինձ բացատրութիւն տուր,
Թէ ի՞նչ առիթով արժանի եղար
Սամ տեղիք տրւիր այս նախատինքին—
Պո՛ւ, մեր սուրհանդակն:

ԿԼՅՆՏ

Հազիւ թէ, միլ'որդ,

Տեղ հասայ և Ձեր Մեծութեան նամակն
Յանձնեցի, դեռ ևս ոտք չէի կանգնել
Մունկ չողած տեղիցս՝ որ մի սուրհանդակ,
Քրտին՝ք ու փռչե մըտած, շընչասպառ
Հասաւ. Պոնէրիլ՝ տիկինի կողմից
Ողջոյն մըմուտց և մի նամակ տուեց,
Որ նոքա շուտով կարդացին, առանց
Յետաձգելու, և սորա վերայ
Բոլոր ծառաներն կանչելով՝ հեծան
Ձի, և պաղութեամբ ինձ հրամայեցին
Իրանց հետեիլ և սպասել, մինչև
Ժամանակ զընեն պատասխանելու:
Եյստեղ ես տեսայ այն զըրարերին,
Որի հաճիլի դալուսան, ես զիտեմ,

Իմ գործս աւերեց: (Նա էր, որ մօտերս
 Ձեր Մեծութեան դէմ այնքան լրբացաւ):
 Արքեպիս խելքըս կորցրելի, և սուրս
 Քաշեցի. իսկ նա վայ ու գոռումով
 Տունը թունդ հանեց:—Ձեր որդին ու գուստրն
 Եյնպէս դատեցին, որ այդ յանցանքով
 Երժանի էի այս նախատինքին:

ԽԵՂԱՄԱՐԻ

Քանի որ սագերն այս կողմն են թռչում, երևում է թէ
 ձմեռը դեռ չէ անցել:

Երբոր հայրը հագնի զըզլեակ՝
 Որդինը կը կուրանան.
 Իսկ երբոր նա ունի քրտակ՝
 Որդուց սէր գութ կը բազմանան:

Բաղբն՝ այս հոյակապ պոռնիկը
 Միշտ հարստին է բաց անում զըռնիկը:

Բայց այնու ամենայնիւ, աղջկանիւ քեզ այնչափ վեշտ
 պիտի պատճառեն՝ որչափ դո՛ւլ՝ ար չկարողանաս համարել մի
 ամբողջ տարի¹⁾:

ԼԻՐ

Ո՛հ, ի՛նչպէս արիւնս սիրտս է բարձրանում:
 Ո՛հ, սրբամբտութեան ջրղաճրդութիւն²⁾,
 Լեղի, որ վեր ես ելնում, դադարիր.
 Յաճն են քո տարրերդ:—Ո՛ւր է այն աղջկին:

ԿԼՆՏ

Սոմսի ամբողջումն է, տէր, զըքսին հետ:

1) Վեշտ և դո՛ւլ՝ ար բառերին մէջ անգղիերէնում մի բառախաղ կայ (doulour= վեշտ, dollar=դո՛ւլ՝ար), որ հայերէն լեզուով անթարգմանելի է:

2) «Hysterica passio»: Շէկսպիր թէ՛ այս միստերական անտին անունը և թէ՛ Եզգարի յիշելիք գեւերի անուններն և յատկութիւններն առել է Սամուէլ Հարսնէտի «Relévation des impostures papistes» գրքից: Այս գրքի հրատարակութեան թուականից (1603) մեկնիչներն հետեցնում են, թէ Շէկսպիր չէր կարող իւր «Լիր Թա- գաւորն» 1603-ից յառաջ գրած լինել:

ԼԻՐ

Չըգաք ետեւիցս. այստեղ սպասեցէք: (Մահաւ՛ է ամբողջ):

ԵՍՊԵՏ

Պատմածիցդ աւել ոչինչ չի՞ս արել:

ԿԼՆՏ

Ոչ:—Ինչո՞ւ քիչ են արքայի մարդերն:

ԽԵՂԱՄԱՐԻ

Եթէ, օրինակի համար, քեզ շղթայի զարնէին այդ հարց-
 մունքիդ պատճառով՝ լաւ արժան էր քեզ:

ԿԼՆՏ

Ինչո՞ւ համար, ա՛յ յիմար:

ԽԵՂԱՄԱՐԻ

Քեզ մի միջենի մօտ աշկերտ տանք, որպէս զի սովո-
 րիս, թէ մարդ ձմեռը չէ աշխատում:—Ով որ իւր քթի ուղ-
 ղութեամբ է դնում՝ իւր աչքերից է առաջնորդվում, բացի
 կոյրերից, հարկաւ, և քսան քթերի մէջ մէկ հատ էլ չկայ, որ
 չզգայ, թէ ով է գէշ հոտ հանողը:—Երբ մի մեծ անիւ լե-
 ոից վար է զըրում՝ նրան մի բռնիր, ապա թէ ոչ վիզդ կը
 կոտրես. իսկ երբ գէպի լեռն է բարձրանում՝ հոռից կախ
 ընկիր, հետը բարձրացիր: Եթէ մէկը քեզ սորանից խելօք
 խորհուրդ տայ՝ իմն ինձ յետ դարձրու: Նս ուզում եմ, որ
 այս խորհրդիս միայն ստահակներն հետեւին, վասն զի խել-
 կատակի խօսք է այս:

Նա՛ որ ծառայում է շահի համար,

Եւ հետեւում է լոկ ձեւի համար՝

Ենձրե զալուն պէս փախչում է,

Մըրրիկին տակ քեզ թողնում է:

Իմաստունը թող փախչի հեռանայ.

Ես չեմ շարժուիր. յիմարը կը մնայ:

Փախչող ըստահակն կը դառնայ յիմար,
Իսկ յիմարն՝ երբէք ստահակ չի դառնար:

ԿԼԻՆՏ

Այդ բաներն որտեղ ես սովորել, այ յիմար:

ԽԵՂԿԱՏԵՐ

Ի հարկէ ոչ թէ շղթաների մէջ, ո՛վ յիմար:
(ԼԻՐ Լ ՊԼՈՍՏԵՐ անորոշ զո՞ւր էն գալիս):

ԼԻՐ (ՊԼՈՍՏԵՐԻՆՆ) .

Մերժե՛ն խօսիլ հետս: Հիւանդ, դադրած են՝
Ամբողջ գիշերը ճամբայ են եկել—
Ահլճ պատճառանքներ, անհոգութեան ցոյց:
Պ՛ընա, լաւագոյն մի պատասխան բեր:

ՊԼՈՍՏԵՐ

Տէ՛ր արքայ, զիտէք դուք ինքնին, թէ դուքսն
Ի՛նչպէս զայրացկոտ, խօսքին յամառ է:

ԼԻՐ

Վ՛րբէ՛ժ, մա՛հ, ժանտախտ, ջրնջ՛ում:—Օայրացկո՞տ:
Ինձ ի՞նչ պէտք է այդ: Լ՛հ, Պ՛լոստէր, Պ՛լոստէր,
Ուզում եմ խօսիլ զքեզին և կնին հետ:

ՊԼՈՍՏԵՐ

Այդպէս էլ նոցա տեղեկացուցի:

ԼԻՐ

Տեղեկացուցի՛ր: Ինձ հասկանում ես
Այ մարդ:

ՊԼՈՍՏԵՐ

Այո՛, իմ արքայ:

ԼԻՐ

Թաղաւորն

Խօսիլ է ուզում Պորենվալ՛ի հետ.
Սիրելի հայրը ուզում է խօսիլ
Պըստրին հետ, ներս պարտքն յիշեցնել:
Այսպէս յայտնեցի՛ր դու նոցա: Վ՛րկայ
Շունչս և արիւնըս...: Օայրակո՞տ... դուքսը
Օայրացկո՞տ...: Ասա այդ կրակոտ զքեզին,
Թէ... բայց դեռ ոչ... նա թերեւս հիւանդ է:
Առողջին դրուած պարտքերն հիւանդը
Մոռանում է միշտ: Մենք մեզ կորցնում ենք,
Երբ ցաւից ընկճուած՝ բընութիւնն հոգուն
Ստիպում է մարմնին ախտակցիլ: Պէտք է
Սպասել: Օրդջում եմ, որ սաստիկ կըրքից
Բընուած՝ հիւանդի տրկարութիւնը
Ես առողջութիւն կարծեցի: (Սէնտին վերայ նայելով):
Անէ՛ճք

Վ՛իճակիս: Ինչո՞ւ սա կապուած է: Սա
Սարծեցնում է ինձ, թէ դքսի և կնի
Տանից հեռանալն կեղծիք է միայն: (Բայց):
Հանեցէք ծառայս շղթայից: Պնացէք
Վ՛րքսին և կրնին ասէք՝ ուզում եմ
Հետերը խօսիլ: Շուտ, այս ըոպէիս
Պէտք է նոքա զան ինձ լրսեն, թէ ոչ՝
Նոցա սենեակի առջև ես թըմբուկ
Օարնեւ կտամ այնչափ՝ որ նորա ձայնը
Սպանէ նոցա քունն:

ՊԼՈՍՏԵՐ

Որչափ ուզում եմ

Թաղաղ վախճան տալ... (Մանուհ է անորոշ):

ԼԻՐ

Ո՛վ սիրտ իմ: Ի՛նչպէս

Բարձրանում է սիրտս: Իջի՛ր, դադարի՛ր:

ԽԵՂԱՆՏԵՆ

Նորան այն ասա, ինչ որ խոհարար կինն ասում է՝ օձա-
 ձուկներ կենդանւոյն խմորին մէջ դնելով: Նէ փայտով նոցա
 գլխին զարնում է ասելով. «խելօք կեցիք, չարե՛ր, խելօք»: Իսկ
 նէրա կըբայրն այնչափ բարի է դէպի իւր ձին, որ նորա խո-
 տին մէջ իւղ է ածում:

(ԳՈՐՆՎԱՆ՝, ԶՈՒԳԱՆ, ԳԼՈՍՏԵՐ Լ
 ԺԱՌԱՆԵՐ նէրա էն հոն—մէն):

ԼԻՐ

Բարի լոյս ձեզ:

ԳՈՐՆՎԱՆ՝

Ձեր Մեծութեան ողջոյն:

ՀՈՒՆԳԱՆ

Ուրախ եմ, արքայ, ձեզի տեսնելուս:

(Սէնտիւր ղրկանելը հանո—մէն)

ԼԻՐ

Հաւատում եմ քեզ, Հռեգան, և գիտեմ
 թէ ինչ պատճառով թէ ինձ տեսնելուդ
 Չուրախանայիր՝ մօրդ շերիմից,
 Իբրեւ մի պրզից, ես կըթողուէի: (Սէնտիւր):
 Ահ, արձակուեցար:—Այդ մասին յետոյ: (Հռեգանին):
 Սիրելի Հռեգան, քոյրդ անպիտան է.
 Նէ այստեղ (կո—բէն է ցոյց ասելու) ցըցեց, մի անգղի
 նրման,

Ապետախտութեան սուր առամները:
 Հաղիւ կարող եմ ես խօսիլ: Ղու չես
 Հաւատար, որչափ անպատիւ կերպով
 Ո՛վ, իմ Հռեգան...

ՀՈՒՆԳԱՆ

Տէր, հանդարտեցէք: Նս

Սարող եմ կարծել, թէ դուք մանաւանդ

Ձէք զընահատում նէրա արժանիքն,
 Վան թէ իւր պարտքում թերի զըտնըւի
 Նէ:

ԼԻՐ

Ինչ ուզում ես ասել:

ՀՈՒՆԳԱՆ

Սարող չեմ

Հաւատար, թէ քոյրս զանց արած լինի
 Մէկն իւր պարտքերից: Թերեւս եթէ նէ
 Ձեր ապերասան ասպետներին, տէր,
 Սանձ զըրեց՝ այնչափ օրինաւոր է
 Սա և խոհեմ, որ նէ տեղիք չունի
 Յանդիմանութեան:

ԼԻՐ

Անէ՛ծք իւր վերայ:

ՀՈՒՆԳԱՆ

Ղուք ծեր էք, արքայ. Ձեզանում բնութիւնն
 Մօտեցել է այժմ իւր վերջի կէտին:
 Ուստի ձեր վիճակն և հոգը պէտք է
 Յանձնէք ուրիշին, որ ձեզանից լաւ
 Ձեր պէտքն հասկանայ: Ուստի, խընդրում եմ,
 Ղարձէք քոյրիս մօտ և ասէք, թէ դուք
 Սըխալուեցաք, տէր:

ԼԻՐ

Նս ներում խընդրեմ

Նէրանից: Մի տան ինչ պատիւ է այս.—
 «Սիրելի դուստր իմ, ծերացել եմ ես.
 «Անօգնատ հասակ. ահա ծունկ չոգած (Ձո—նէ է լոգ—մէ):
 «Խընդրում եմ, որ ինձ հազուստ, կերակուր
 «Եւ անկողին տաս»:

ՀԱՅԳԱՆ

Բաւական է, տէր:

Անպայել անհամ կատակներ են այդ:

Գարձէք քոյրիս մօտ:

ԼԻՐ

Ոչ երբէք, Հռեզան:

Նէ շքախոսմբիս կէսը վըռնդեց:

Միշտ խաւար հայեացք ձրգում էր վերաս:

Իւր օձի լեզուով իմ սիրտս է ծակել:

Թափին երկընքի բոլոր վըռէժներն

Ներա ապերախտ զըլուխն: Թափանցէ՛

Ոսկորներին մէջ ժանտախտի շունչը:

ԳՈՐՆԱՎԱՆ՝

Ամօթ է, տէր, թի՛ւ:

ԼԻՐ

Երա՞զ կայծակներ,

Հըպարտ աչքերը զարկէք ձեր շանթով:

Ճախնային շողիք, որ զօրեղ արևն

Վեր է բարձրացրել՝ ժանտահար արէք

Ներա գեղն, չորցրէք հըպարտութիւնը:

ՀԱՅԳԱՆ

Ո՛վ բարի երկինք:—Ինձ է՛լ 'տի մաղթես

Նոյնն, երբ բըռնըւիս կըքից:

ԼԻՐ

Ոչ, Հռեզան,

Իմ անէծքս երբէք դու լըսելու չես:

Քո քընքոյշ բնութիւնդ անընդունակ է

Խըստութիւն գործել: Սատաղե աչքեր

Ունի նէ, բայց քո աչքերդ զըզվում են

Առանց կիզելու: Երբէք կարող չես

Դու իմ կարգերիս վերայ տըրտընջել,

Մարդերիս թիւը պակսեցնել, կոպիտ

Խօսքեր երեսիս նետել, մոռանալ

Ամօթն, վերջապէս, իմ տուն մըտնելիս

Փակել դուռն առջևս: Ոչ, դու լաւ գիտես

Բնութեան պարտքերը, որգիական սէրն,

Քաղաք՝ վարութեան կարգն և երախտեաց

Օրէնքը: Դու չես մոռանար կէսը

Թաղաւորութեանս, որ քեզ բաշխեցի:

ՀԱՅԳԱՆ

Խօսքերդ ինչո՞ւմն է, տէր: (Փողէրի յայնէր էն լըլըմօ):

ԼԻՐ

Ո՛վ սուրհանդակս

Շըղթայի զարկեց:

ԳՈՐՆԱՎԱՆ՝

Ի՞նչ փողի ձայն է:

ՀԱՅԳԱՆ

Գիտեմ, քոյրս է այս: Նէ ինձ զրօն էր,

Թէ շուտով կըգայ:

(ՈՍՎԱՆԴ ներս է հանում):

Տիկինդ էլ եկաւ:

ԼԻՐ (Ուղարկելով Գորնավանին).

Ահա այն ըստրուկն, որ պարծենում է

Տիկինից առած առվայրկեան պատուով:

Հեռացիր աչքիս առջևից, ըստրուկ:

ԳՈՐՆԱՎԱՆ՝

Այս ի՞նչ ասել է, տէր:

ԼԻՐ

Նախ ինձ ասա,

Թէ ո՞վ սուրհանդակս շըղթայի զարկեց:

Հոգան, յոյս ունիմ, թէ դուն անմեղ ես: —

Այս ո՞վ է գալիս: (Գնեցի՛նք ներս է մտնում):

Բարի՛ աստուածներ,

Եթէ սիրում էք ծերերին, եթէ

Հրպատակների խոնարհութիւնը

Ուզում էք, եթէ ծեր էք դուք ինքնիրո՞ւ:

Տէր հղեք զործիս, աշխարհ իջեցրէք

Ձեր զօրութիւններն ինձ պաշտպանելու: (Գնեցի՛նք):

Մօրուքիս նայել չմի ամաչում դու:

Եւ դու, Հոգան, ձեռք պիտի տամ ներան:

ԳՈ՛ՆԵՐԻՒ՛Ն՝

Եւ ինչո՞ւ չէ, տէր. ի՞նչ է իմ յանցանքս:

Ինչ որ անընտրող բանդագուշանքը

Բարբանջում է՝ այն բոլորն յանցանք չէ:

ԼԻ՛Ր

Ո՛վ իմ սիրտ, ի՞նչպէս տանում ես սոցա.

Ի՞նչպէս չես պատռում:—Ո՛վ իմ սուրհանդակս

Շըղթայի զարկեց:

ԳՈ՛ՐԱՒԼԻ՛Ն՝

Ես զարկի, պարոն,

Թէեւ իւր յանցանքն սաստկադոյն պատժի

Լք արժան:

ԼԻ՛Ր

Գ՛ո՛ւ, գ՛ո՛ւ արիւր այս:

ՀՈՒՆԳՒՆ՝

Հայր իմ,

Դուք արդէն ծեր էք, զօրութիւնից զուրկ.

Եթէ ուզում էք մինչեւ լուսնի վերջն

Վայրիս մօտ դառնալ և ծառաներիդ

Պէտք արձակել՝—ապա ինձ եկէք:

Այժմ ես տանը չեմ և պատրաստութիւն
Ձեմ տեսել դեռ ևս ձեզ ընդունելու:

ԼԻ՛Ր

Նէրա մօտ դառնա՛լ յիսուն ասպեաներս

Պակասեցնելո՞վ: Աւելի լաւ է

Տան յարկը թողնել և հողմերին հետ

Մաքառիլ ընկիր դառնալ գայլերին

Եւ բուէջներին:—Անհրաժեշտ կարի՛ք.—

Նէրա մօտ դառնա՛լ:—Աւելի կընտրեմ

Գաղղիայի սէգ արքային առջև—

Որ իմ կըրտտեր դուստրս առանց օժիտի

Սին առաւ—չոգիլ նորա զինակիր

Եւ ստրուկը լինիլ:—Նէրա մօտ դառնա՛լ:—

Ինչո՞ւ չես ասում, որ այս անպիտան

(Ու՛լա՛լքին է ցոյց տալիս)

Գերուն ես ծառայ և բեռկիր լինիմ:

ԳՈ՛ՆԵՐԻՒ՛Ն՝

Ինչպէս կամենաք:

ԼԻ՛Ր

Խընդրում եմ քեզ, դուստր,

Խեղքից մի հաներ ինձ: Վեզ ձանձրութիւն

Ել չեմ տար, որդի: Երթաս բարով, հետդ

Ել չեմ հանդիպիր, էլ քեզ չեմ տեսնու:

Սակայն իմ արիւնս, մարմինս և դուստրս ես,

Մանաւանդ ցաւ ես՝ մարմնիս մէջ ծընած,

Որին ըստիպուած եմ իմքս կոչել:

Դու մի պալար ես, մի խըղայթեալ վէրք,

Իմ ապականեալ արիւնից սերուած:—

Բայց չեմ նախատում քեզ. ինքն ամօթը

Թափի քո վերադ. ես չեմ կոչում նրան:

Շանթընկէց ասածուց քեզ դէմ հարուածներ

Ձեմ մաղթում, ոչ էլ վեհ Արամաղդի

Պատաստանին եմ յանձնում: Ուղղէր քեզ,
 Եթէ կարող ես. լաւագոյն եղեր,
 Երբոր ժամանակ զըտնես: Սարող եմ
 Ես իմ Հռեգանին մօտ մընալ, հարիւր
 Իմ ասպետներովս:

ՀՈՒՅՎԱՆ

Ոչ այգեքան, հայր իմ:
 Ես չէի սպասում ձեզ և պատրաստ չեմ
 Երժանի կերպով ձեզ ընդունելու:
 Լքեցէք քոյրիս: Ով որ ձեր զայրոյթն
 Ենաչառապէս քըննէ՝ կըտեսնէ
 Որ ծերացել էք դուք, ուրեմն և
 Վոյրըս լաւ զիտէ թէ ի՞նչ է անում:

ԼԻՐ

Եյդպէ՞ս արժան է խօսիլ:

ՀՈՒՅՎԱՆ

Վըստահում

Եմ ասել Եյո: Ի՞նչ, յիսուն ասպետ
 Ձեզ բաւական չե՞ն: Ի՞նչ պէտք է դրանից
 Եւելին, կամ հէնց այգեքանն էլ ի՞նչ պէտք.
 Վախքն ու վըտանդը դոցա պահելու—
 Բոլորը դէմ են այդ խոշոր թըւին:
 Ի՞նչպէս կարող են մի յարկի ներքեւ
 Երկու հրամանի տակ խաղաղ ապրիլ
 Եյգեքան բազմութիւն: Եյս շատ զըժուար է,
 Պրեթէ անհընար:

ԳՈՒՆԵՐԻՆ

Ձէք կարող թոյլ տալ,
 Որ սպասաւորեն ձեզ քոյրիս մարդերն
 Եւ կամ իմո՞նքըս:

ՀՈՒՅՎԱՆ

Եւ ինչո՞ւ չէ, տէր:

Թէ մէկը ձեզ մօտ զանցառու լինի՝
 Մենք կըրնանք պատժել: Եթէ ուզումէք
 Իմ մօտ գալ, (ես այժմ ըզգում եմ վըտանդն)—
 Միայն քսանեւհինգ մարդով, խընդրում եմ,
 Եկէք. աւելին ես չեմ ընդունում:

ԼԻՐ

Եմեն ինչ ես ձեզ տըւի:

ՀՈՒՅՎԱՆ

Ժամանակն

Եր արդէն:

ԼԻՐ

Եւ ձեզ խնամակալ արի

Ինձ և խընամող, պահելով միայն
 Որոշեալ թըւով ինձի շքախումբ.—
 Վսանեւհինգ մարդով միայն տունըդ գալ
 Կարող եմ, Հռեգան, այս դու ասացի՞ր:

ՀՈՒՅՎԱՆ

Եւ կըրկնում եմ, տէր, և ոչ մէկն աւել:

ԼԻՐ

Ձար արարածներն լաւ են երևում,
 Երբոր նոցանից չարագոյնն էլ կայ,
 Եւ ամենաժատ չը լինելն ունի
 Վորէն մի պատիւ:— (Վառլէլէն) Վեզ մօտ կըգանամ:
 Յիսունը կըրկինն է քսանեւհինգին.
 Սէրա խընամքի կըրկինն ունիս դու:

ԳՈՒՆԵՐԻՆ

Լքեցէք ինձ, տէր. քսանեւհինգ կամ տասն
 Կամ հինգ մարդ ձեզ ի՞նչ պէտք են մի տան մէջ:

Ուր երկապատիկ թըռով ծառաներ
Պատուէր ունին ձեզ սպասաւորելու:

ՀՈՒՆԳՒՆ

Ի՞նչ պէտք է հէնց մինն էլ:

ԼԻՐ

Պէտքի մասին

Մի խօսիր. վերջին մուրացկանն իսկ իւր
Խեղճիկ վայելքում ունի աւելորդ:
Եթէ բնութիւնն տայ միայն բնութեան
Ընհրաժեշտ եղածն՝ մարդն իբրեւ զազան
Եսլիլ կըսկըսի:—Պու մեծ տիկին ես.
Եթէ տաք ըզգեստն արդէն պերճութիւն
Է՛ ինչո՞ւ հազիւ ես դուն այդ շքեղ
Հանդերձներն, որոնք հազիւ տաք պահեն:
Պալով ճըշմարիտ պէտքիս—ո՞վ երկինք,
Համբերութիւն տուր. ես համբերութեան
Պէտք ունիմ: . . . Երկի՛նք, այստեղ տեսնում ես
Մի խեղճ ծերունի, կըրկնակի թըշուառ—
Յաւով, չարիքով: Եթէ դուն ես, որ
Օւաւակին սիրտը հօր դէմ գըրգռեցիր՝
Մի ծաղըր վերաս մինչ այն աստիճան՝
Որ ես հեղութեամբ սորան համբերեմ:
Իմ սիրտը լըցրու ազնիւ բարկութեամբ.
Թո՞ղ արտասուքներն—կանացի զէնքը—
Եյրական դէմքըս չապականեն:—Ո՛չ
Օւազեր ջատուկներ, ձեզնից այն տեսակ
Վրէժխընդիր լինիմ, որ բոլոր աշխարհ...
Եյն բաներն անեմ... ի՛նչ—այս չը գիտեմ
Պէտք ես ինքս. միայն նոքա աշխարհքը
Պը սարսափեցնեն:—Յոյս ունիք, թէ լամ:
Ոչ չըպիտի լամ: Լացի առարկայ
Շատ կան, բայց յառաջ քան թէ արտասուեմ

Սիրտս հարիւր հազար կըտոր կըլինի:—

Ո՛վ իմ խեղկատակ, խեղքս թըռցնում եմ:

(Լէր, Գլխուէր Պէնս և Խեղկատակ գնում է):

ԳՈ՛ՆԵՐԻՒՆ՝

Մենք էլ ներս քաշուինք, մըրրիկ պիտի գայ:

(Հետոնց հրէն յայն է լամ):

ՀՈՒՆԳՒՆ

Եյս տունը փոքր է. ծերունին իւր խմբով

Ձեն կարող այստեղ հանգիստ գիշերել:

ԳՈ՛ՆԵՐԻՒՆ՝

Յանցանքն իրանն է, որ չը կամեցաւ

Տեղն հանգիստ նըստիլ. թող արդ պատժուի:

ՀՈՒՆԳՒՆ

Ես յօժարութեամբ նըրան կընդունեմ,

Բայց ծառաներից և ոչ մինն:

ԳՈ՛ՆԵՐԻՒՆ՝

Ես էլ

Նոյնն եմ մըտածում:—Ո՛ւր է Գլխուէր:

ԳՈ՛ՆԵՐԻՒՆ՝

Նա

Ներին ուղեկցեց:

(ԳԼՈՍՏԵՐ ներս է մտնում)

Եհա գալիս է:

ԳԼՈՍՏԵՐ

Երբայն չափազանց բարկացել է:

ԳՈ՛ՆԵՐԻՒՆ՝

Ո՛ւր

Գնում է նա:

ԳԼՈՍՏԵՐ

Ձիերն հրամայեց հեծնել,

Բայց ուր ուղում է երթալ՝ չըգիտեմ:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Ուր կամենում է թող հրթայ:

ԳՈՐՆԱՅԻՆ՝

Պարոն,

Երբէք մի հոգաք նրան արգելելու:

ԳՆ՝ՈՍՏԻՄ

Ո՛հ, մօտ է գիշերն: Յուրա հոգմի յոյզը

Օգն է զրգըրդում:—Քանի մըղոն շուրջ

Մի մացառ չըկայ:

ՀՈՒՆԳՆՆ

Խեղազար մարդոց

Թող լաւ դաս լինին այն վընասները,

Որ իրանք արին:—Փակեցէք զըռներն:

Նորա մարդերը յանդուգն են. դուցէ

Խեղացի բաներ նորան սովընցեն.

Խոհեմութիւն է զգուշութիւն անել:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Գըռները փակել:—Գիշերն սոսկալի

Պիտի լինի: Ձեզ Հռեզան լաւ խորհուրդ

Տըւեց:—Ներս գընանք, խոյս տանք մըրրիկից:

(Գնո՛ճ էն):

ԵՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐՈՒԱԾ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

Վայրի դաշտ: Լսվում է փոթորիկ որոտումի
և կայծակի հետ:

Կենց և մի ԱՍՊԵՏ հանդիպում են միմեանց:

ԿԻՆՏ

Ո՞վ է թափառում այստեղ՝ այսպիտի

Մըրրիկի ատեն:

ԸՍՊԵՏ

Նա որի հոգին

Եղանակին պէս լի է ծըփանքով:

ԿԻՆՏ

Ձեզ ճանաչեցի:—Ո՞ւր է թազաւորն:

ԸՍՊԵՏ

Սատղած տարերքին դէմ է մարտնչում,

Երգմեցուցանում է հոգմերն՝ շընչել,

Նետել աշխարհը ծովին անդունդը,

Սամ ծովը մըղել եղերքներից դուրս,

Որպէս զի իրերն փոխուին կամ ջընջուին:

Փետում է ձերմակ մազերը, որոնց

Անհետացնում է իսկոյն մըրրիկի

Ահեղ ծըփանքը կոյր կատաղութեամբ:

Մարդկային տըկար դժով՝ զայրացած

Հողմ և անձրեւին դիմադրաւում է

Նա: Այս գիշերն, երբ արջն իւր ձագերով

Փակվում է որջում, երբ առիւծն ու գայլ

Թէպէտև սոված՝ խնայում են սակայն

Իրանց մորթին՝ նա զըլխաբաց շըրջում

Եւ ամեն բանի ջընջումն է մաղթում:

ԿԻՆՏ

Իսկ ո՞վ կայ հետը:

ԸՍՊԵՏ

Միայն խեղկատակն,

Որ ծաղրածութեամբ ջանում է սըրտին

Վիշտը փարատել:

ԿԻՆՏ

Ձեզ ճանաչում եմ

Պարոն, և վըստահ ճանաչողութեամբս՝

Պարեոր դործեր կարող եմ յայտնել

Ձեզ: Ալբանիի և Ադրնվալի մէջ

Երկպառակութիւն ծագեց, թէպէտ դեռ
 Երկուստեք ծածկուած կեղծաւորութեան
 Վողին տակ: Նոքա ծառաներ ունին—
 Խնայէս այն ամենքն, որ յաջող աստղի
 Եղգեցութեան տակ դա՛հ են բարձրանում—
 Որ միանգամայն Պաղղեոյ դէտերն
 Ու լըրտեսներն են: Նոքա լաւ տեղեակ
 Են մեր զըրութեան—այն ատելութեան,
 Որ զըքսերին մէջ կայ, ծանրը լըծին,
 Որ ծեր արքայի վեղը կապեցին,
 Եւ դեռ աւելի ծանրակշիռ ուրիշ
 Պործերի, որոնց թերեւս սոքա
 Լոկ հետեանքն են: Բայց ճըշմարիտ է
 Սա՛ որ մի բանակ Պաղղեայից այս
 Բաժանեալ աշխարհն է գալիս: Երգէն
 Օգտուելով նա մեր անհոգութիւնից՝
 Ոտք է զրել մեր լաւ նաւահանգիստներն,
 Եւ շուտով յայտնի կը պարզէ զըրօշն:
 Լըսեցէք ուրեմն ինձ, եթէ վերաս
 Վըստահելով՝ շուտ Պուժը ուղևորիք՝
 Եյնտեղ ձեզանից մէկը շնորհակալ
 Սըլինի, երբոր հաւաստեալ պատմէք,
 Ինչ անտանելի սաստիկ վըշտերի
 Երբայն ենթարկուած է: Ես թէ՛ զըրութեամբ
 Եզնըւական եմ և թէ՛ արիւնով,
 Եւ այս պաշտօնը ձեզ հաւատում եմ՝
 Իբրեւ ինձ ծանօթ մարդի:

ԵՍՊԵՏ

Եյս մասին

Պեռ կըխօսինք:

ԿԼՆՏ

Ո՛չ հարկ չէ: Որպէս զե

Վըստահիք վերաս, թ'արաքին ձեռից

Շատ արժէք ունիմ—բացէք այս քըսակն
 Եւ մէջինն առէք: Երբ Սորդեղեային
 Տեսնէք, (ես վըստահ եմ, որ կը տեսնէք),
 Յոյց տըւէք նէրան այս մատանին. Ձեզ
 Նէ կասէ, ո՛վ էր ձեր ընկերն, որին
 Ձէք ճանաչում այժմ:—Չար մըրրիկ:—Պընամ
 Երբայն զըտնելու:

ԵՍՊԵՏ

Ձեռք տուէք, տէր, այլ ևս

Ետեղէ չունի՞ք:

ԿԼՆՏ

Միայն մի քանի

Սարևոր խօսք, բայց կարևորագոյնն
 Ե՛ արքայն զըտնել: Փընտռեցէք նըրան
 Եյդ կողմն, ես՝ այստեղ: Ո՛վ որ նախ զըտնէ՝
 Թող ձայն տայ միւսին: (Պնո՛ւմ էն պարբէր կողմեր):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Գիշեր: Մի ուրիշ վայրի դաշտ: Մըրիկը շա-
 րունակվում է:

Լիբ և ԽեղկԱՏԱԿԸ մտնում են:

ԼԼԻ՛

Շընչեցէք հողմէր,

Մինչև այտերը պայթին՝ շընչեցէք:
 Սահա՛նք, փոթորիկ, հոսեցրէք ուղիներ,
 Մինչև որ ծածկուին խաչ ու զըմբէթներն:
 Պուք խորհըրդերադ ծըծըմբային հրեր,
 Սաղնին ջախջախող շանթ ու կայծակին
 Յառաջընթացներ, թն, շիկնեցուցէք
 Ելևոր մաղերս: Եւ դու, որոտում

Ամենակործան, խորտակիր այս մեծ
 Աշխարհագունդը: ջաղխիր բընութեան
 Բոլոր կաղապարն. միանգամ ընդ միշտ
 Զընջիր համօրէն սերմերն, որոնցից
 Օրնունդ է առնում ապերախտ մարդը:

ԽԵՂԿԱՏԱԿ

Այ քեռի, մի չոր տնի մէջ պալատական խաչուայի
 ջուրն աւելի լաւ է, քան թէ բացօթեայ տեղում այս անձրևը:
 Գարձիր, իմ քեռիս, և աղջկներդ զթութիւնն հայցիր:
 Այս պն տեսակ գիշեր է, որ չէ խնայում ոչ յիմարին և ոչ
 իմաստունին: (Որոհում):

ԼԻՐ (Ալէքս. Դեպէ երկն):

Գոռա, փոթորիկ, որչափ շունչ ունիս.
 Տեղացիր, անձրև, փայլատակիր, հուր:
 Թօն, հողմ, որոտ, հուր իմ զըստրերըս չեն:
 Տարերք, չեմ դատում քեզ իբր ապերախտ.
 Թագաւորութիւն երբէք չեմ տըւել
 Ձեզ, որդի կոչել չեմ: Գուք չունիք պարտք
 Ինձ հնազանդելու: Առշկանդեցէք ինձ
 Ձեր խիստ կատակով: Ահա ձեր ըստրուկն
 Անդնած եմ, խեղճուկ մի ծեր, վըշտացած,
 Տըկար, նախատուած:—Բայց կոչում եմ ձեզ
 Նըւաստ ծառաներ, որովհետեւ դուք,
 Միացած երկու անարդ զըստրերին՝
 Երկնային զէնքով պատերազմ բացիք
 Սորա նըման ծեր և սպիտակափառ
 Գըլխի դէմ: Ո՛հ, ո՛հ, ատելի է այս:

ԽԵՂԿԱՏԱԿ

Ով որ տուն ունի, զլուխը դնելու համար՝ նորա զլուխը
 պատապարտուած է:

Ով որ զըլխին համար չունի պատըսպարան,
 Բայց կամենում է լաւ հագուստ կարել՝

Նա կրկորցնէ շուտով զըլուխն և ամեն բան:
 Շատ մուրացիկներ այսպէս են արել:

Ով որ ոտքի մատերին
 Անում է այն՝ ինչ անելու էր սըրտին՝
 Այս կը կանչէ նա ոտքի բըշտերից,
 Քունը կը կըտրի նորա աչքերից:
 Վասն զի դեռ մի գեղեցիկ կին չէ ծնել, որ հայելու
 առջև չկոտրուի:

ԼԻՐ

Այո, կամենում եմ համբերութեան
 Օրինակ տալ. էլ չեմ ուզում խօսիլ:
 (ԿԵՆՏ Դէպ է հարստ):

ԿԼՆՏ

Ով կայ այդտեղ:

ԽԵՂԿԱՏԱԿ

Ո՞վ—մէկ իշխան և մի գեղջուկ. այն է՝ մի գիտուն մարդ
 և մի խեղկատակ:

ԿԼՆՏ

Ո՛հ, այստեղ էք դուք, տէր: Գիշեր սիրող
 Երարածներից ոչ ոք չէ սիրում
 Այս տեսակ գիշեր: Չայրացած երկինքն
 Սարսափ է ձրգել խաւարաշըրջիկ
 Գազաններին վըայ և որջում փակել:
 Ձեմ յիշում կեանքումս այսպէս կայծակի
 Շանթեր, այս տեսակ ահեղ որոտում,
 Հողմի մըռնչիւն և տեղատարափ
 Անձրև: Մարդկային բնութիւնն չէ կարող
 Տանել այս տանջանքն և արհաւիրքը:

ԼԻՐ

Այն աստուածներն, որ մեր զըլխին վերայ
 Ահեղ որոտում են՝ թող փրնաուն այժմ՝

Իրանց թընամիքն:—Վողա՛ դու, թըռուառ,
 Որ արդարութեան դատից ծածկում ես
 Մեղքերդ սըրտիդ մէջ: Արիւնահեղ ձեռք,
 Պահուիր, նոյնպէս դու երգմնաղանց, և դու,
 Աեղծաւոր, որ մի ազգապըզութիւն
 Առաքինութեան դիմակով ծածկել
 Ես: Գախճախութիւր դու ահի ցընցումով,
 Վաւոր ապիրատ, որ, իբրեւ ընկեր,
 Վարան ես դընում մարդկային կեանքին:
 Վաղտնի ոճիրներ, պատուեցէք ձեր քօղն
 Եւ այս սոսկալի դատաւորներից
 Շընորհք հայցեցէք: Իսկ ես՝ կըրում եմ
 Եւեղի չարիք, քան թէ գործել եմ:

ԱՆՆՏ

Ո՛հ, գըլխաբաց էք: Իմ բարի արքայ,
 Մօտ տեղ մի հիւղ կայ. նա ձեզ մըրրիկից
 Կը պատըսպարէ: Հանգչեցէք այնտեղ,
 Մինչեւ ես երթամ այն դաժան տունը,
 Եւեղի դաժան, քան պատի քարերն—
 Որ հէնց նոր, երբ ձեզ փընտռում էի ես՝
 Ինձ ներս չընդունեց—ստիպմամբ մի ժըլատ
 Հիւրասիրութիւն ձեզ համար այնտեղ
 Աստանամ:

ԼԻՐ

Խեղքըս խառնուիլ է սկըսում: (Խեղդաբան)
 Եկ, տըղաս, ի՞նչ ես անում, սիրելի
 Տըղաս: Մըրսում ես: Ես էլ եմ մըրսել: (Ալեք)
 Ո՛ւր է այն յարդը, բարեկամ: Պէտքի
 Երուեստն հրաշապէս ներդործում է. նա
 Պըձուձ բաներին արժէք է տալիս:
 Պընանք այն հիւղը:—Վու խեղճ խեղկատակ,
 Սըրտիցըս միայն մի կըտոր մընաց
 Ինձ, և այն էլ քօ վերագ է ցաւում:

ԽԵՂԱՄԱՍԻ

Ով որ փոքր ինչ խելք ունի գըլխում
 Հոգ չէ անում հոգմից անձրեկից.
 Բաղդի բերումից գոհ է լինում:
 Վասըն զի անձրեւ ամեն օր էլ է գալիս:

ԼԻՐ

Եյդպէս է, բարի տղաս: (Ալեք): Մեզ այն հիւղն ա-
 ուջնորդի:
 (Լեյ և Ալեք գնում են):

ԽԵՂԱՄԱՍԻ

Փառաւոր գիշեր է, որ անառակ կնին էլ կարող է պա-
 ղեցնել: Բայց ես գնալուց յառաջ ուղղում եմ մէկ էլ մարգա-
 րէանալ:

Վահանաներն երբ խօսք խօսքի վերայ բարդեն,
 Վարեջրին մէջ՝ եփողները ջուր շատ խառնեն,
 Եղնըւականն երբ խորհուրդ տայ դերձակին,
 Ո՛չ հերձուածողն, այլ կընամոլներն այրուին,
 Վատաւորներն երբ խօսին շիտակ,
 Եսպետ ու մանկլաւ է՛լ չը լինին պարտքի տակ,
 Երբ լեզուներն էլ չը բամբասեն,
 Ճարպիկ գողերն զրպան չը կըտրեն,
 Երբ վաշխառուն դաշտում համբէ իւր փողը,
 Երբ տաճարներ շինեն բոցն ու խօսք շինողը—
 Եյն ժամանակ տէրութիւնը Ալբիոնի
 Սարսափելի շրփութութեան մէջ կընկնի:
 Ով ապրի, կը տեսնէ. ժամանակ կը գայ,
 Որ ոտքով քալիլ սովորութիւն կը դառնայ:

(Պնոսէ):

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԳՂՈՍՏԵՐԻ ԱՄՐՈՑՈՒՄ:

ԳԼՈՍՏԵՐ և ԷՊՄՈՒՆԴ ներս են մտնում:

ԳԼՈՍՏԵՐ

Եւ, Լեզմունդ այս անաստուած գործն ինձ բնաւ Հա-
ճելի չէ: Երբ նոցանից հրաման խնդրեցի նորա մասին հոգ
տանելու՝ նոքա ինձանից կարճեցին սեփական անխա վերայ ու-
նեցած իրաւունքս էլ, և իրանց անհաշտ վրէժխնդրութեան
սպառնալիքով ինձ արգելեցին նորա մասին խօսիլ, նորա Հա-
մար խնդրել և որևէ կերպով նորան օգնութիւն անել:

ԼԵՊՄՈՒՆԴ

Շատ խիստ ու վայրենի վարմունք է:

ԳԼՈՍՏԵՐ

Խօսքը մեր մէջ փայ. երկու դքսերին մէջ երկպառակու-
թիւն կայ. բայց կայ սորանից վատ մի բան էլ: Երեկ երեկոյ
ես մի նամակ ստացայ... այս մասին խօսիլն իսկ վտանգաւոր
է: Նամակը սենեակումս պահեցի...: Թագաւորի այս նե-
ղութիւններին վրէժխնդրութիւն պիտի պահանջուի: Մի բա-
նակ արդէն մեր երկիրը ոտք է դրել: Մենք պէտք է թագա-
ւորի կողմն անցնինք: Ես գնում եմ նրան փնտռելու և ծա-
ծուկից օգնելու. իսկ դու գնա դքսին խօսակցութեան բըռ-
նիր, որ նա իմ խնամքներս չնկատէ: Եթէ ինձ հարցնէ՝—ես
հիւանդ եմ և պառկած: Եթէ ինձ պէտք լինի մինչև իսկ
մեռնիլ—որ և ինձ սպառնացան նոքա—սակայն ես պիտի օգ-
նեմ իմ ծերունի տէրիս և թագաւորիս: Տարօրինակ բաներ
պիտի պատահին, Լեզմունդ. զգոյշ եղիր, խնդրում եմ: (Գլ-
նաւ է):

ԼԵՊՄՈՒՆԴ

Եյս մեծահոգի գործն և նամակը,

Եյդ խնամքն, որ քեզ արգելաւած է՝ այժմ

Գլքսին կը յայտնեմ: Նոյնպէս և նամակն:

Սա կարծեմ նորան ախորժ կը լինի:

Ես կը վաստակիմ հօրըս կորցըրածն,

Եյ, բոլորը, տարակոյս չըկայ:—

Ծերերն ընկնում են, նորերն են կանգնում: (Գլնաւ է):

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Վայրի դաշտում մէկ հիւղի առջև:

ԽԲ, ԿԵՆՏ և ԽԵՂԱՏԱՍԸ ներս են մտնում:

ԿԵՆՏ

Եհա այն տեղը. ներս մըտէք, արքայ,

Խիստ է զիշերի այս բըռնութիւնը:

Չէ կարող տանել նորան մեր բըռնութիւնն:

ԼԽ

Թող ինձ:

ԿԵՆՏ

Տէր իմ, ներս մըտէք:

ԼԽ

Ուզում ես

Սիրտըս պատառել:

ԿԵՆՏ

Իմ սիրտս մանաւանդ

Կը պատռեմ: Տէր իմ արքայ, ներս մըտէք:

ԼԽ

Վեղ խիստ է թըւում՝ որ մինչ ոսկորներս

Թափանցում է այս կատաղի մըրրիկն:

Խիստ է քեզ համար: Բայց ուր մեծագոյն

Արսկիծն է տիրում՝ փոքրագոյնն հաղել

Չգալի է այնտեղ: Երջից փախչում ես

Պոռ, բայց երբ փախուստդ առաջնորդէ քեզ
 Պէպի զայրագին ծովն՝ դու կը նետուիս
 Երջին բերանը: Երբ հոգին աղատ՝
 Մարմինը փափուկ կը լինի: Հոգումս
 Եղած մըրրիկը հանում է ինձնից
 Եմեն ըզգացմունք. թողնում է միայն
 Իմ մէջ յուզումը:—Հարազատ որդւոյ
 Եպերախտութիւն . . . Նոյնն է թէ բերանս
 Խածատէ այս ձեռքն, վասն զի նըրան
 Սերակրում է սա: Բայց վըրէժխնդիր
 Ուզում եմ լինել:—Ո՛չ, չեմ ուզում լալ:—
 Եյս տեսակ զիշերն ինձ վանել տանից: (Երկնայեւ):
 Անձրեւի դու. ես կը տանեմ բոլորն:
 Եյս տեսակ զիշերն:—Հոգան, Պոնէրիլ . . .
 Չեր ծեր հօրն, որի դըթոտ սիրտը ձեզ
 Տըւեց ամեն ինչ:—Ո՛հ, այս կէտումն է
 Խեղաբարութիւնն:—Պէտք է խուսափել:
 Բաւական է:

ԿԼՆՏ

Իմ բարի տէր, մըտէք:

ԼԼԻ

Խընդրում եմ, մըտիր դու և հոգա քեզ:
 Եյս փոթորիկն ինձ չէ թողնում խորհիլ
 Եյն՝ որ աւելի պիտի տանջէր ինձ:
 Բայց սակայն մըտնենք: (Երկնայեւ): Յառաջ դու
 մըտիր,

Որդի, ո՞վ տընանի աղքատ: Օ՛հ, մըտիր:—

Ես դեռ կաղօթեմ յետոյ կը քրնիմ:

(Երկնայեւ ձայնով է հեղը):

Ո՞վ մերկ թըշուառներ, ուր որ էլ լինիք

Պոռք՝—ենթարկուած այս անգութ մըրրիկին—

Խնչպէս բաց զըլուխն, բաղցած ըստամոքսն

Եւ պատառոտուն ցընցոտիները

Պիտի պաշտպանեն ձեզ մի այսպիսի
 Եղանակից: Ե՛հ, այս մասին շատ քիչ
 Էի խորհում ես: Պէ՛ղ առ, ճոխութիւն,
 Ըզգա միանգամ, ինչ որ ըզգում ես
 Եյս տընանկները՝ որ լիութիւնիցդ
 Ողորմութիւն տաս նոցա և երկնի
 Պոռ արգարութիւնն ապացուցանես:

ԼՂԳԵԼ (Հեղեղ):

Կանգուն ու կէս, կանգուն ու կէս խոր:—Եղբա՛տ Տոմ:

ԽԵՂԿԵՏԵԿ (Հեղեղ ԴՊՊՊ ԺԵՂԵՂ)

Պէ՛ռի, ներս մի մտնէր: Պէ՛կ կայ այստեղ: Օգնեցէք,
 օգնեցէք:

ԿԼՆՏ

Չեմք ինձ տուր:—Ո՞վ կայ այդտեղ:

ԽԵՂԿԵՏԵԿ

Պէ՛կ է, դէ՛: Նա ասում է, թէ անունն աղքատ Տոմ է:

ԿԼՆՏ

Ո՞վ ես դուն, որ յարդին մէջ մըմռում ես: Պո՛ւրս ել:
 (ԵԿԱՐ ԴՊՊՊ Է ԴԱԼՊ ԽԵՂԵՂ ԿԱԳՊԱՊՊ):

ԼՂԳԵԼ

Պընա՛: Չար ոգին հալածում է ինձ:
 Փըշոտ մացառի մէջից շընչում է
 Յուրտ քամին: Պընա, ցուրտ անկողներդ
 Մըտիր և տաքցիր:

ԼԼԻ

Պո՛ւն էլ ամեն բան

Պըստերիդ տըւիր և այս ծրն ընկար:

ԼՂԳԵԼ

Ո՞վ ողորմութիւն կտայ աղքատ Տոմին, որին չար զեւր
 պտտցրեց կրակի և բոցի միջով, ծանծաղ և խոր տեղերում,
 ճահիճների և մօրուաների վերայով: Նա նորա բարձին տակ

դանակներ դրեց, նստարանին տակ՝ չուան, ապուրին մէջ մրկընդեղ խառնեց: Նա նորա սիրտը հպարտացրեց, որ աշխատ ձիւ վերայ նստաւ և չորս մատնաչափ լայն կամուրջին վերայ սկսեց արշաւել և աշխատիլ իւր ստուերը բռնելու, որին դաւաճան էր համարում:—Աստուած հինգ զգայարանքներդ պահպանէ:—Տոմը մըսում է: Օ՛ դօղի, դօղի, դօղի (ապամեշէքը կը հարկէ): Աստուած քեզ պահէ փոթորիկներէից, չար աստղերից և ոսկրացաւից:—Ողորմութիւն արեք աղքատ Տոմին, որին տանջում է չար ոգին: Ա՛, ես այստեղ նրան կբռնեմ. ահա այնտեղ, և նորից այնտեղ, և այնտեղ:

(Մընէլը շարունակէ—է):

ԼԼԻՐ

Պըստրերն այս վիճակն հասցըրին նրան:—

Բան չը պահեցի՞ր. ամէն ինչ տըւել:

ԽԵՂԿԱՏԱՆԿ

Ոչ, այս զրգլեակը դեռ պահեց, ապա թէ ոչ խայտառակութիւն կլինէր:

ԼԼԻՐ

Բոլոր հարուածներն, որ ծրփուն օդում

Իրստ ճակատադիրն կախել է մեղքի

Վերայ՝ թող թափին զըստրերիդ զըլխին:

ԿԼԻՏ

Նա զըստրեր չունէր, տէր իմ թագաւոր:

ԼԼԻՐ

Լըռիր, դաւաճան... ոչինչ չէր կարող

Այսքան զեղծանկ բընութիւնն, բացի

Ապերախտ զըստրերն. այժմեան կարգն է այս,

Որ որդիներէից ուրացուած հայրերն

Իրանց արիւնին մէջ կարեկցութիւն

Զրդրանեն: Պատիժն արդար է: Սորա

Մարմնից են սերուած պելիկան¹⁾ զըստրերն:

1) Պելիկան—հաւալում: Եղգար լեւելով Լիբի վերջի խոսքը «պելիկան զըստրերն» նմանաձայնութիւն անելով՝ ասում է «Պիլիկոկ նստել էր» ևն: Պիլիկան օտարազգի բառը պահեցի, որպէս զի յայտնի լինի Լիբի և Եգգարի խոսքերին մէջի կապը: Պիլիկոկ՝ դեռ անուն է:

ԼԳԳԼԼ

Պիլիկոկ նստել էր Պիլիկոկ լեռին վերայ:—Հալլը, հալլը, լը, լը, լը:

ԽԵՂԿԱՏԱՆԿ

Այս ցուրտ գիշերը բոլորիս էլ կկենթացնէ:

ԼԳԳԼԼ

Չար թշնամուց զգուշացիր, ծնողներիդ հնազանդ եղեր, խօսքիդ տէրն եղեր. մի երդուիր, մի խառնակուիր հարեանիդ կնին հետ, սիրուհուդ մի վարժեցներ շալլ զարդարանքների:—Տոմը մըսում է:

ԼԼԻՐ

Պունն ո՞վ էիր:

ԼԳԳԼԼ

Մէկ աստիճանաւոր, գոռող սրտով ու մտքով, որ հիւսում էր սնուցը, ձեռնոցներ էր կրում գլխարկին վերայ. սիրուհու կրքերին էր ծառայում և ներս հետ խաւարի գործեր կատարում: որ աւելի երդումներ էր արտասանում, քան ուրիշ խօսքեր, և զթած երկնքի դէմ յանդիման երդմազանց էր գտնվում. մէկը, որ քնում էր անառակութիւնների առաջադրելով և զարթնում էր՝ որ նոցա գործադրէ:—Նա գինի շատ էի սիրում և աւելի շատ՝ նարդի, իսկ սէրի գործում գերազանցում էի մինչև իսկ սուլթանին: Սրտով խարդախ, ականջով՝ դիւրահաւան. ձեռքերս՝ արիւնալից. ծուլութեան մէջ՝ խոզ, գողութեան մէջ՝ աղուէս, անյադութեան մէջ՝ գայլ. կատաղութեան մէջ՝ շուն, կողոպտելու մէջ՝ առիւծ:—Նայիր, որ կների կօշիկին ճռճոցը, մետաքսէ շորերին խշխշոցը խեղճ՝ սիրտդ չգրկեն: Ոտքդ հեռի պահիր բողաւորներէից, ձեռքդ՝ կնի գոգնոցից, գրիչդ՝ վաշխառուներից, և չար ոգուն մի հաւատար:—Յուրա քամին շարունակ փչում է մացառի մէջից. նա հնչում է, մոմմ... վումմ, հէյ, ի՛շ, ժառանգս, որդիս, տըղաս, թող տուր նրան անցնի¹⁾: (Մընէլը շարունակէ—է):

1) Մի հին երգի կտոր է:

ԼԼԻՐ

Լաւ էր հողը մտնելիւր, քան թէ այդ մերկ անդամներովդ երկնքի այս զայրոյթին դէմ կանգնելիւր: Մարդն, ինչ որ կայ՝ այսքան է միայն: Լաւ նկատենք նրան:—Պուն ոչ մետաքս շերտից ես առել, ոչ մորթ՝ վայրի գաղաններից, ոչ բուրդ՝ ոչխարից և ոչ մուշկ՝ այծեամից: (Յոյց Կալով Կէնդին և Խեղ-Կապանին): Ահա, այստեղ մենք երեքս կեղծ ենք. դու՝ բուն արարածն ես: Չաճնուած մարդն ուրիշ ոչինչ է, բայց թէ մի խեղճ, մերկ, երկոտանի անասուն, ինչպէս դուն ես:—Հեռո՛ւ, վերադիր առարկաներ—հանուեցէք վերայիցս: (Հանդերձը Բոկոմ է):

ԽԵՂԿԱՍԵՆ

Վեռի ջան, դադարիր խնդրեմ, այս՝ լող տալու գիշեր է: Այս վայրի տեղում մի փոքրիկ հուրը կնամանի անառակ ծերի սրտին—մի թեթեւ կայծ, մնացած մարմինը սառած: Այ, տեսէք, մի թափառական հուր մօտենում է մեզ:

ԼԳՊԱՆ

Օ՛, դա Ֆլեբբէրաճիբէտն է, չար դեւ. նա շրջում է կրակվառից մինչև ագիօրախօսը. նա է, որ աչքի լուսուեցք է բերում, շիւ է դարձնում, ապականում է խմորն, աշխարհի խեղճ՝ որդուն չարչարում է:

Երեք անգամ սուրբ Վիտոլ՝ անապատներ շրջեցաւ,

Ինն ընկերով մի դե գլտաւ:

Հրամայեց դեին,

Որ մըտնի գետին:

Նըրան կապեց երդումով:—

Սորիւր, դե, կորիւր շուտով:

ԿԼՆՏ

Ի՞նչպէս էք, տէր իմ:

(ԳԼՈՍՏԵՐ Ք Ըսեալ ներս է Գոնոմ):

ԼԼԻՐ

Ո՞վ է այս մարդն:

ԿԼՆՏ

Այդ ո՞վ է, ո՞ւմ էք փնտռում:

ԳԼՆՈՍՏԻՐ

Ո՞վ էք դուք. անուններդ ի՞նչ է:

ԼԳՊԱՆ

Աղքատ Տոմը, որ ուտում է գորտ, շերեփ, սողուններ, խլուրդ ու մողեսներ: Նա, որ կատաղութեան ժամանակ, երբ չար դեւը հալածում է նրան՝ իբրեւ աղցան ուտում է կովի կու, քաւթար մուկ և սատկած շուն, և խմում է կանգնած ճախինների վերայի կանաչ կապերտը: Նա իջեանից իջեան մօրակի հարուածներ է ուտում. նա կապանքի մէջ է, պատ-ժուած է, բանտարկուած: Նա որ երեք վերարկու ունէր ուսին, վեց շապիկ կոնակին, ձին իւր տակը և սուրը կողքին՝

Այժմ մուկ ու խրլուրդ և նրման կենդանիներ

Աղքատ Տոմն ուտում է եօթն երկար տարուց ի վեր:

Չգոյշ կաց ինձ հալածողից:—Լաիւր, Սմոլ՝ կին, լուր, չար թշնամի:

ԳԼՆՈՍՏԻՐ

Ի՞նչ, ձեր մեծութիւնը սոցա՞ գտաւ իւր ընկեր:

ԼԳՊԱՆ

Խաւարի իշխանն աղնըւական է:

Նորա անունն է Մոդոյ և Մահու:

ԳԼՆՈՍՏԻՐ (ԼԵՔԷ):

Մեր մարմինն լարիւնն այնչափ վատացան,

Որ ծընողներին այժմ անարգում են:

ԼԳՊԱՆ

Աղքատ Տոմը միտում է¹⁾:

1) Ես կարծում եմ, թէ երբ Գլոստեր ներս է մտնում՝ Եղգար վախենալով, որ նորանից չճանաչուի՝ սկսում է ամենախնթ բաներ դուրս տալ. որպէս զի Գլոստեր նրան խենթ կարծելով՝ վերան ուշադրութիւն չդարձնէ: Բայց երբի Գլոստեր նորա ձայնից կամ դէմքից մի բան զգաց, որ բնագոյմամբ կրկին անգամ Եղգարի մասին յիշատակութիւն է անում այստեղ: Համեմատել Գ. Արարուած Ա. Տեսարան:

ԳՎՆՈՍՏԻՄ (Լեւն):

Գլխանք միասին: Պարտքս ինձ չէ թողնում
 Լքսել զըստրերիդ անգութ հրամանին:
 Թող նէրանք սաստեն զըռները փակել
 Եւ ձեզ թողնել զոչ այս սե զիշերին:
 Ես վըստահացայ ձեր հոռե զալում
 Որ ձեզ տանեմ տուն, ուրտեղ պատրաստ են
 Հոր և կերակուր:

ԼԻՐ

Թող նախ հարցնեմ այս

Փիլիսոփային:—(Լեւն) Ի՞նչ է որոտման
 Պատճառը:

ԿԼՆՏ

Բարի արքայ, լըսեցէք

Սորա հրաւերին, տուն զնացէք:

ԼԻՐ

Մի խօսք

Եյս թերացեցի ուսումնականին:—(Լեւն)
 Ի՞նչ ուսում ունիս:

ԼԵՎԵՐ

Գեհալաճութիւն

Ճըճեջարգութիւն:

ԼԻՐ

Թողէք մի գաղտնի

Հարցմունք անել ձեզ:

ԿԼՆՏ (Գլխանքին):

Տէր, նըրան կըրկին

Ստիպեցէք խելքը խառնուիլ է սկըսում:

ԳՎՆՈՍՏԻՄ

Պարող ես նըրան մեղադրել: Գըստերն
 Իւր մահն են ուզում: Եւ, բարի Կէնտը—

Նա ձիշտ էր ասում, խելք աքսորականն:

Եսում ես, արքայն կորցնում է խելքը:

Ես էլ բարեկամ, համարեա խենթ եմ:

Ես էլ մի որդի ունէի, որին

Եյժմ ուրանում եմ:—կեանքիս դաւ զըրեց

Նա այս մօտ օրերս: Ես նըրան սիրում

Լի. ոչ մի հայր այնպէս չէ սիրել

Իւր որդուն: Ուզիղն ասելով կըսկիծն

Խելքըս պըղտորեց: (Մըրկել շարունակում է):—Ինչպիսի
 զիշեր:—(Լեւն)

Եղաչում եմ ձեզ, արքայ...

ԼԻՐ

Ներեցէք

Բարեկամ:—(Լեւն) Գլխանք, մեծ փիլիսոփայ:

ԼԵՎԵՐ

Տոմ մըսում է:

ԳՎՆՈՍՏԻՄ (Լեւն):

Բարեկամ, հիւզըդ մըտիւր, տաքացիր:

ԼԻՐ

Մտնեն, ամենքս էլ: (Ուղում է Լեւնի հետ հեղը հանել):

ԿԼՆՏ

Եյս կողմը, միլ'որդ:

ԼԻՐ

Ոչ, այստեղ, ես միշտ ուզում եմ մընալ

Փիլիսոփայիս մօտ:

ԿԼՆՏ (Գլխանքին):

Տէր, հաճեցէք,

Որ զայ այդ մարդն էլ:

ԳՎՆՈՍՏԻՄ (Լեւն):

Եսեք նըրան էլ:

ԿԼՆՏ (Երգարէն):

Գընանք, բարեկամ, մեզ հետ եկ:

ԼԻՐ

Գընանք,

Իմ աթենացի:

ԳԼՆՈՍՏԻՐ

Այժմ լուռ կացէք:

ԼԳԳԵՐ

Ոսկալ՝ դ մանկլաւիկն մութ աշտարակին

Մօտեցաւ, կանչել ըսկըսեց թիւ, փափ,

Փռւհ. անդիւական արիւն է հոտում: (Գնահ էն):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Մի սենեակ Գլ'ոստէրի ամրոցում:

ԿՈՐՆԱՎԱՆՆՆԻ և ԵՊՓՈՒՆԳ ներս են մտնում:

ԿՈՐՆԱՎԱՆՆՆՆԻ

Յառաջ քան թէ իւր տունը թողնելս՝ ուղղւում եմ վրէժս առնել:

ԼԳԳԵՐ

Մի՛ յորդ, երբ մտածում եմ, թէ ինչ կարող են պարսաւել, որ հաւատարմութեանս զոհեցի բնութիւնը՝ սարսափում եմ:

ԿՈՐՆԱՎԱՆՆՆՆԻ

Այժմ ես տեսնում եմ, որ եղբայրդ ոչ միայն իւր չաւրութիւնից հօր մահն էր խնդրում, այլ և նրան այս գործելու դրդեց հօրդ պատժապարտ ցածահոգութիւնն:

ԼԳԳԵՐ

Որչափ սոսկալի է իմ վիճակս, որ ստիպուած եմ զղջալ արդար լինելուս վերայ:—Ահա այն նամակն, որի մասին խօ-

սեցաւ, որը ապացոյց է, թէ նա զաղղիական կուսակցութեան համամիտ է: Ո՛վ երկինք: Եթէ այս դաւաճանութիւնը տեղիք չունենար, կամ յայտնողը՝ ես չլինէի:

ԿՈՐՆԱՎԱՆՆՆՆԻ

Գնանք միասին դքսուհուն մօտ:

ԼԳԳԵՐ

Եթէ սորա բովանդակութիւնը ճշմարիտ է՝ շատ գործեր ունիք տեսնելու:

ԿՈՐՆԱՎԱՆՆՆՆԻ

Սուտ կամ ճշմարիտ՝ սակայն նա քեզ Գլ'ոստէրի կոմս չլինեց: Իմացիր, թէ որտեղ է հայրդ, որ կարողանանք նրան բռնել:

ԼԳԳԵՐ (Երգարէն):

Եթէ նրան թագաւորին մօտ գտնեմ՝ կասկածն աւելի կմեծանայ: (Երգարէն) Ես կշարունակեմ ձեզ հաւատարիմ մընալ, որչափ էլ բռնն լինի կռիւը պարտքի և բնութեան մէջ:

ԿՈՐՆԱՎԱՆՆՆՆԻ

Քեզ ընծայում եմ բոլոր վստահութիւնս: Իմ սէրիս մէջ մի լաւագոյն հայր կգտնես: (Գնահ էն):

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Գլ'ոստէրի ամրոցին մօտ ագարակի սենեակ:

ԳԼՆՈՍՏԻՐ, ԼԻՐ, ԿԼՆՏ, ԽԵՂԿԱՏԱԿԸ և ԵՊՓՈՒՆՆԻ ներս են մտնում:

ԳԼՆՈՍՏԻՐ

Լաւ է այստեղ, քան բաց օդին մէջ: Սիրով ընդունեցէք, որչափ ձեռքիցս գայ՝ կաշխատիմ լաւացնել այստեղ ձեր դրութիւնը: Շուտով կվերադառնամ:

ԿԼՆՏ

Նորա հոգու բոլոր զօրութիւններն տեղի տուին յուսա-

Հատութեան. թող աստուածները վարձատրեն ձեր բարեսրբ-
տութիւնը: (Վ՛րդարէր Գնո՞ւ է):

Լ՛ԳՎԱՐ

Պրատէրէտոյ ինձ կանչում է և ասում է, թէ 'Ներոն
խաւարի լճում ձուկ է որսում: (Խեղհարկն) Աղօթք արա,
անմեղ¹⁾, և չար թշնամուց զգոյշ կացիր:

ԽԵՂԿԱՏԱԿ (Լեղն):

'Քեռի ջան, ասա ինձ, յիմարն աղնուակա՞ն է թէ ուամիկ:

ԼԻՐ

Թաղաւոր է, թաղաւոր:

ԽԵՂԿԱՏԱԿ

Ո՛չ, մի ուամիկ է, որ աղնուական որդի ունի: Վ՛րդարէր
յիմար է այն ուամիկը, որ իւր որդուն իրանից յառաջ աղ-
նուական դարձած է տեսնում:

ԼԻՐ

Հաղար ատրաշէկ շամփուր պէտք են ինձ,
Որ շրջան, խրոխ ներանց մարմիններն:

Լ՛ԳՎԱՐ

Չար զեւր կրճոտում է կռնակս:

ԽԵՂԿԱՏԱԿ

Յիմար է նա, որ հաւատում է ընտելացած գայլի հե-
ղութեան, ձիի առողջութեան, աղայի բարեկամութեան և
պոռնկի երգումին:

ԼԻՐ

Վ՛րճռած է, ներանց դատի կը կանչեմ: (Լեղհարկն)
'Ռու այստեղ նըստիր, ուսեալ դատաւոր,
Իսկ դուն, իմաստուն, այստեղ:—Վ՛է, յառաջ,
'Ռուք, քան աղուէսներ:

1) Խեղհատակներին կոչում էին նաև անմեղ, ինչպէս վկայում են Ստիվէնսոն և
Մէլոն:

Լ՛ԳՎԱՐ

'Նայեցէք, ի՛նչպէս

'Նա այդտեղ կանգնել վերաս է յառում
Վ՛առվառ աչքերը:—Սիրունիկ տիկին,
'Վատիդ ատե՞նն էլ սիրուըտում ես դու:
Բէսսի, գեսն անցիր, ե՛կ ինձ մօտ:

ԽԵՂԿԱՏԱԿ

'Նէրա մակոյկը ծակ ունի տակում,
Բայց քեզ ասել նէ չէ ուղղում,
Թէ ինչո՞ւ չէ դալիս քո մօտ:

Լ՛ԳՎԱՐ

Չար թշնամին աղքատ Տոմին հալածում է սոխակի
ձայնով: Հոպղէս Տոմի փորից գոռում է, որ երկու ձերմակ
ձուկ տամ: Մի՛ կռնչեր, այ սև հրեշտակ, քեզ համար ես կուր
չունիմ:

ԿԼՆՏ

Այժմ ի՛նչպէս էք, տէր:—Մի նայեք այդպէս
Ապուշ: Ուղղում էք պառկիլ և հանգչիլ
Այս բարձերին վրայ:

ԼԻՐ

'Նախ դատը տեսնեմ:

Բերէք վրկաներն: (Լեղհարկն) 'Ռու, դատաւորի
Վ՛երարկու հազածդ, նըստիր տեղդ, (Խեղհարկն) և դու,
Որ արդարութեան մէջ գործակից ես
'Նորան՝ իւր կողքին: (Վեղհարկն) Մասնաժողովի
Անդամներից էք դուք: 'Նըստէք նոյնպէս:

Լ՛ԳՎԱՐ

Պէտք է արդար դատաստան կրտիկ:—
Ուրախ հովիւ, արթնն ես, թէ քնիլ
Ոչխարիկդ արան է մըտել:
Սիրուն բերանըդ մէկ անգամ թէ բանաս՝

Ոչխարիդ նորից դու յետ կրտսանաս:
Փիւս, փիւս. կատուն գորշագոյն է:

ԼԻՐ

Յառաջ սէրան դատեցէք: Սէ Գոնէրիլն է: Այս պատ-
կառելի համաժողովին առջև ես երգումով վկայում եմ, որ
սէ խեղճ թագաւորին իւր հօրը դուրս արաւ:

ԽԵՂԱՄԱՆ

Յառաջ եկէք, տիկին, ձեր անունը Գոնէրիլն է:

ԼԻՐ

Նէ չէ կարող այս ուրանալ:

ԽԵՂԱՄԱՆ

Ներեցէք, ես ձեզ նստարան կարծեցի:

ԼԻՐ

Իսկ միւսը՝ ահա: Իւր դաժան աչքերն
Արտայայտում են սրբախն կաղմուածքը:
Բըռնեցէք սէրան:—Օհնք, զէնք, սուր, կըրձի.
Գաւ—ինչո՞ւ նէրան թոյլ տըւիր փախչիլ,
Խարդախ դատաւոր:

ԼԵՂԱՄԱՆ

Պահպանէ՛ Աստուած

Հինգ ըզգայարանքդ:

ԿԼԵՆ

Ո՛վ կարեկցութիւն:—

Այն համբերութիւնն ո՞ւր է այժմ, որով
Պարծենում էիք յաճախ՝ թէ ունիք:

ԼԵՂԱՄԱՆ (Առաջին):

Նորա պատճառով լըցվում են աչքերս,
Այնպէս որ կարող է բացուիլ զիմանս:

ԼԻՐ

Նայեցէք, փոքրիկ շըններն էլ նոյնպէս—
Պայտառ, արի, չար—հաջում են վերաս:

ԼԵՂԱՄԱՆ

Տոմ կամենում է գլուխը նոցա առջև ձգել:—Գո՛ւրս կո-
րիք, շնիւր:

Թէ ձերմակ, թէ սեղունչ կոչուիս,

Թէ թունաւոր լինիս կըծելիս,

Թէ զամբռ լինիս, քոթոտ, թէ որսկան,

Թէ ընթացիկ, թէ բարակ կամ թէ կըռուան,

Թէ ազիդ կըտրած ե թէ կըլոր պոչ:

Տոմ կըստիպէ ձեզի՝ բառնալ հաջ ու գոչ:

Հէնց որ գլուխս ձրգեմ առջևնին՝

Բոլորը մէկէն թողնեն կը փախչին:

Հօ, հօ. հի, հի: Գնանք տօնավաճառներն, շուկաներն
ու վաճառատուններն: Աղքատ Տոմ, եղջիւրդ չոր է¹⁾:

ԼԻՐ

Այժմ Հռեգանին ձեղքել:—Տեսէք, ի՞նչ է թխսել սրո-
տին մէջ: Այ՛ մի այնպիսի ոյժ բնութեան մէջ, որ այս տե-
սակ կոշտ սրտեր արտաբերէ: (Լեզուսին) Ձեզ, պարոն, իմ
հարիւր ասպետներին մէջ եմ ընդունում: Միայն ձեր հան-
դերձի ձեն անախորժ է ինձ: Թերեւս դուք կասէք, թէ Պարս-
կաստանի ձեն է այս, բայց սակայն փոխեցէք:

ԿԼԵՆ

Իմ թագաւոր, պառկեցէք քնեցէք փոքր ինչ:

ԼԻՐ (Պատկերով):

Աղմուկ մի հանէք, աղմուկ մի՛ հանէք: Վարազդորները
քաշեցէք. հա՛ այդպէս, հա՛ այդպէս: Վաղն առաւօտուն ընթ-
րիքի կնստինք: Այդպէս, այդպէս:

ԽԵՂԱՄԱՆ

Նս էլ ճաշին քնելու կզնամ:

(ԳԼՈՍՏԵՐ ներս է հանում):

1) Եղջիւրն, ինչպէս նաև այժմ արեւելքում՝ գործածում էին իւղ կամ ջուր պա-
հելու համար:

ԳԻՆՈՍՏԻՐ

Մօտ եկ, բարեկամ, ուր է թագաւորն
Իմ տէրս:

ԱՆՆՏ

Նա այստեղ է, բայց մի՛ դիպչեք
Նորան—նա խելքը կորցրեց:

ԳԻՆՈՍՏԻՐ

Բարեկամ,

Գըրկիր նրան: Նա հէնց նոր լըսեցի
Նորա կեանքին դէմ մի դաւադրութիւն:
Մի պատգարակ կայ պատրաստ. դի՛ր վերան
Եւ Գու՛վր բշտապիր: Այնտեղ կը գըտնես
Պաշտպան և պատիւ: Տէրիդ փախցըրու.
Այն ժամ ուշացար՝ էլ նա կենդանի
Զի մընար, ոչ դուն և ոչ ոք նրան
Պաշտպանողներից: Հեռացիր, փախցըրու
Եւ եկ ետեւիցս, պաշար և արագ
Ուղեկիցներ տամ:

ԱՆՆՏ (Նայելով Լադաւորին վերայ):

Պարասեալ բնութիւնն

Ահա թըմրեցաւ: Պարող էր հանգիստն
Բալասան լինել խելքիդ վէրքերին,
Որ անբուժելի կը դառնան՝ եթէ
Օգնութեան չըգայ խաղաղ ժամանակն: (Խեղհապալին)
Օգնիր ինձ տէրրդ տանելու: Պէտք չէ
Յետ մընաս դու:

ԳԻՆՈՍՏԻՐ

Շուտ, ճանապարհ ընկնենք:

(ԱՆՆՏ, ԳԻՆՈՍՏԵՐ և ԽԵՂԱՍՏԱԿԸ ԼԻՐԻՆ Կանոն էն):

ԼՆԳՎԱՐ (Մնայի):

Երբ մեր մեծերը նոյն չարիքն են կրում
Մարդ չի արժարնջայ էլ իւր ցաւերին:

Ով որ չարչարվում է մենակ՝ նսրան
Շանր է չարչարանքն, որովհետեւ նա
Բաղդ, ուրախութիւն է տեսնում իւր շուրջն:
Բայց հոգին դիւրաւ յաղթում է ցաւին՝
Երբ դժբաղդութիւնն ունի իւր ընկեր:
Ուրչափ իմ ցաւերս այժմ դիւրատար,
Թեթեւ են թըլում, երբ նոյն բեռն տակ,
Որ թեքեց զըլուխս՝ թագաւորն ընկճուած
Եւ տեսնում: Թըշուառ է նա իբրեւ հայր,
Ես՝ իբրեւ որդի:—Գընա ասկից, Տոմ,
Այս մեծ անցքերին ուշագիր եղիր.
Եւ խաբէական կարծիքն, որով դու
Գատապարտուել ես իբրեւ դաւաճան՝
Երբ քո գործերով փարատուի՝ և քո
Պատիւդ նորոգուի՝ ապա քեզ յայտնիր:
Թող ինչ ուղղում է պատահի զիշերս,
Միայն թէ արքայն աղափիր: Տեսնե՛նք: (Գնում է):

ԵՐԹՆԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԳԼՈՍՏԵՐԻ ամրոցում մի սենեակ:

ԿՈՐԵՎԱՆ, ՀՌԵԳԱՆ, ԳՈՆԵՐՈՎ, ԷԳՄՈՒՆԴ և ԾԱՌԱՆԵՐ ներս են մտնում:

ԿՈՐԵՎԱՆ (Գնեւելին):

Շուտով դարձէք ձեր ամուսնին մօտ. ցոյց տուէք նորան
այս նամակն: Գաղղեական բանակն եղերքն է ելել: (Շաւա-
նելին) Գտէ՛ք այն ստահակ ԳԼՈՍՏԵՐին: (Մի քանի Զաւանեղ
Դոնս էն Էնում):

ՀՈՒՆԳԱՆ

Այս րոպէիս նրան կախել տուր:

ԳՈՐԵՎԱՆ

Նորա աչքերը հանեցէք:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Այդ թողէք իմ բարկութեանս:—Լեզունդ, մեր քոյրին
 ուղեկցեցէք: Ձեր ներկայութիւնն անյարմար է՝ երբ մենք
 վրէժխնդիր կլինինք դաւաճան հօրիցդ: Ղքսին, որի մօտ էք
 գնում՝ համոզեցէք, որ կարելի եղածին չափ շուտով պատ-
 րաստուի: Մենք էլ նոյնն անելու կփութանք: Մեր արագ
 ու ճարտար սուրհանդակներն մեր մէջ գործը կկարգադրեն:
 Չնաք բարով, սիրելի քոյր, գնաք բարով, Ղ՝ոստէրի կոմս:
 (ՈՍՎԱՆ՝Դ Նէրսէս Ե Դանիէլ):

Ինչ, ո՛ւր է արքայն:

ՈՍՎԱՆ՝Դ

Ղ՝ոստէրի կոմսը

Նրբան այստեղից հեռացրեց: Ղրանը
 Հետը միացան երեսուն և հինգ
 Ամ վեց ասպետներ, որ փրնտուում էին
 Նրբան, և բոլորն կոմսի մի քանի
 Աւատներին հետ ուղի ընկան Ղուվր,
 Ուրտեղ—պարծենում էին նոքա—կրգրանեն
 Լաւ զինաւորուած բարեկամներին:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Ձիեր պատրաստիր տիկինիդ համար:

ԳՈՒՆԱՅԻՎԱՆ՝

Մընաք բարով դուքս սիրելի և քոյր:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Չնաք բարով, Լեզունդ:

(ԳՈՆԵՐԻՆ՝, ԷՄՍՈՒՆԴ, ՈՍՎԱՆ՝Դ գնում են:—Օտարաներէն):

Փրնտուեցէք խարդախ

Ղ՝ոստէրին, ինչպէս մի գող կապեցէք

Եւ բերէք այստեղ: (Մի քանի օտարաներ գնում են):

Թէպէտ իրաւունք

Չունինք ձեռք զարնել կեանքին, դատաստան

Չարած՝ սակայն մեր իշխանութիւնը

Արդեջանի մեր բարկութեան. թէպէտ
 Պարսաւեն էլ այս՝ սակայն չեն կարող

Մեզ արգելք լինել:

(ԾԱՌԱՆԵՐԸ Նէրսէս Ե Դանիէլ գլ'ՈՍՏԵՐԻ հետ):

Ո՞վ է դա. մատնի՛չն:

ՀՈՒՆԳՎԱՆ

Այո՛, ապերախտ աղուէսն:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Չօսացած

Ձեռքերը շուտով կապեցէք:

ԳՂ՝ՈՍՏԵՐ

Մի՛ որդ,

Ինչ է ձեր դիտումն: Իմ բարեկամներս,
 Խորհեցէք, որ ինձ հիւր էք: Անպատիւ
 Խաղ մի խաղաք վրաս, իմ բարեկամներ:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Ապեցէք նրբան, ասում եմ: (Օտարաները կապում են):

ՀՈՒՆԳՎԱՆ (Օտարաներէն):

Պի՛նդ, պի՛նդ:—(Ղ՝ոստէրին):

Ղու, ցած դաւաճան:

ԳՂ՝ՈՍՏԵՐ

Անգութ կին, երբէք

Ես դաւաճան չեմ:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Այստեղ, աթոռին

Ահա: Ապիրատ, դու փորձը կառնես:

(ՅՈՒԳԱՆ Նորա Դարձու փեպում է):

ԳՂ՝ՈՍՏԵՐ

Վըրկայ աստուածներն, սա մի հրէշային

Վարմունք է՝ այսպէս մօրուքըս փետել:

ՀՈՒՆԳՎԱՆ

Որ թէպէտ սպիտակ՝ բայց նենգաւոր է:

ԳԼՆՈՍՏԻՐ

Ենօրէն կին, այս մազն՝ որ ծընօտիցս
 Փետում ես՝ մէկ օր կեանք կառնէ քեզ դէմ
 Եմբաստանելու: Ես քո տանուաւորն
 Եմ, քեզ չէ արժան աւարող ձեռքովդ
 Իմ ասպընջական երեսս կողոպտել: (Արեւելին)
 Ձեր ուղածն ի՞նչ է:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Ի՞նչ նամակներ են,

Որ Գաղղիայից առել էք նորերս:

ՀՈՒՆԳՎՆ

Եղատ ասացէք, մենք գիտենք բոլորն:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Եւ որպիսի կապ ունեցել էք այն
 Մատնիչներին հետ, որ մեր աէրութիւնն
 Են մըտել նորերս:

ՀՈՒՆԳՎՆ

Եւ որի՞ ձեռքը

Յանձնեցիք զըժուած թաղաւորն, ասէք:

ԳԼՆՈՍՏԻՐ

Ես մի զըրութիւն ըստացայ—ամբողջ
 Ենթադրութիւններ—մի չէզոք հոգուց,
 Ոչ թէ թըշնամու կուտակցութիւնից:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Ահա ձեռք:

ՀՈՒՆԳՎՆ

Սըտում ես:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Ո՞ր յուզարկեցիր:

Թաղաւորին:

ԳԼՆՈՍՏԻՐ

Գուգր:

ՀՈՒՆԳՎՆ

Ինչու համար Գուգր,

Վեղ ըսպառնալով չըպատուիրեցի՞նք...

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Ինչու համար Գուգր: (Հեռանալին) Թող նախ այս ասէ:

ԳԼՆՈՍՏԻՐ

Ապառաժ լինելով այսպէս՝ հարկ է որ
 Յարձակմունք կըրեմ:

ՀՈՒՆԳՎՆ

Ինչու համար Գուգր:

ԳԼՆՈՍՏԻՐ

Վաստն զի չէի ուզում տեսնել որ
 Ենողորմ ճանկերդ աչքերը փորեն.
 Ամա՛ որ վայրենի քոյրդ իւր ժանիքներն
 Նորա նուիրական մարմինը մըլտէ:
 Եյնպիսի մըրբի՛ կն, որ այն դժոխային
 Գիշերն զըլխաբաց նա անցուց... ծովը
 Ուզում էր ուռիլ և աստղերի լոյսն
 Ողողել իսկ նա—խեղճ սիրտ—կրկնաբին՝
 Երտասուքներովն օղնում էր: Եթէ
 Գայլը քո զըրանդ ոռնար՝ կասէիր
 Գու զըռնապանիդ. «զընա զուռը բաց»:
 Ի՞նչը կատաղեք սարսափից ընկձել
 Եին:—Ի՞նչ մի օր ես վրէժնդրութիւնն
 Ար տեսնեմ ձեզ պէս զաւակներին վրայ
 Թափելիս:

ԿՈՐՆԱՎԱՆ՝

Գու այդ երբէք չես տեսնի: (Օտարանելին)

Եմուր բըռնեցէք աթոռն:—Ես իմ ոտքս

Եւ քերիդ վերայ կը դնեմ:
 (Գլխաբերին Բանա՞մ էն և Արեւել՝ նորա մի ալին հանում է):

ԳԻՆՈՍՏԻՐ

Ո՛վ որ

Ուղղում է ապրիլ, մինչև ծերութիւն
Տեսնէ՞ թող օգնէ ինձ:—Ո՛վ անգութներ,
Ո՛վ երկինք:

ՀՈՒԳՎԵՆ

Մի կողմն կը խընդաց միւսին
Վերայ: Այն մէկն է:

ԿՈՐՆԱՂԱՂ՝

Գու վրէժխընդրութիւն

Այժմ կը տեսնես:

ՄԻ ԾԵՌՈՒՅՑ (Պրնիւլին):

Գաղարեցէք, տէր:

Ձեզ ծառայել եմ իմ մանկութիւնից.
Բայց ամենամեծ իմ ծառայութիւնս
Այս է, որ խնդրում եմ ձեզ դադարի:

ՀՈՒԳՎԵՆ

Այս ինչ ասել է, այ շուն:

ԾԵՌՈՒՅՑ

Եթէ դուք

Մօրուք կրէիք՝ ներկայ դէպքում այն
Ես կը փետէի: Ի՞նչ է ձեր ուղածն:

ԿՈՐՆԱՂԱՂ՝ (Սորը Կալէլի):

Անպիտան դու:

ԾԵՌՈՒՅՑ

Լաւ, յառաջ եկէք և

Պատաղութեան համն առէք:

(Սորը հանում է. կռում էն. դուրս վերադառնում է):

ՀՈՒԳՎԵՆ (Մէկ ուրիշ Ժառանգ):

Սուրդ ինձ տուր:

Գեղջուկն յանդրդնի՛ր այսքան:

(Սորը խում է և նրան զարնում է քեփի):

ԾԵՌՈՒՅՑ

Ո՛հ զարկին

Ինձ: Տէր, դեռ ունիք մի աչք, որ տեսնէք
Ձեր վրէժխընդրութիւնն: Օ՛հ... (Մեռնում է):

ԿՈՐՆԱՂԱՂ՝

Ել չի տեսնի:

(Երկուսը աչքն էլ հանում է):

Գուրս, վատ սառնորակ. ո՛ւր է արդ քո փայլը:

ԳԻՆՈՍՏԻՐ

Շուրջս անցուստութիւն, խաւար է բոլորն:

Ո՛ւր է իմ որդիս, Լեզմունդ: Բորբոքիւր

Միջումդ բընութեան բոլոր հօւրն, Լեզմունդ,

Եւ այս եղեռին հատուցում արա:

ՀՈՒԳՎԵՆ

Մատնիչ ապիրատ, դու քո թըշնամուն

Ես կանչում. նա՛ էր, որ մեզ բացադրեց

Գաւաճանութիւնդ: Նա շատ բարի է,

Որ կարեկցութիւն ունենայ վերադ:

ԳԻՆՈՍՏԻՐ

Վա՛յ ինձ անմիտիս: Անարդարութիւն

Երի Լեզարին: Գըթած աստուածներ,

Ներեցէք դուք ինձ, օրհնեցէք նրան:

ՀՈՒԳՎԵՆ (Ծառաներին):

Գուրս ձրգէք սրան. թող հոտոտելով

Գուզրի ճանապարհն զընէ: (Պրնիւլին) Ի՞նչ եղաւ

Ձեզ, իմ ամուսինս, այդպէս փոխուեցաք:

ԿՈՐՆԱՂԱՂ՝

Վիրաւորուած եմ: Նտեիցս եկէք,

Տիկին: (Յոյս ասելով Գլխակներին): Գուրս ձրգէք այս կշըր
ապիրատն:—

(Յոյս ասելով Ժառանգի դէմ): Գրան էլ կուին մէջ:—Արիւնս
յորդահոս

Գընում է, Հուզան: Անյարմար ատեն

Բստացայ այս վերքն: Տըւէք ինձ ձեր ձեռքն:
 (Գնում է Հեռախօսի յետին յէնած: Ծառաները
 ինչ կողմից դուրս են առաջնորդում Գլխաւորին):

Ե. ԾԱՌԱՅ

Ես ինչ մեղք գործելս էլ չեմ նայիր, երբ
 Եյս մարդն յաջողի:

Բ. ԾԱՌԱՅ

Եթէ ծերութեամբ

Մեռնի այդ կինը՝ բոլոր կրները
 Հըրէշ կը դառնան:

Ե. ԾԱՌԱՅ

Գընանք ծեր կոմսի

Ետեկից: Նորան առաջնորդ գրաններ
 Բէզլ՝ամի աղքատն: Նա յանձ կառնէ այս:

Բ. ԾԱՌԱՅ

Գու գնա: Ես ձուի ձերմրկուց և շոր
 Գընանմ արիւնոտ աչքերին համար:—
 Երկիրնք, դուն օգնիր նորա վիճակին:
 (Եռանչին ճանապարհներով գնում էն):

ՉՈՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐՈՒԱԾ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

Դաշտ:

ԻԳԳԱՐ ներս է մտնում:

ԼԳԳԵՐ

Լաւ է անարգութիւլ այսպէս անծանօթ¹⁾,

1) Ոմանք կարդում են. «լաւ է անարգութիւլ ինքնագոգացութեամբ» (ճանաչումով)
 և հասկանում են. «լաւ է անարգութիւլ, ինչպէս ես, և գիտնալ, թէ անարգութեամբ են, քան
 թէ միշտ շողորթութիւն տեսնել նոցանից, որոնք սրտում մեզ արհամարհում են:

Վան միշտ անարգութիւլ ու շողորթութիւլ:
 Յոյսով է ապրում և ոչ երկիւղով
 Բաղդի խիստ ստոր և ամենախեղճ
 Երարածն էլ Վատ փոփոխութիւնը
 Բաղդաւորներին միայն է գալիս.
 Թըշուառը գրանում է ուրախութիւն
 Միայն: Բարով դաս ուրեմն, անմարմին
 Օգ, որ գրեկում եմ: Եյն խեղճը, որին
 Ենգունդ զորեցիր՝ փոթորիկներով
 Հետ էլ գործ չունի:—Բայց ո՞վ է գալիս:—

(ԳՈՍՏԵՐ ներս է գալիս ԺԵՐՈՒՆՈՒՅ առաջնորդումով):

Իմ հայրս այս կերպով առաջնորդուած: Ո՞վ
 Եշխարհ, ո՞վ աշխարհ, եթէ արեւազին
 Փոփոխութիւններն մեզի չըստիպեն
 Վեղանից դարշիլ՝ կեանքը տարիքից
 Երբէք չի ընկճուիր:

ԾԵՐՈՒՆԻ

Ո՞վ իմ բարի տէր, ութսուն տարի է աւատառու եմ
 ձեզ և ձեր հօրն:

ԳԼՈՍՏԻՐ

Գընա ճանապարհդ,

Հեռացիր, բարի իմ բարեկամս. ի՛նձ
 Օգուտ չունի քո այդ օգնութիւնդ. քե՛զ
 Կարող է վրնաս ունենալ:

ԾԵՐՈՒՆԻ

Բայց դուք

Ձէք կարող աեսնել ձեր ճանապարհը:

ԳԼՈՍՏԻՐ

Ես էլ ճանապարհ չունիմ. ինձ պէտք չեն
 Եւքեր. ես ընկայ՝ մինչ տեսնում էի:
 Յաճախ ըստացուածքն կործանում է մեզ.
 Եւ զըրկանքը մեզ բարիք է բերում:—
 Ո՞վ իմ սիրելի Եդգար, նըշաւակ

Քո մոլորուած հօր ցասումին, եթէ
Եսլէի այնքան, որ շոշափումով
Գէթ քեզ տեսնէի՝ «աչքերս նորից
Գլտայ» կասէի:

ԾԵՐՈՒՆԻ

Հը՛, ո՞վ կայ այդտեղ:

ԼԳԳԵՐ (Եսանչին):

Եստուածներ՛, և ո՞վ կարող է ասել՝
Թէ սա—ծայրագոյն չարիքն է.—ահա
Մի չարիք, որ դեռ տեսած չէի ես:

ԾԵՐՈՒՆԻ

Խենթ Տոմ աղքատն է:

ԼԳԳԵՐ (Եսանչին):

Եւ քան այս չարը

Սարող է դալ ինձ: Ծայրագոյն չարիքն
Գեռ ևս եկած չէ, երբ մարդ կարող է
Եսել թէ ահա՛ ծայրագոյն չարիքն:

ԾԵՐՈՒՆԻ

Ընկեր, ո՞ր կողմն ես գնում:

ԳԼՆՈՍԻՆՐ

Մուրացկան է:

ԾԵՐՈՒՆԻ

Խենթ և մուրացկան է միանգամայն:

ԳԼՆՈՍԻՆՐ

Բայց այնչափ խենթ չէ. հաց է մուրանում:—

Գեռ երէկ գիշեր մըրթիկին տեսայ

Սոցանից մէկին, որին մէջ մարդն ինձ

Մի որդ երեցաւ: Եյնտեղ միտքս եկաւ

Որդիս, թէպէտ դեռ սիրտս հաշտ չէր իւր հետ:

Նորանից յետոյ շատ բաներ տեսայ:

Մենք աստուածներին մօտ նոյնն ենք, ինչ որ

Պարապ տըղային մօտ ճանճը. նոքա
Մեզ ըսպանում են զուարճութեան համար:

ԼԳԳԵՐ (Եսանչին):

Խնչպէս անեմ ես:—Մի վատ արհեստ է

Խեղկատակ լինելն սըգին մօտ: Թէ՛ քեզ

Վըշտացնում ես թէ՛ նրան: (Բալլէ) Ողջոյն ձեզ, տէր:

ԳԼՆՈՍԻՆՐ

Սա մերկ աղքատը չէ:

ԾԵՐՈՒՆԻ

Եյո, միլ'որդ:

ԳԼՆՈՍԻՆՐ

Խընդրում եմ ուրեմն, հեռացիր: Բայց թէ

Գու փափագ ունիս մի երկու մըլոն

Եյտեղեց հեռու Գուվրի ուղիում

Մեզ նորից հասնել—արա՛ հին սէրիդ

Իբրեւ յիշատակ—և բեր մի ծածկոց

Եյս մերկին համար, որին առաջնորդ

Ուզում եմ բըռնել:

ԾԵՐՈՒՆԻ

Բայց, տէր, նա խենթ է:

ԳԼՆՈՍԻՆՐ

Սա ժամանակի չարիքն է.—խենթերն

Եռաջնորդում են կոյրերին: Երա՛

Ինչ որ քեզ ասի. կամ մանաւանդ այն,

Ինչ որ ուզում ես: Բայց նախ և յառաջ

Գլնա:

ԾԵՐՈՒՆԻ

Ես դորան լաւագոյն հագուստս

Սըբերեմ. յետոյ լինի՛, ինչ լինի: (Գնում է):

ԳԼՆՈՍԻՆՐ

Մօտ եկ, մերկ տըղայ:

ԼՅԳԳԵՐ

Խեղճ Տոմ մըրսում է: (Եւանջելն):

Երկար չեմ կարող դիմանալ սորան:

ԳՆՆՈՍՏԻՐ

Մօտս եկ, բարեկամ:

ԼՅԳԳԵՐ (Եւանջելն):

Սակայն պէտք է այս: (Բայր)

Եստուած լաւացնէ արիւնոտ աչքերդ:

ԳՆՆՈՍՏԻՐ

Գուզրի ճանապարհը դիտե՛ս:

ԼՅԳԳԵՐ

Թէ կառքինը, թէ հեռակներ, կամուրջներն ու ցանկերը—բոլորը դիտեմ: Եղբատ Տոմը խեղքը կորցրել է: Եստուած բարի մարդին չար ոգիներից ազատէ: Եղբատ Տոմի փորում հինգ չար դեւ են բնակում:—Որդիկուդ—անառակութեան դեւը. Հոբբիդիդէս—Համրերին իշխանը. Մահու—գողութեան դեւը. Մողոյ—սպանութեան և Ֆլիբէրտջիպպէտ նազկտելու և ծամածռութեան դեւը, որ մի ժամանակից հետէ տիրում է սննկապան կներին և աղախիներին մէջ: Բայց դու, տէր, օրհնեալ լինիս:

ԳՆՆՈՍՏԻՐ

Եւ այս քրտակը, դու, որին երկինքն
Իւր հարուածներով այսքան ընկճել է:
Իմ դրժբաղդութիւնս բաղդաւոր կանէ
Վեղ:—Դուք աստուած էր, այսպէս արէք միշտ.
Բարիքներով զեղի, ձոխացած մարդը,
Որ ոտնակոխում է ձեր պատուէրներն,
Որ նրանց չէ տեսնում, զի չէ ըզգացել—
Յանկարծ թող ըզգայ ձեր կարողութիւնն.
Եյս կերպով վերցվում է աւելորդը,
Բաժին լինելով, ամեն մարդ էլ կուշտ
Սը լինի:—Գիտե՛ս, Գուզրը:

ԼՅԳԳԵՐ

Գիտեմ, տէր:

ԳՆՆՈՍՏԻՐ

Եյնտեղ կայ մի լեռ, որի զառիվայր
Եւ բարձրը գաղաթն սարսափով նայում
Է վար, դէպի ծովն: Նորա արտեանն
Ինձ հանիր: Եյնտեղ քո թըշուառութիւնդ
Ես կըփարատեմ թանկագին բանով:
Եյնտեղ՝ առաջնորդ այլ ևս ինձ պէտք չէ:

ԼՅԳԳԵՐ

Գէ՛, ձեռքըդ ինձ տուր: Տոմ քեզ կը տանի: (Գնում է):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԱՂ՛բանի դքսի ամրոցին առջև:

ԳՈՆԵՐՈՂ՝, ԷՊՄՈՒՆԴ ներս են մտնում. ՈՍՎԱ՛Դ նոցա դէմ է ելնում:

ԳՈՆԵՐՈՂ՝

Բարով եկաք, տէր: Չարմանում եմ որ
Իմ հեղ ամուսինս մեզի դէմ չեկաւ: (Ուշաւորէն)
Տէրդ ո՞ւր է:

ՈՍՎԱ՛Դ

Տանն է. բայց բոլորովին
Փոխուած է, տիկին: Պատմում եմ նորան
Թէ թըշնամիներն եզերքն են ելիր.
Նա ծիծաղում է: Եսի, թէ զալիս
Էք դուք. «Եւելի վատ» պատասխանեց:
Երբ ԳՂ՝ոտէրի դաւն պատմեցի նորան
Եւ հաւատարիմ ծառայութիւնը
Որդուն՝ ինձ յիմար կոչեց, ասելով,
Թէ ես տեսել եմ զործի հակառակն:
Տըխրելու բանը նորան հաճոյ է.
Հաճելին՝ նորան ցաւ է պատճառում:

ԳՈՒՆԴՐԻՒՆ՝ (Երեսնակն):

Ել յառաջ մի դաք: Սա մի վատասիրտ
 Սարսափն է հոգուն, որ արութիւնից
 Չուրկ է: Նա չեղզայ անարգանքն, եթէ
 Հարկ է վրէժխնդիր լինել նորանից:
 Ինչ որ մենք ուղղում մըտածում էինք՝
 Սատարուիլ կարող է այն¹⁾: Յետ դարձէք,
 Եղմունդ, եղբօրս մօտ. փութացէք ժողովիլ
 Չօրքերն և նոցա առաջնորդել: Նս
 Նրկատում եմ, որ ինձ հարկ է փոխել
 Չհնքերս, թէշիկը մարդիս ձեռքը տալ:
 Եյս հաւատարիմ ծառայն կը լինի
 Մեր սուրհանդակը: Եթէ յօգուտ ձեր
 Երիանաք դուք՝ շուտով կը լքուէք
 Սիրուհու կամքը: Չեր վերայ կրեցէք
 Սա: (Մի յեշտակ Կալիս է): Մի խօսիք: Յաժ բըռնե-
 ցէք ձեր զիւլան²⁾: (Հաճոյսն է):
 Թէ համարձակիր խօսիլ այս համբոյրն՝
 Ղը բարձրացընէր ձեր հոգին մինչև
 Եմպերն: Հասկացէք ինձ:—Գընաք բարով:

ԵԳՄՈՒՆԳ

Ես ձերն եմ մինչև մահուան շարքերում:

ԳՈՒՆԴՐԻՒՆ՝

Ո՛վ իմ սիրելի Գ՛լոստէր: (Երեսնակ Գնո՛ւմ է) Ո՛րչափ մարդ

Տարբեր է լինում մարդից: Սընի սէրն
 Վեղ է վայելում, իսկ իմ յիմար մարդն
 Յափըշտակում է անկողինս:

ՈՍՎԱՆԳ

Տիկին,

Եհա դուքսն: (Գնո՛ւմ է ԱՐԲԱՆԻ ՆԵՐ՝ Ե ԴԵՆՈ՛Ւմ է):

1) Խօսքը իւր մարդիկ—Ելբանի դքսի սպանութեան վերայ է:
 2) Որպէս զի Ոսվալդ չտեսնէ, ինչպէս կարծում են մեկնիչները:

ԳՈՒՆԴՐԻՒՆ՝

Երբեմն ես մի սուղեջի

Երժանի էի¹⁾:

ԱՆ՝ԲԱՆԻ

Ո՛ր Գոնէրիլ՝, դուք

Երժան չէք փոշուն, որ խիստ քամին ձեր
 Երեսն է լեցնում: Չեր խորհուրդներն ինձ
 Չարհուրեցնում եմ: Եյն արարածն, որ
 Իւր ծագումն առում է՝ ոչ մի սահման
 Չունի նա իւր մէջ: Ճիւղն, որ իւր կամքով
 Անջատվում է իւր սընուցիչ բունից՝
 Անհրաժեշտ է, որ նա թառամի և
 Ապականութեան ծառայէ:

ԳՈՒՆԴՐԻՒՆ՝

Հերիք.

Խենթի խօսքեր են:

ԱՆ՝ԲԱՆԻ

Երգարութիւնը

Եւ իմաստութիւնը վատին վատ են թվում.
 Գարշելուն միայն դարձն է դուր գալիս:—
 Ի՞նչ արիք դուք, դուք, վագրիւ՛ր, ոչ դըստրեր,
 Ի՞նչ արիք:—Մի հօր, բարի ծերունուն,
 Որին կը լեզէր արջն ակնածելով՝
 Խեղքից հանեցիք, պիղծ բարբարոսներ:
 Ի՞նչպէս իմ եղբայրս, մէկ մարդ, մէկ իշխան,
 Եյնչափ երախտիք նորանից զըտած՝
 Սորան համբերեց: Ե՛հ, եթէ երկինքն
 Իւր տեսանելի զօրութիւնն աշխարհ
 Չյուզարկէ պատժիլ այս մեծ ոճիրը՝

1) Մի անգղիական առած կայ. «If is a poor dog, that is not warth the whistling». (Մի խեղճ շուն է, որ սուղելու արժան չէ): Գոնէրիլ՝ ակնարկելով այս առածին՝ ուղղում է ասել մի ժամանակ նէ մի շնի չափ գոնէ պատիւ ունէր Ալբանիի մօտ, իսկ այժմ չունի:

Սըգայ ժամանակ, կըսկըսին մարդիկ
Պատառել միմեանց ինչպէս ծովի հրէշ:

ԳՈ՛ՆԵՐԻՒՆ՝

Սախկոտ մարդ. այտեր ունի ապտակի
Համար, և գլուխ՝ անարգանքների,
Իսկ աչքեր չունի ճակատին, որով
Պատինն ամօթից զանազանէ. որ
Չէ իմանում, թէ խենթերն են խըղճում
Մի չարագործի, որ մեղք գործելուց
Յառաջ է պատժուում: Ո՞ւր է քո թըմբուկդ.
Գաղղիան արդէն խարսխեց իւր դրօշն
Մեր խաղաղ երկրում: Քեզ ըսպանում է
Յաղթականդ՝ հըպարտ սաղաւարտ դըրած:
Իսկ դու տան մէջ, ով առաքինի խենթ,
Նըստել ես հանդարտ, դոչում. «ախ, ինչո՞ւ
Եյսպէս են անում»:

ԵԼ՝ԲԵՆԻ

Մէկ վերադ նայիր

Սատանայ: Գեի մէջ զաղեր պատկերն
Եյնչափ սոսկալի չէ, որչափ կնի մէջ:

ԳՈ՛ՆԵՐԻՒՆ՝

Եյ սընոտի խենթ:

ԵԼ՝ԲԵՆԻ

Գ՛ո՛ւ, ապականուած,

Խեղաթիւր ծընունդ արարած, ամօթ
Որ ձիւաղի դէմք առնում ես ինքնին:
Եթէ ձեռքերիս արժան էր լըսել
Երիւնիս՝ նոքա միսդ ոսկորներիցդ
Քաղած կլինէին արդէն: Որչափ էլ
Գու լինիս, սակայն կընի կերպարանքդ
Պաշտպանում է քեզ:

ԵԼ՝ԲԵՆԻ

Եսո՛ւմ են, դուքսը

Քաջութիւն չունի:

(ՄԻ ՍՈՒՐՅԱՆԳԱԿ ՆԵՐԱ Է ԴԿՆՈՒՄ):

ԵԼ՝ԲԵՆԻ (ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿԻՆ):

Ի՞նչ նոր լուր ունիս:

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

Տէր, իմ Պոնիվալի դուքսը մեռաւ: Նորան
Իւր ծառան սպանեց, երբ կամենում էր
Նա հանել երկրորդ աչքը Գլ'ոստերի:

ԵԼ՝ԲԵՆԻ

Գլ'ոստերի աչքերն:

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

Մի ծառայ, որին

Նա սընուցել էր՝ կարեկցութիւնից
Շարժուած՝ դէմ կեցաւ այս գործին և սուրն
Հանեց իւր հըզօր տէրի դէմ: Իսկ սա
Սաստիկ բարկացած վրան յարձակեցաւ
Եւ հէնց նոյն տեղումն սպանեց. բայց յառաջ
Ինքն էլ մահացու մի վէրք ըստացաւ,
Որ նըրան զորեց:

ԵԼ՝ԲԵՆԻ

Սա հաստատում է,

Թէ դուք վերեն էք, արդար աստուածների,
Որ փոյթ պատժում էք մեր ոճիրները:—
Խեղճ Գլ'ոստեր:— Երկրորդ աչքն էլ նա կորցրեց:

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

Երկուքն էլ, տէր իմ: (Գ՛Ո՛ՆԵՐԻՒՆ) Տիկին, այս նամակն,
Որ ձեր քոյրից է՝ շուտով պատասխան
Ե պահանջում:

ԳՈ՛ՆԵՐԻՒՆ՝ (ԵՍՈՒՆԻՆ):

Ինձ մասամբ հաճելի

Եւ այս լուրն, բայց նէ երբ պրի է այժմ—
 Եւ մօտն է Չ'ոստէրս՝ դիւրաւ կարող է
 Բոլոր խորհուրդներս ատելի կեանքիս
 Վերայ կործանել:—Բայց միւս կողմից էլ
 Երեւան անհաճոյ լուր չէ¹⁾: (Սոսոկան) Չ'ընում եմ
 Նամակը կարդալ և պատասխանել: (Չ'ոստէր):

ԵԼ՝ԲԵՆԻ

Երբ հանում էին աչքն՝ ուր էր որդին:

ՍՈՒՐՀԵՆԳԻԼԻ

Ձեր ամուսնի հետ այստեղ:

ԵԼ՝ԲԵՆԻ

Այստեղ չէ

Նա:

ՍՈՒՐՀԵՆԳԻԼԻ

Ոչ, տէր իմ, նրան ես հանդիպեցայ,
 Որ յետ էր դառնում:

ԵԼ՝ԲԵՆԻ

Նա գիտէ՞ր այս չար

Գործն:

ՍՈՒՐՀԵՆԳԻԼԻ

Այո, տէր, նա ինքն ամբաստանեց
 Հօրն և ամբողջ զընաց, որ վրէժն
 Երձակ համարձակ կատարեն:

ԵԼ՝ԲԵՆԻ

Չ'ոստէր,

Նս կենդանի եմ, ես կրկարձատրեմ
 Հաւատարմութիւնդ արքային առջև:

1) Գոնէրիլի ծրագիրն էր սպանել Ելբանին, և Եդմունդին հետ պսակուել յետոյ թունաւորել նոյնպէս իւր քոյրին և Կորնվալին և տիրել բոլոր Ենգլիային: Ուստի նէ մէկ կողմից ուրախ է, որ Կորնվալ արդէն մէջ տեղից վերցուեցաւ և իւր գործը դիւրացաւ, միւս կողմից էլ, տեսնելով որ հռեզան այժմ պրի է՝ կասկածում է թէ մի գուցէ նէ խէ Եդմունդին իւր ձեռքից:

Նս կանոնով վրէժն աչքերիդ: (Սոսոկան) Չ'ընանք,
 Բարեկամ, բոլոր զիտցածդ ինձ պատմիր (Չ'ոստէր):

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Գաղղիական բանակը Դուվրի մօտ:

ԿԼԵՏ և մի ԱՍՊԵՏ ներս են մտնում:

ԿԼԵՏ

Գաղղիայի թագաւորն ինչո՞ւ համար այսպէս գնաց-
 պատճառը գիտէ՞ք¹⁾:

ԱՍՊԵՏ

Մի գործ թողել էր նա տէրութեան մէջ
 Կիսատ, որ այստեղ իւր գալուց յետոյ
 Մեծացաւ. այնչափ այս գործն պետութեան
 Վշտանգ է ազդում և ահ՝ որ անձամբ
 Իւր ներկայութիւնն կարեւոր եղաւ:

ԿԼԵՏ

Իսկ որի՞ն թողեց նա հրամանատար:

ԱՍՊԵՏ

Գաղղիոյ պարոն Լը-Ֆէռ մարաջախտն:

ԿԼԵՏ

Թագուհուն վերայ թողե՞ց ձեր նամակն
 Տըլսրութեան նըշան:

ԱՍՊԵՏ

Այո, տէր, նամակն

Իմ ներկայութեանս կարգաց նէ, երբեմն

1) Որովհետեւ Գաղղիայի թագաւորն ուրիշ դեր չունի տեսարանին մէջ՝ Շէկսպիւր նրան հեռացրել է խմբից, այս խօսակցութեան օգնութեամբ: (Տես նաև «Լիր թագաւորի նախկին նիւթը», յառաջաբանին մէջ):

Երբեմն արտասուեաց մի խոշոր կաթիլ
Պարում էր ներա քնքոյշ պտերից
Վար. ինձ թըւեցաւ, թէ տիրուհի է
Նէ վըշտին, որ իբր ապըստամբ՝ ներան
Տիրել էր ուզում:

ԿԼՆՏ

Ո՛հ, ուրեմն նէ

Յուզում էր:

ԵՍՊԵՏ

Սակայն ոչ մինչև զայրոյթ:

Համբերութիւնն և վիշտ մըրցում էին—
Ո՛րն կըտայ ներան աւելի չըքնաղ
Երտայայտութիւն:—Տեսե՛լ էք արևն
Լուսաւորելիս անձրևի միջով:
Ներա ժրպիտն էլ, խառն արտասուեաց հետ՝
Սիրուն մայիսին էր նըման: Իւր այս
Շնորհալի ժրպիտն, խաղալով հասուն
Շըրթունքին վերայ՝ կարծես չէր գիտեր,
Ո՛վ են աչքերի հիւրերն, որոնք վար
Պըտում էին, ինչպէս մարգարիտ
Երկու գոհարից: Մի խօսքով, վիշտը
Մի գեղեցիկ բան կըլինէր, եթէ
Եմենքին էլ տար այնպէս շնորհք:

ԿԼՆՏ

Նէ

Ոչինչ չըհարցրե՛ց:

ԵՍՊԵՏ

Մէկ երկու անգամ

«Հայր» բառը կըրծքից ծանրը հառաչեց,
Որպէս թէ ճընշուած լինէր սիրան: Պոչեց
Նէ «քոյրե՛ր, քոյրե՛ր, նախատե՛նք կանանց
Քոյրե՛ր. Վէ՛նա, իմ հայր, քոյրե՛ր. ի՛նչ, գիշերն,
Մըրիկի ատե՛ն. հաւատք չըմտաց

Պարեկցութեան վրայ»: Եյտեղ սըրբազան
Զուրը երկնային աչքերիցն հոսեց,
Եւ թըրջեց ներա հառաջանքն.—յանկարծ
Տեղից դուրս թըռաւ, որ մինակ ողբայ:

ԿԼՆՏ

Եսողերն են, այո՛, վերևի աստղերն,
Որ վարում են մեր բաղդն. ապա թէ ոչ
Մի զոյգ ծընողներ սերել չեն կարող
Եյսքան միմեանցից տարբեր զաւակներ:—
Յետոյ դուք հետը չըխօսեցա՛ք:

ԵՍՊԵՏ

Ոչ

ԿԼՆՏ

Երբայի գնալուց յառաջ պատահեց
Եյս:

ԵՍՊԵՏ

Ոչ, յետոյ:

ԿԼՆՏ

Լաւ: Տառապեալ Լիւրը

Քաղաքում է այժմ: Երբեմն կը խելքը
Վերան է լինում՝ ըմբռնում է, թէ
Ինչո՛ւ կկիւ ենք Պուլի, բայց մերժում է
Բացարձակապէս տեսնել իւր դաստիարակ:

ԵՍՊԵՏ

Ի՞նչ պատճառով տէր:

ԿԼՆՏ

Եննըւած ամօթն

Եսել է նրան: Իբրտասըրտութիւնն,
Որով զըլացաւ ներան օրհնութիւն,
Ճակատադիրին յանձնեց ներա բաղդն,
Եւ իրաւունքներն տըւեց գայլասիրտ
Քոյրերին՝ սոքա ամենն այնպիսի

Թոյնով մաշում են հոգին՝ որ սաստիկ
 Եմօթը նորան հեռի է պահում
 Աորդեղայից:

ԵՍՊԵՏ

Խեղճ մարդ:

ԿԼՆՏ

Աորնվալ՝ի

Եւ Ալբանի բանակին վերայ
 Լուր ունի՞ր:

ԵՍՊԵՏ

Նորա ճանապարհին են:

ԿԼՆՏ

Եկ, բարեկամ, քեզ մեր թագաւորին
 Մօտ տանիմ: Նրան յանձնում եմ խնամքիդ:
 Մի զօրեղ պատճառ ինձ ըստիպում է
 Մնալ առժամանակ ծածուկ. բայց հէնց որ
 Ինձ յայտնեմ՝ հարկաւ դու գրգռալու չես,
 Ար ծանօթ ես հետս: Եկ, զընանք խընդրեմ: (Գնում է):

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Դու վրի բանակում մի վրան:

ԿՈՐԿԵԼԻԱ, ՄԻ ԲԺԻՅԻ և ՍՊԱՆԵՐ ներս են մտնում:

ԿՈՐԿԵԼԻԱ

Ընալ, նա ինքն է: Նոր տեսան նրան
 Աատաղի, ինչպէս վայրենի ծովն, բարձր
 Չայնով երգելիս. զըլուխը շքեղ
 Պըսակած անարդ անձխոտով և այլ
 Ենպէտք խոտերով, որ ցորենին մէջ
 Բուսնում են—եղինճ, մեծ մարգարիկոն,

Մղախինդ, կակաչ և որոմ: (Մի սպայի) Մի խումբ
 Ջօրք յուղարկեցէք, խոտաւէտ դաշտերն
 Բոլոր քըննեցէք, և բերէք նրան
 Մեր առջև: (Սպան Գնում է:—Բժշկին)

Արուեստն կարող է դարձնել

Նորան իւր խելքը, որից զըրկուել է:
 Ավ որ բըժըշկէ նրան՝ կըստանայ
 Բոլոր իմ գանձերս:

ԲԺԻՅԻ

Թագուհի, դեռ կայ

Հընար. հանգիստն է հիւանդի խնամողն.
 Նորան պէտք է քուն. իսկ քուն բերելու
 Ան շատ միջոցներ, որոց զօրութեամբ
 Փակվում են վըշտի աչքերն:

ԿՈՐԿԵԼԻԱ

Հըրաշքներ,

Եւ դուք բարերար ջոժեր, ծածկըւած
 Երկրի ծոցին մէջ. իմ արտասուքով
 Ոռոգուած՝ ելէք օժանդակեցէք
 Եւ բըժըշկեցէք բարի ծերունու
 Վըշտերն: (Սպանեցին) Փընտռեցէք, փընտռեցէք նրան,
 Մի գուցէ զայրոյթը կարճէ իւր կիանքն,
 Ար չունի հընար ինքնավարելու: (Գնում է սպաներն)

ՄԻ ՍՈՒՐՅԱՆԴԱԿ (Երա է Գնում):

ՍՈՒՐՅԱՆԴԱԿ

Տիկին, մի նոր լուր. բրիտանական զօրքն
 Եյստեղ է գալիս:

ԿՈՐԿԵԼԻԱ

Արդէն յայտնի էր

Եյդ: Մենք պատրաստ ենք դիմադրաւելու
 Նոցա: Ով անդին հայր իմ, քեզ համար
 Միայն եմ ելնում կըռուի: Քեզ համար
 Գաղղիոյ արքայն զիջաւ իմ սըղիս

Եւ թախանձագին պաղատանքներիս:
 Փառասիրական ոչ թէ ձրգտումներ
 Գլորգուցին մեր զէնքն. ոչ սէրը միայն,
 Գորովագին սէրն և մեր ծերունի
 Հօր իրաւունքին նախանձյուղղութիւնն:—
 Ո՛հ, ես մէկ նրբան տեսնէի շուտով: (Գնում էն):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Մի սենեակ Գլ'ոստէրի ամրոցում:

Հոգիս և Սենեկս ՈՍՎԱԼԴ ներս են մտնում:

ՀՈՒՆԳՎԱՆ

Եղբորս զօրքն էլ ճանապարհ ելած:

ՈՍՎԱԼԴ

Եյո, տիրուհի:

ՀՈՒՆԳՎԱՆ

Եւ ինքն էլ անձամբ

Գուրս եկած:

ՈՍՎԱԼԴ

Եյո, մեծ զբոլարութեամբ:—

Ձեր քոյրն աւելի լաւ զինուոր է:

ՀՈՒՆԳՎԱՆ

Իսկ

Եղմունդ ամրոցում հետը չը խօսեց:

ՈՍՎԱԼԴ

Ոչ, տիկին:

ՀՈՒՆԳՎԱՆ

Քոյրիս Եղմունդին զբրած

Նամակն ի՞նչ կարող է պարունակել:

ՈՍՎԱԼԴ

Ես այդ չեմ գիտեր:

ՀՈՒՆԳՎԱՆ

Ենշուշտ կարեւոր

Մի բան հեռացրեց նրբան այստեղից:—

Ենխոհեմ գործ էր, որ կոյր Գլ'ոստէրին

Սենեանի թողնէ: Ուր որ գնում է նա՝

Մեզ դէմ է զբոլարում բոլոր սրտերը:

Եւ որդ Եղմունդ, կարծեմ, նորա վրշտալի

Գլորութեան վերայ խրդալով՝ զրնաց

Սարձելու մութ կեանքն և նոյն ժամանակ

Թըշնամուն յոժը կըշռելու:

ՈՍՎԱԼԴ

Հարկ է,

Որ ես նամակովս փութամ ետեւիցն:

ՀՈՒՆԳՎԱՆ

Իմ զօրքս առաւօտ կենէ. բսպասիր

Մեզ հետ. ճանապարհն վրտանգաւոր է:

ՈՍՎԱԼԴ

Սարող չեմ, տիկին, տիրուհիս ինձ այս

Սաստիկ փութացրեց:

ՀՈՒՆԳՎԱՆ

Բայց նէ ի՞նչ է գրւում

Եղմունդին. չէ՞ր կարող իւր պատուէրն

Գու բերանացի ասել:—Մի բան կայ,

Բայց ի՞նչ—չըգիտեմ:—Քեզ շընորհակալ

Սըլինիմ—տուր ինձ նամակը բանամ:

ՈՍՎԱԼԴ

Տիկին, աւելի լաւ է...¹⁾

1) Զոնսոն զարմանում է, թէ ինչու Շէկսպիր Ոսվալդին, ամենացած դաւերի այս միջնորդին, հաւատարմութեան օրինակ է շինում: Նա (Ոսվալդ) թէ՛ այստեղ նամակը հռեզանին չէ տալիս, և թէ յետոյ, մեռնելիս, միայն այն է մտածում, որ նա մահը տեղը հասնի:—Սորան Սլէրկ պատասխանում է, թէ սա ստրկային ցածութիւն է, չնի հպատակ ծառայութիւն: Լիրի արած հարցմունքին «Ո՞վ եմ ես» նորա առած պատասխանն, «Տիրուհուս հայրը»՝ լրիւ բացատրում է, թէ նա ի՞նչ հասկա-

ՊՐԵՍՈՒՆՆԻՆ

Մարդին չէ սիրում: Այս յայտնի բան է:
Երբ վերջին անգամ այստեղ էր՝ ագնիւ
Լեզմունդին վերայ սիրուածուն աչքեր
Եւ ճարտարախօս հայեացք էր ձրգում:
Պու մըտերիմն ես նէրա:

ՈՍՎԵՂՆ՝Պ

Ես, տիկին:

ՀՈՒՆՊԵՆ

Ես ինչ որ զիտեմ՝ ասում եմ: Պիտեմ,
Պու մըտերիմն ես, ուստի և խորհուրդ
Տալիս եմ—լրսիր: Իմ մարդըս մեռաւ:
Մենք Լեզմունդին հետ արդէն խօսել ենք,
Նա աւելի իմ քան թէ տիրուհուդ
Ձեռքին է հաւան: Մնացածը զիւրին
Ի հեռեցընել: Երբ նըրան զըտնես՝
Խընդրեմ սա նորան տուր: Երբ տիրուհիդ
Լըսէ քեզանից այս ամենն՝—խընդրիր
Նէրան, որ խելքը զըլուխն հաւաքէ:
Այժմ կրթաս բարով: Եթէ դաւաճան
Այդրի մասին լես՝ մեծ վարձք կայ նորան՝
Ով որ ըսպանէ նըրան:

ՈՍՎԵՂՆ՝Պ

Աուզէի,

Տիկին, մէկ նորան հանդիպել ապա
Յոյց կըտայի, թէ ում եմ պատկանում
Ես:

ՀՈՒՆՊԵՆ

Երթաս բարով: (Պահած էն):

ցողութիւն ունէր իւր նշանակութեան վերայ:—Իսկ ես կարծում եմ, որ այս վար-
մունքն Ոսվալդի կողմից փոքր ինչ արուեստական է, իսկ երկրորդ գէպքում՝ բոլորովին
անբնական. և միայն բացատրութեամբ սորանով, որ այս նամակն պէտք էր հասնէր Եդ-
գարի ձեռքն, ուստի չէր կարող հռեգանին յանձնուիլ: Նոյն նպատակով է նաև, որ
Ոսվալդի մեռնելու ժամանակ, Շէկսպիր (անբնականապէս) նորան յիշեցնել է տալիս
նամակի մասին, որպէս զի Եդգար առնէ այն անպատճառ:

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԴՈՒՎՐԻ ՄՕՏ ՄԻ ՂԱՂՏՈՒՄ:

ՊԼ՝ՈՍՏԵՐ Ե ԻՊԳՍԻ ԳԻՒՂԱՅԻԻ ՀԱԳՈՒՍՏՈՎ ՆԵՐԱ ԵՆ ՄԱՆՈՒՄ:

ԳԻՂ՝ՈՍՏԻՎ

Երբ պիտի հասնինք

Եյն ապառաժի դազաթն:

Լ՝ԳԳԵՐ

Երդէն մենք

Եյնտեղ ենք կընում: Ինչպէս զըժուար է
Բարձրանալն:

ԳԻՂ՝ՈՍՏԻՎ

Իսկ ինձ այնպէս է թըւում,

Թէ հարթ է երկիրն:

Լ՝ԳԳԵՐ

Սաստիկ զառիվայր

Լ: Ա, լըսեցէք, լըսում էք ծովը:

ԳԻՂ՝ՈՍՏԻՎ

Ոչ, ճըշմարիտ ոչ:

Լ՝ԳԳԵՐ

Աչքերիդ ցաւիցն

Տկարացել են միւս ըզգայութիւններդ:

ԳԻՂ՝ՈՍՏԻՎ

Աարող է լինել: Աարծեմ փոխուեցաւ
Ձայնդ¹⁾: Պու խօսում ես աւելի խելօք
Եւ լաւ, քան յառաջ:

Լ՝ԳԳԵՐ

Շատ սրխալվում էք:

Ոչինչ փոխուած չէ իմ մէջ քան հագուստս:

1) Եդգար այն գիտաւորութեամբ է ձայնը փոխում, որ յետոյ կարողանայ նկատ-
ուած լինել իբրեւ չար ոգի:

ԳՆՆՈՍՏԻՐ

Իսկ ինձ թըլում է, թէ լաւ ես խօսում:

ԼԳԳԵՐ

Յառաջ եկէք, տէր, ահա այն տեղը:
 Հանդարտ կանգնեցէք:—Ո՛հ ինչպէս զըլուխս
 Պըտըտեց: Ի՛նչպէս սարսափելի է
 Եսկից վար նայիլ: Բարձրութեան կէտում
 Թըռչող ագռաւներն և կաջաղակներն
 Հազիւ միջատի չափ լինին: Մի մարդ
 Ժայռի կէս տեղում վար կախուած՝ ծովի
 Սամիթ է քաղում:—Վտանգաւոր արհեստ:
 Վարժեա իւր զըլխից նա մեծ չըլինի:
 Եյս ձրկնորսները, որ ծովեզերքում
 Քալում են՝ մըլի չափ են երևում:
 Եյս խարիսխ ձրգած մեծ նաւն՝ մակոյկի
 Մեծութիւն ունի. մակոյկը, նըման
 Տակառի՝ հազիւ նըշմարելի կէտ:
 Վայրի ալեքներն, որ մրռնչում են
 Եփի մանր անթիւ կոպիճներին վրայ՝
 Լքսել կարելի չէ այսքան բարձրից:
 Չեմ ուզում նայիլ ներքեւ, մի գուցէ
 Խիլքիս պըտուտը և մըթնած աչքերս
 Ինձ այնտեղ գլորեն:

ԳՆՆՈՍՏԻՐ

Ինձ տար հէնց քո մօտ:

ԼԳԳԵՐ

Տուէք ձեր ձեռքն... ահա մի քայլ էք հեռու
 Սուր գահավէժից: Ննթալումնեայում
 Բոլոր եղածներն էլ եթէ ինձ տան՝
 Չեմ ցաթկի տեղումս:

ԳՆՆՈՍՏԻՐ

Թող ինձ, բարեկամ:

Մի քսակ էլ ահա. մէկ աղամանդ կայ

Մէջն, որ աղքատին ընդունելութեանն
 Երժան է. թող այն օրհնեն աստուածներն
 Եւ դիցունհիներն քեզ համար. իսկ այժմ
 Հեռացիր ասկից. «մնաս բարով» ասա.
 Լքսելի արա ինձ զընալդ:

ԼԳԳԵՐ

Բարի

Տէր, մընաք բարով: (Հեռանալ է Կեֆուս):

ԳՆՆՈՍՏԻՐ

Շատ շնորհակալ եմ:

ԼԳԳԵՐ (Եռանցին):

Եյսպէս խաղում եմ յուսահատութեան
 Հեռը, որպէս զի բըժըշկեմ այն:

ԳՆՆՈՍՏԻՐ

Ո՛վ

Հըզօր աստուածներ, բաժանվում եմ ես
 Երկրից և թողնում եմ համբերութեամբ
 Վըշտերս, ձեր աչքին առջև: Եթէ ես
 Վարողանայի դեռ նըրան տանել
 Եռանց տըրտունջի յաւիտենական
 Վըճիռիդ դէմ՝ ես կը թողնէի, որ
 Պարտասած կեանքիս այս կայծակն ինքնին
 Մարէր: Եթէ իմ Լըզարս ապրում է՝
 Օրհնեցէք նըրան: (Լըգարսին) Երգ, իմ բարեկամ,
 Մնաք բարով:
 (Ուրանո՛ւ է և Ժաքնի Երկարութեամբ ընկնո՛ւ է գետին):

ԼԳԳԵՐ

Գընում էք. երթաք բարով: (Եռանցին):

Բայց ես չըգիտեմ, երեւոյթիւնն
 Մի՞ գուցէ կարող է կեանքի գանձը
 Գողանալ երբ կեանքն ինքնին է յանձնվում
 Եյս կողոպուտին: Թէ լինէր այնտեղ,

Ուր նա խորհում էր՝ այժմ էլ չէր խորհիր:
 (Բարձր, Գլխաւորին, փոխադրող):
 Սենդանի՞ էք թէ մեռած, բարեկամ,
 Լըսոմ էք, է՛յ, մէկ խօսեցէք: (Եւստի) Իրաւ
 Սարող էր մեռնել այսպէս: Բայց ահա
 Ուշքի է գալիս: (Գլխաւորին) Ո՞վ էք դուք, պարոն:

ԳԼ՝ՈՍՏԻՐ

Հեռու, և թող ինձ մեռնել:

ԼԳԳԵՐ

Թէ սարգի

Ոստայն, փետուր կամ օդ չըլինէիր՝
 Գահավիժելով այս բարձրութիւնից՝
 Խնչպէս ձու փրշած կըլինէիր այժմ:
 Բայց դու շնչում ես, վերադարձն չկայ.
 Ունիս ծանրութիւն. խօսում ես ւ՛րաւոր:
 Նաւի տասը կայմ չեն կարող հասնել
 Բարձրութեանն, որից ուղղաձիգ կերպով
 Վար ընկար: Ապրելիք հրաշք է. մէկ խօսիր:

ԳԼ՝ՈՍՏԻՐ

Վար ընկայ թէ ոչ:

ԼԳԳԵՐ

Այս ճիւղակ ժայռի

Ահեղ գագաթից. Մէկ այս բարձրութեան
 Նայիր, արտոյան իւր սուր ձայնով այնտեղ
 Ոչ տեսնվում է ոչ լըսվում: Վեր նայիր:

ԳԼ՝ՈՍՏԻՐ

Եւստի, աչք չունիմ ես: Գլխաւորութիւնն
 Երբեք զըրկունձ է այս բարեբեցն էլ
 Որ մահով իրան ոչընչացընէ:
 Մըխիթարութիւնն, որ կար աշխարհումս՝
 Այն էր՝ որ կարէք կարող էր խաբել
 Մի բըռնաւորի զայրոյթն, ի դերն
 Հանել նորա կամքն:

ԼԳԳԵՐ

Տըւէք ինձ ձեր ձեռքն:

Սանգնեցէք. այսպէս. ի՞նչպէս էք. ոտքերդ
 Ըզգում էք: Ահա կանգնեցաք:

ԳԼ՝ՈՍՏԻՐ

Այո,

Մինչև իսկ շատ լաւ:

ԼԳԳԵՐ

Հրաշալի բան է:—

Բայց ի՞նչ էր այն՝ որ ժայռի գագաթում
 Չկնից հեռացաւ:

ԳԼ՝ՈՍՏԻՐ

Մի խեղճ խնթ աղքատ:

ԼԳԳԵՐ

Երբ կանգնած էի այստեղ՝ ինձ աչքերն
 Երկու լուսնեակի նման երեցան:
 Հազար քիթ ունէր. ցըցուած կըջիւրներն
 Բարձրանում էին, ինչպէս ալէկոծ
 Ծովը: Նա անշուշտ մի սատանայ էր:—
 Ուրեմն հաւատա, իմ բաղդաւոր հայր,
 Թաւառաւորներն, որոց փառքն է կատարել
 Մարգերի կողմից անհրնար զործեր՝
 Վեղ ահանապէս փըրկեցին:

ԳԼ՝ՈՍՏԻՐ

Այո,

Խեղքս այժմ յետ դարձաւ: Նս այսուհետեւ
 Պիտի կըրեմ խաչ, մինչև նա ասէ,
 «Հերիք է, հերիք, մեռի՛ր»:—Այն էակն,
 Որի մասին դու խօսում ես՝ ես մարդ
 Լի համարում: Նա միշտ մըրմուռում էր
 «Չար ոգի՛ն»: Նա ինքն ինձ այնտեղ հանեց:

ԼԳԳԵՐ

Համբերութեամբ տար վիճակդ:—Բայց ո՞վ է
Գալիս:

(ԼԻՐ ներս է հանում Կարգարիկի և Գալիսի միջև):

Զրոյցը դուրս հանելն է կարող

Երազիսի ձեռք տէրին զարգարել:

ԼԻՐ

Ո՛չ, դրամ կըտրելու համար չեն կարող
Ինձ ոչինչ անել, ե՛ս եմ թագաւորն:

ԼԳԳԵՐ (Երազիսի):

Ո՛վ սրտածմելի տեսարան:

ԼԻՐ

Եյս մասում բնութիւնն արուեստից բարձր է:—Եհա
զրաւի փող:—Եյս յիմարը աղեղը բռնել է, ինչպէս մի խոր-
տուիլակ: Երկաթէ մի կանգուն ծռեցէք ինձ համար:—Տե՛ս
տես մուկը: Լ՛նու, լ՛նու, այս մի կտոր տապակած պանիրը
նորա բանը կըուսցնէ:—Եհա իմ երկաթէ բազպանս. նետում
եմ այն մի հսկայի¹⁾: Սակրերը բերէք:—Եյ, լ՛ն թռար, իմ
թռչուն:—Նպատակին, ուղիղ կէտին:—(Երազիս) Նշանա-
բանն ի՞նչ է:

ԼԳԳԵՐ

Ենուշ Մայրան:

ԼԻՐ

Ենցիր:

ԳԼՈՍՏԻՐ

Եյս ձայնն ինձ ծանօթ է:

ԼԻՐ

Եհ, Գոնէրիլ՝—սպիտակ մօրուքով: Ներանք ինձ շոյ-
ում էին իբրեւ մի շան և ասում էին, թէ մօրուքիս մէջ ըս-
պիտակ մազեր ունիմ, յառաջ քան թէ սև մազեր այնտեղ
լինէին: Եյո, Ոչ պատասխանել բոլոր խօսքերիս: Եյո և Ոչ

1) Բազպան կամ ձեռնոց նետելով մենամարտի էին հրաւիրում:

միւնոյն ժամանակ՝ մի սրբութիւն է:—Մի օր, երբ անձրեւն
ինձ թաթաւեց, հողմն ինձ դողացրեց, երբ որոտումն իմ հը-
րամանովս չգաղարեց՝ այն ժամանակ դայ, այն ժամանակ
հասկացայ, թէ ի՛նչ էին ներանք: Հեռու, հեռու. ներանք
խօսքի տէր մարդեր չեն: Ներանք ինձ ասում էին, թէ ես աշ-
խարհում ամեն ինչ եմ սուտ է այս, ես ջերմախտին էլ չեմ
դիմանում:

ԳԼՈՍՏԻՐ

Եյս ձայնն ինձ ինչպէ՛ս ծանօթ է գալիս:
Թագաւորը չէ՞:

ԼԻՐ

Եյո թագաւոր,

Եմեն մի մազըս: Մէկ որ ծուռ նայիմ՝
Տես, հրպատակներս ի՛նչպէս կըդողան:
Եյն մէկին բաշխում եմ ես կեանքն: Ե՛նչ էր
Նորա յանցանքը:—Անառակութիւն:
Գու մեռնելու չես. անառակութեան
Համար մեռնել—ոչ: Յախարեկն անում
Է նոյնն և փոքրիկ ոսկեգոյն ճանձը
Շընանում է արդ իմ աչքիս առջև:
Եճիւր, շընութիւն: Գլ՛ոստերին նորա
Եպօրէն զաւակն աւել է սիրում,
Քան օրինաւոր անկողնում սերած
Գըստերիս: Միշտ աճիր, անառակութիւն,
Ինձ զինուոր են պէտք:—Տեսէք զարգարում
Եյս տիկինն. ներա դէմքից թվում է, թէ
Զիւն կայ կըրծքին մէջ: Նէ ցոյց է տալիս,
Թէ անմեղութիւնն է նէ, և զըլուխ
Գարձնում է, լսելով տըռփութեան անունն:
Բայց ոչ ախտում փակուած առոյգ ձին,
Ոչ աքիսն այնպէս մոլեալ ցանկութեամբ
Չեն նետվում վերայ: Ներանք մէջքից վար
Յուշկապարիկ են, թէ և անկից վեր
Այն. ներանք մինչև մէջքն՝ աստուածներին:

Են միայն, բոլոր վարը՝ դեհերին:

Այնտեղ է դրժոխք, այնտեղ է խաւարն,

Այնտեղ ծրծումբի անդունդը, հըրդեհ,

Եռացում ու փուք ու փուտ: Թի՛ւ, թի՛ւ, թի՛ւ,
Փի՛ւհ, փի՛ւհ. մէկ ունկի մուշկ տուր, բարի դեղավաճառ,
Էրեւակայութիւնս մաքրեմ: Ահա փողը:

ԳՂՆՈՍՏԻՐ

Ո՛ւ, թող համբուրեմ այդ ձեռքն:

ԼԻՐ

Նախ ինձ թող

Սըրբեմ. մեռելի հոտ է բուրում նա:

ԳՂՆՈՍՏԻՐ

Ո՛վ դու կործանուած պատկեր. սոյն կերպով

Այս մեծ աշխարհն էլ ոչընչութեան մէջ

Պիտի կորցըլի: (Լիւն) Ինձ ճանաչում ես:

ԼԻՐ

Աչքերդ միտքս լաւ դալիս են: Ինձ թվում է, թէ աչ-
քով ես անում ինձ. աշխատիր, որչափ ուզում ես, կոյր Սու-
պիտոն, ես չեմ ուզում սիրել: Այս մենամարտի հրաւերը
կարդա. գրելը մանաւանդ լաւ դիտիր:

ԳՂՆՈՍՏԻՐ

Եթէ նոցա տեղ մի մի արեգակ

Լինէին՝ ոչ մինն ես չէի տեսնի:

ԼԻՐ (Եռանկի):

Թէ ինձ պատմէին՝ չէի հաւատար.

Բայց խսկութիւն է սա: Պատուում է սիրտս:

ԼԻՐ (Գլխաւոր):

Սարգս:

ԳՂՆՈՍՏԻՐ

Այս աչքերիս փոսերով:

ԼԻՐ

Օհօ, գործդ այստե՞ղ հասաւ: Ոչ աչք գլխումդ, ոչ
քսակ զրպանումդ: Աչքերդ ծանր դրութեան մէջ են. քսակդ՝
թեթեւ: Սակայն դու տեսնում ես, թէ ի՛նչպէս են գնում
աշխարհիս գործերը:

ԳՂՆՈՍՏԻՐ

Չգալով միայն տեսնում եմ:

ԼԻՐ

Խնչ, յիմարացե՞լ ես դուն: Աշխարհի գործերին ինչպէս
գնալը կարելի է տեսնել և առանց աչքերի: Ականջներովդ
նայիր: Տես, ի՛նչպէս այդ դատաւորը ծաղրում է հասարակ
գողին:—Լսիր—ականջիդ ասեմ.—փոխիր դոցա տեղերը և յի-
տոյ բացուխուր¹⁾ խաղալով հանիր, որն է գողը, որն է դա-
տաւորը: Տեսե՞լ ես, ինչպէս աւատառուն շունը հաջում է
մուրացկանին վերայ:

ԳՂՆՈՍՏԻՐ

Այո՛, տէր:

ԼԻՐ

Եւ թէ ի՛նչպէս խեղճուկը գազանից խոյս է տալիս:—
Այնտեղ կարող էիր տեսնել նաեւ իշխանութեան մեծ պատկե-
րը: Մարդ շանը հնազանդում է, երբ սա իւր պաշտօնն է
գործ գնում:

Յետ քաշիւ, լակոտ, ձեռքրդ արիւնոտ.

Խնջու մըտրակում ես պոռնիկ աղջկին:

Քո մէջքը ծեծիր. դու ցանկութիւնից

Այրվում ես՝ ներան հետ նոյնը գործել

Որի պատճառով ծեծում ես ներան:

Տես, խաբեբային վաշխառուն կախեց:

Յընցողներին մէջից տեսնվում է

Փոքրիկ յանցանքը. բայց մուշտակն ամեն

1) Handy dandy—երեխաների խաղ, որի մէջ երեխաները մի առարկայ ձեռքից
ձեռք տալիս առնում են գաղտուկ, և մէկը նոցանից պէտք է գտնէ, թէ որի մօտն է
առարկան:

Բան պարտակում է: Ոսկու մէջ պահիր
Մեղքն, ւ'արդարութեան հրդօր նիզակը
Մանց ֆեսսիլու յետ կը նետուի. բայց
Երբ որ նա հագուած է ցընցոտու մէջ՝
Յարդի կըտորով թրգուկը նըրան
կըխոցէ: Ոչ ոք յանցանք չէ գործում,
Ոչ ոք, ասում եմ, ոչ ոք: Ես նոցա
Պաշտպանում եմ: Եյս դու միտքըդ պահիր,
Չօրութիւն ունիմ ես և կըփակեմ
Մեքաստանողի բերանն: Ապակէ
Աչքեր առ և իբր սուր քաղաքագէտ
Ձեւացրու տեսնել այնպիսի բաներ,
Որ ամենեկին չես տեսնում: Շնտ, շնտ,
Շնտ, շնտ կօշիկներս հանիր: Խիստ խիստ լաւ:

ԼՂԳԳԼԲ (Եռանկն):

Ինչպէս խառնվում է ցընդաբանութիւնն
Ճըշմարտութեան հետ: Խեղք և ապշութիւն:

ԼԻՐ

Եթէ ուզում ես ողբալ իմ վիճակս՝
Եռ աչքերս, ես քեզ լաւ եմ ճանաչում—
Ենունդ է Գլ'ոստէր: Պէտք է համբերես:
Մենք լալով եկանք: Գու զիտես, որ երբ
Քսկըսում ենք օդ շընչել՝ լալես ենք
Եւ աղաղակում: Քարող քեզ խօսիմ,
Ուշագիր եղիր ինձ:

ԳԼՂՈՍԼԻՐ

Ո՛հ, ցաւի՛ օր:

ԼԻՐ

Հէնց որ ծընում ենք՝ ըսկըսում ենք լալ
Որ յիմարների այս բեմը մըտանք:—
Ե, խելացի միտք: Մէկ երեւելի
Ռազմագիտութիւն կըլինէր, եթէ

Հեծկաղօրի մի դունդ պայտէին
Թաղէքով: Ես այս ուզում եմ փորձել
Եւ երբ յարձակիմ փեսաներիս վրայ՝
Լը ջարդի՛ր, ջարդի՛ր, ջարդի՛ր ու ջարդի՛ր:
(ՄԷ ՍՊԱՅ Լ ՅԱՌԱՆԵՐ ՆԵՐ ԷՆ ԴԳՆՈՒՄ):

ՍՊԱՅ (Յոյս ասելով Լեյն):

Ահաւասիկ նա. բըռնեցէք նըրան: (Լեյն)
Տէր, ձեր սիրելի դուստրն...

ԼԻՐ

Աղատելու

Ոչ ոք չէ՞ դալիս: Ի՞նչ, կալանաւոր:
Ուղիղ որ բանդի թըշուառ խնթն եմ ես:
Լաւ վարուեցէք հետս. փրկանք ձեզ կըտամ:
Մի բըժիշկ բերէք ինձ. ես ուղեղումս
Վճիւրաւորուած եմ:

ՍՊԱՅ

Գուք այս ամենը

Առնենաք:

ԼԻՐ

Ոչ մի օգնութիւն չըկայ.
Եյսպէս միայնակ: Ո՛հ, կարող է մարդ
Հալել աղի պէս, դործածել աչքերն
Իբր երկու ցընցուղ¹⁾ և աշնան փոշին
Բնկճել:

ՍՊԱՅ

Բարի տէր:

ԼԻՐ

Ուզում եմ մեռնել
Քաջութեամբ իբրեւ փեսայ: Ո՛հ, ուրախ
Ուզում եմ լինել: Օ՛հ, եկէք, եկէք:

1) Նշանակում է չափազանց շատ լաց լինել:

Թագաւոր եմ ես: Պարոններ, դուք այս
Վիտէք:

ՍՊԱՅ

Թագաւոր էք դուք և մենք ձեզ
Հրնազանդում ենք:

ԼԻՐ

Ուրեմն կեանք դեռ կայ
Նորա մէջ: Իսկ թէ ուզում էք նըրան
Բըռնել՝ վաղելով միայն կըբռնէք:
Հը՛, հը՛, հը՛: (Վոյս է փախում. Ժառանգին լալում էն
Երեւի):

ՍՊԱՅ

Թըշուառ մուրացկանին մէջ
Յաւալի է այս տեսին. իսկ բոլոր
Խօսքերից վեր է թագաւորին մէջ:
Վոռ ունիս մի դուստր էլ, որ բնութիւնից
Հանում է նոզանուր անէծքը, որով
Նրան կաշկանդեցին այն երկուքն:

ԼԳՎԱՐ (Սպայն):

Ողջոյն,

Ո՛վ ազնիւ պարոն:

ՍՊԱՅ

Սարձը կապեցէք,
Բարեկամ, ի՞նչ էք ուզում:

ԼԳՎԱՐ

Լըսե՛լ էք,

Որ շուտով կըռիւ կըբացուի:

ՍՊԱՅ

Անշուշտ.

Եյդ լաւ ծանօթ է: Ով ախանջ ունի՛

Սարող է լըսել այս:

ԼԳՎԱՐ

Իսկ միւս բանակն—

Շնորհք արեք ասիլ— մօտ է մեզ:

ՍՊԱՅ

Մօտ է,

Եւ փութով գալիս: Պըլխաւոր կըռիւն
Բսպասելու է ժամից ժամ:

ԼԳՎԱՐ

Չեղ, տէր,

Շնորհակալ եմ, իմ հարցնելիքս այս էր:

ՍՊԱՅ

Թէպէտ թագուհին այստեղ մասնաւոր
Պատճառներով դեռ սպասում է՝ բայց ջօրքն
Պիմել է յառաջ:

ԼԳՎԱՐ

Շնորհակալ եմ, տէր:

(Սպան դուրս է գնում):

ԳԼ՝ՈՍՏԻՐ

Պըլթած աստուածներ, դուք առէք իմ կեանքս,
Որ էլ չար ոգին կըրկին չըդըդէ
Ինձ մեռնել յառաջ՝ քան ուզում էք դուք:

ԼԳՎԱՐ

Լաւ աղօթք է այդ, հայրիկ:

ԳԼ՝ՈՍՏԻՐ

Իսկ ո՞վ էք

Վոք, իմ բարեկամ:

ԼԳՎԱՐ

Մի խեղճ մարդ, բաղդի

Խիստ հարուածներից նըլաճուած, որ իւր
Աըրած ու զգացած վըշտերից՝ դէպի
Սարեկցութիւնը դարձել է զգայուն:
Տըւէք ինձ ձեր ձեռքն. ձեզ մի տուն տանիմ:

ԳՎՆՈՍՏԻՐ

Սըրտանց շնորհակալ եմ: Երկնի շընորհքն

Եւ օրհնութիւն տայ ձեզ փոխարէնը:

(ՍԵՆԵԿԱՊԵՏ ՈՍՎԱՒ Դ ԶԵՐ Է ԺԵՆՈՒՄ):

ՈՍՎԱՒ Դ (ԼԵՆԻՆ):

Խոստացուած պարգեւն. ով հազուագիւտ բաղդ:

Եւ քաղուրկ զըլուխդ ինձ բարձրացնելու

Համար է միայն: (ԳՆՆԱՔԷՐԷՆ) ՊՈԼ, ծեր դաւաճան,

Խորհրդագծութիւնդ արա շուտով: Սուրն,

Որ ջընջելու է քեզ՝ դուրս է քաշուած: (ՀԱՆՈՒՄ Է ԽՈՒՆ):

ԳՎՆՈՍՏԻՐ

Բարեկամական ձեռքիդ մաղթում եմ

Ես բաւական ոյժ: (ԼԵՐԴԱՐ ԶԵՐ Է ԶԵՆՈՒՄ):

ՈՍՎԱՒ Դ (ԼԵՐԴԱՐԷՆ):

Գեղջուկ ըստամբակ,

ՊՈԼ համարձակում ես դատապարտուած

Եյս դաւաճանին պաշտպանել: Հեռու,

Եթէ ոչ սորա բաղդին ժանտախտը

Վեղ էլ կըկրպչի: Թող նորա ձեռքը:

ԼԵՐԴԱՐ

Մինչև որ մի խելացի պատճառ չըսես՝ չեմ թողնէ:

ՈՍՎԱՒ Դ

Թող նրան, անպիտան, եթէ ոչ կմեռնես:

ԼԵՐԴԱՐ

Եյ բարի մարդ. Եստուած բանդ յաջողէ, թող մենք
ալ մեր ճամբան էրթանք: Թէ որ տաք տաք փչելով ինձի
մէռցնել կարելի լինէր, տաս-տասնըհինգ օր առաջ մեռած
կլինէի: Սա ծերին դուն մի մօտենար. հեռու կէցիր, քեզի
կըսեմ, թէ չէ, այ, աստուած վկայ, կփորձեմ թէ քու գըլխա-
դօղձտ է ամուր, թէ սա իմ կոպալս:

ՈՍՎԱՒ Դ

Պորի՛ր, կովի կու:

ԼԵՐԴԱՐ

Ձէ, առաջ մեմ քո առկրներդ թող ջարդեմ: Հըրամէ
առաջ: Թէրմաշ թրոէդ ես չեմ վախէնայ: (ՍԵՐԴԱՐ Է ԼԵՐԴԱՐ
ՈՍՎԱՒԷՆ ԶԵՐՈՒՄ Ե ԶԵՆՈՒՄ):

ՈՍՎԱՒ Դ

Ինձ ըսպանցիր դու, թըշուառական:

Ես քըսակս. թէ բաղդ ուզում ես զըտնել՝

Թաղիր իմ դիակս և տուր այն նամակն,

Որ դուն կըգըտնես վերաս՝ Լեդմոնդին,

ԳՆՆԱՔԷՐԷՆ կոմսին: Նըսան Ենգղիջ

Բանակում փընտոիր: Եւ դեռ կանոնիս մահ:

(ՄԵՆՈՒՄ Է):

ԼԵՐԴԱՐ

Լաւ եմ ճանաչում քեզ, ըստըրկամիտ

Ըստահակ, այնքան հըլու տիրուհուդ

Յաճ արատներին, որչափ չարութիւնն

Ինքնին կամենայ:

ԳՎՆՈՍՏԻՐ

Խնչ է, նա մեռաւ:

ԼԵՐԴԱՐ

Նըստեցէք, հայրիկ, հանգչեցէք: Նայիմ

Նորա զըրպաններն: Նամակն, որ ասում

Էր՝ ինձ օգտակար կարող է լինել:

Նա մեռաւ: Միայն ցաւում եմ, որ ես

Նղայ իւր դահիճն:—Սիրելի կընիք,

Ների՛ր ինձ, և դուք, կարգ ու կանոններ,

Մի անարգէք ինձ: Մենք մեր թըշնամու

Վիտաւորութիւնն գիտնալու համար

Պարող ենք նորա սիրտը բաց անել:

Նամակն՝ ի հարկէ աւելի դիւրաւ: (ՍԵՐԴԱՐ Է ՆԱՄԱԿԷՆ):

Յիշեցէք մեր երկուստեք ուխտը: Պուք լաւ առիթ-
աներ ունիք նրան մէջ տեղեց վերցնելու: Եթէ կամքը ձեզ

«է պակասում՝ ժամանակն և տեղը ձեզ շատ նպաստաւոր են:—
«Եթէ նա յաղթող վերադառնայ՝ ոչինչ կատարած չենք լինի.
«այն ժամանակ ես նորա կալանաւորն եմ, նորա անկողինն իմ
«բանդս է: Աղատեցէք ինձ սորա ատելի ջերմութիւնից, և ձեր
«աշխատանքին փոխարէն՝ ստացէք նորա տեղը:
«Ձեր—ուր էր թէ ասէի կին—անձնանուէր գերին

Գոնէրիլ՝»:

Ո՛վ դու անշէջ հուր կանացի կամբին:
Մի դաւ իւր աղնիւ մարդի կեանքին դէմ:
Եւ նորան եղբայրս յաջորդ:—Աւաղում
Այստեղ կըհորեմ ես քեզ, պրղծութեան
Ո՛վ դու սրբապիղծ սուրհանդակ:—Արգայ
Ժամանակն, երբ այս դարչելի նամակն
Մահուան ենթարկուած կոմսին աչքերը
Ար բանայ: Անշուշտ նա պակաս ուրախ
Զի լինի, երբ քո մահդ յայտնեմ նորան:
(ԷԴԳԱՐ ԴՈՒՄԻՆՔ Ե ԵԼՆՈՒՄ, ԴԵԿԵՄԲԵՐ ԿԱԼԵՆԴԱՐ):

ԳԻՆՈՒՍԻՐ

Արքայն—խելագար, իմ խելքըս ուրբան
Ճըկուն է ուրեմն, որ դիմադրում է
Գեռ, և ըզդում եմ ես ցաւերս: Աւա էր
Խելագարէի: Գոնէ զգայութիւնս
Վաշտերիցս անջատ կլինէր: Խաբուսիկ
Երև՝ կայութեամբ ցաւըս կըկորցնէր
Խնքնազգայութիւնն:

(ԷԴԳԱՐ ԵՒ Ե ԴԱՄԻՆՔ):

ԼԵՂԵՐ

Տըւէք ինձ ձեր ձեռքն:

(ԷԴԳԱՐ Ե Ե ԴԱՄԻՆՔ Ե ԵԼՆՈՒՄ Ե ԵԼՆՈՒՄ):

Թմբկի ձայն կարծեմ լըսվում է հեռուից.

Գնանք, ձեզ կըյանձնեմ մի բարեկամի: (ԳԻՆՈՒՍԻՐ Ե ԵԼՆՈՒՄ):

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Գաղղիական բանակում մի վրան:

Ի՞նչ քնած է անկողնում: ԲԺԻՅԵ, ԱՍՊԵՏ Ե ՈՒՐԻՇԵՐՆԻՆ Նորա շուրջը
կանգնած են: ԿՈՐԻԵԼԻԱ Ե ԿԵՆՏ Ներս են մտնում:
Տեսարանի ետեւն հանդարտ նուագ:

ԿՈՐԻԵԼԻԱ

Ո՛վ իմ բարի Անտ, ի՞նչպէս ես երբէք
Պիտ՝ կարողանամ հատուցում անել
Վո բարութեանդ: Ա՛խ, շատ կարճ է իմ կեանքս,
Եւ որեւէ չափ փոքր է այս կէտում:

ԿԵՆՏ

Այսպէս ճանաչուած լինելն մեծ վարձք է
Արդէն, տիրուհի. բոլոր իմ ասածն
Չուտ ճըշմարտութիւն է, ոչինչ աւել
Պամ պակաս, ոչինչ:

ԿՈՐԻԵԼԻԱ

Աւազոյն հանդերձ

Առ, այդ հագուստը յիշեցնում է այն
Ծանրը ժամանակն: Ո՛, ձրգիր խընդրեմ:

ԿԵՆՏ

Բարի՛ թագուհի, դեռ ոչ Այժմէն իսկ
Յայտնըւիլն վընաս է իմ դիտումիս:
Խընդրում եմ իբրեւ վարձատրութիւն, որ
Ինձ չըձանաչէք, մինչև ժամանակն
Եւ ես՝ այն յարմար զըտնէք:

ԿՈՐԻԵԼԻԱ

Թող այդպէս

Լինի, բարի լ'որդ: (ԲԺԻՅԵ) Ի՞նչպէս է արքայն:

ԲԺԻՅԵ

Նա դեռ քընում է, աղնիւ տիկին:

ԿՈՐԴԵՆԻՆ

Ո՛վ

Պըթած աստուածներ, բուժեցէք նորա
 Խըռոված հոգու կոտորուածքն: Ո՛հ, դուք
 Վերակազմեցէք իւր ըզգայութեան
 Խանդարուած լարերն, այս տղայացած հօր:

ԲԺԻՇԿ

Արդեօք կամենում է ձեր մեծութիւնն,
 Որ թաղաւորին զարթեցնէք: Երկար
 Նա քընեց:

ԿՈՐԴԵՆԻՆ

Արէք, ինչ որ ձեր հանճարն
 Եւ կամքն հրամայում են ձեզ—հազուած է,
 Նա:

ԵՍՊԵՏ

Այո, տիկին: Երբ նա խոր քընած
 Էր՝ նոր ըզգեստներ հագցըրինք նըրան:

ԲԺԻՇԿ

Այցէք, թաղուհի, երբ զարթեցընէք
 Նրան. ես տարակոյս չունիմ, թէ խաղաղ
 Ալլինի:

ԿՈՐԴԵՆԻՆ

Շատ լաւ: (Նոսախարան):

ԲԺԻՇԿ

Խընդրեմ մօտ եկէք: (Պոպուճէ):
 Նուազարանը բարձր ածել:

ԿՈՐԴԵՆԻՆ

Ո՛վ անդին

Հայր իմ:—Ազգութեան, տունը շրթունքներին
 Բըժըշկելու ոյժ, և թող այս համբոյրս
 Փարատէ սաստիկ վիշտն, որ իմ քոյրերս
 Պատճառեցին քո ծերութեանդ:

ԿԵՆՏ

Բարի

Ի՛նչին թաղուհի:

ԿՈՐԴԵՆԻՆ

Եւ եթէ հայր էլ

Չլինէիր ներանց՝ այս ճերմակ մազերդ
 Պէտք է շարժէին ներանց զըթութիւնն:
 Սա մի գըլճու է անսաստ մըրրիկին
 Ենթարկուելու, խոր ու սարսափելի
 Որոտումին դէմ կըռուելու, արագ,
 Խաչուող կայծակի փոյթ և սոսկալի
 Հարուածներին տակ հըսկելու—այսպէս
 Բարակ ծածկոյթով:—Թընամուս շունը,
 Թէեւ ինձ խածած էլ լինի—կրակիս
 Առջև կըգըտնէր մի տեղ այն գիշերն.
 Իսկ դուն, խեղճ իմ հայր, ըստիպուած էիր
 Օթել խողերի լ՛աւազակների
 Հետ, փրտած յարդի մի կտորի վերայ.
 Ո՛, աւանդ աւանդ: Հրաշք է, որ քո խելքդ
 Ու կեանքդ չը հանգան մէկտեղ:—Օարթում է.
 Խօսեցէք հետը:

ԲԺԻՇԿ

Եւելի լաւ է

Տիկին, դուք խօսիք:

ԿՈՐԴԵՆԻՆ

Ի՛նչպէս էք ըզգում

Ձեզ, հայր թաղաւոր: Ձեր մեծութիւնը
 Ի՛նչպէս է:

ԼԻՐ

Պուք ինձ ցաւ էք պատճառում,
 Պերեզմանից դուրս հանելով: (Պոպուճէ) Պու մի
 Երջանիկ հոգի ես. իսկ ես՝ կապուած

Հրեղէն անիւի՝ որից արտ'սուքներս
Նռում են ինչպէս հալած արձիճ:

ԿՈՐԳԵԼԻՆ

Տէր,

Ճանաչում էք ինձ:

ԼԻՐ

Մի ոգի ես դու,

Գիտեմ երբ մեռար:

ԿՈՐԳԵԼԻՆ (ԲՃՂԽ):

Հեռու, դու հեռու:

ԲԺԻՇԿ

Գեռ նոր է զարթել. թողէք մի վայրկեան
Հանգիստ:

ԼԻՐ

Նս ո՞րտեղ էի. ո՞րտեղ եմ:

Յերեկի լոյս: Նս սաստիկ խաբուած եմ:

Վարեկցութիւնից ես կըմեռնէի,

Նթէ ուրիշին տեսնէի այսպէս:—

Ձեմ գիտեր, թէ ի՛նչ եմ ասում:—Նրդուել

Ձեմ կարող, թէ իմ ձեռքերս են սոքա:

Տեսնե՛նք. —ըզդում եմ այս ասղի խոցելին:

Մէկ գիտնայի՛, թէ ի՛նչ վիճակում եմ:

ԿՈՐԳԵԼԻՆ

Ո՛, ինձ նայեցէք, հայր, տարածեցէք

Ձեռքերդ իմ վերաս օրհնութեամբ:

(Լիք ծոռի է լռում Սարգիսի աւջը):

Ոչ տէր,

Ծունկ մի չոգիք դուք:

ԼԻՐ

Ո՛հ, մի ծաղրեր ինձ:

Թոյլ տրդայացած մի ծերուկ եմ ես,

Ութսուն տարեկան, ոչ մի ժամ աւել

Ոչ էլ պակաս, և, ուղիղն ասելով,

Վախենում եմ—խելքս ամբողջ վերաս չէ:

Վարժում եմ, պէտք էր ես ճանաչէի,

Ձեզ և այս մարդին (Վէրքին ցոյց տալով). բայց կասկա-
ծում եմ,

Վասնզի այս տեղն ես չեմ ճանաչում:

Բոլոր ուշքովս էլ չեմ կարող յիշել

Այս հանդերձն և այն՝ թէ վերջի գիշերս

Ո՛րտեղ անցուցի: Ո՛, մի ծիծաղեք

Վերաս—ինչպէս ճիշտ է, թէ մարդ եմ ես՝

Նոյնպէս կարծում եմ, թէ այս տիկինն իմ

Գուսարս է, Սորդեղեմ:

ԿՈՐԳԵԼԻՆ

Այո՛, ես եմ, ես,

ԼԻՐ

Արտասուքներդ թափ են: Այո, ճիշտ:

Խընդրում եմ, մի լար, և թէ թոյն ունիս

Ինձ համար՝ ես այն ուզում եմ խրմէ:

Գիտեմ, չես սիրում դուն ինձ, վասնզի,

Թէ չեմ սրխալվում, քո քոյրերդ ինձ շատ

Վիրաւորեցին: Գէթ առիթ ունիս

Գու, ներանք չունին:

ԿՈՐԳԵԼԻՆ

Ոչ մի առիթ, ո՛չ:

ԼԻՐ

Գաղղիայում եմ ես:

ՍԵՏ

Ձեր սեփական

Թագաւորութեան մէջ:

ԼԻՐ

Մի խաբէք ինձ:

ԲԺԻՇԿ (Սրբեկայն):

Թագուհի, վըստահ եղէք սուր զայրոյթն,
Ինչպէս տեսնում էք՝ բուժուած է. բայց դեռ
Վըտանգաւոր է յիշեցնել նորան
Սորցրած ժամանակն: Ձեզ հետ ներս տարէք
Նըրան, և մինչև լաւ չըկազդուրի՝
Նրան մի վըրդովէք:

ԿՈՐԿԵԼԻՆ (Լեւն):

Հաճում է ինձ հետ

Գալ ձեր մեծութիւնն:

ԼԻՐ

Պէտք է համբերող

Լինիս թուլութեանս: Մոռացիր, ներիր

Ինձ, ևս զառամեալ ծեր եմ:

(Գնում էն Լեւ, Սրբեկայն, Բեկին և Զառանկը):

ԵՍՊԵՏ

Ուղեղ է

Սորնվալի դըքսի այսպէս ըսպանուիլն:

ԿԼԵՏ

Բոլորովն ճիշտ, պարոն:

ԵՍՊԵՏ

Իւր զօրքին

Ո՞վ է առաջնորդ:

ԿԼԵՏ

Ինչպէս ասում են,

Եպօրէն որդին Գլ'ոստէրի:

ԵՍՊԵՏ

Էդգար,

Նորա արտաքսուած որդին, ասում են,

Գեղմանիա է Սէնտի կոմսին հետ:

ԿԼԵՏ

Լըրերն այլեայլ են:—Ժամանակ է

Շուշ նայել: Արագ մօտենում է զօրքն
Թագաւորական:

ԵՍՊԵՏ

Վըճիռն, երևի,

Շատ արիւնահեղ պիտի լինի: Տէր,

Մընաք բարով: (Գնում է):

ԿԼԵՏ

Իմ հոգս ու դիտմունքս էլ

Շուտով կըհասնեն իրանց վախճանին—

Լաւ կամ վատ— կըռուի ելքին նայելով: (Գնում է):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԱՐԱՐՈՒԱԾ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

Բրիտանական զօրքի բանակն Դուվրի մօտ:

Էդմոնդ, Հոեֆմ, Սպանել և Զինոիրներ, թմբուկներով և դրօշակներով ներս են մտնում:

ԼԳԻՄՈՒՆԴ (Մի աղայն):

Իմացէք, թէ դուքսն հաստատ է վըճռին

Եւ թէ նրան յետոյ ոչինչ չըստիպեց

Փոխելու դիտումն: Նա փոփոխամիտ

Եւ տարակուսող է: Իւր վերջնական

Վըճիռն մեզ բերէք: (Աղան գնում է):

ՀՈՒՆԳԻՆ

Երևի քոյրիս

Սուրհանդակին հետ մի զըժբաղդութիւն

Պատահեց:

ԼԳԻՄՈՒՆԴ

Նս էլ նոյնն եմ կասկածում,

Տիկին:

ԳՈՒՆԴՐԻՒՄ՝

Ոչ

ՀՈՒՆԳՐԱՆ

Ձեր գալը շատ

Յարմար կըլինի: Գընանք, խընդրում եմ:

ԳՈՒՆԴՐԻՒՄ՝ (Առանցին):

Ո՛, այս առեղծուածն հասկանում եմ: (Բարձր) Գնանք:

(Ելք նոսր պարարտութեամբ էն դուռն էլէլ)

ԷԳՊՐ Ներսէս Ե Դանիէլ, հագնալ քոխաշ):

ԼՅԳՐԱՆ (Ալիսին):

Եթէ դուք արժան էք դատում խօսել

Ինչ պէս խեղճին հետ մի խօսք լրտեսէք:

ԵԼ՝ԲԵՆԻ (Հեռացողներին):

Ես ձեզ կըհասնեմ: (Ելք արագ) Խօսեցէք:

(ԷԳՊՐՆԵՐ, ՅՈՒՆԴԱՆ, ԳՈՆԵՐԻՆ՝ Ե ՇԲԱՆՈՒՄԸ գնում էն):

ԼՅԳՐԱՆ

Յառաջ

Քան կոխ ըսկըսէք՝ կարգացէք այս թուղթն:

(Տալիս է Դ Դանիէլ):

Թէ յաղթէք՝ թըմբկի ձայնով կանչեցէք

Նորան՝ որ տըւեց ձեզ այս: Ես որչափ

Գնում եմ երեւիմ, բայց ներկայացնել

Սարող եմ ասպետ մ՝, որ այստեղ զըրուածն

Եպագուցանէ: Իսկ եթէ յաղթուիք՝

Եռանց նորան էլ աշխարհի գործերդ

Սկսեցան, նոյնպէս և բոլոր դաւերն: (Գնալով)

Ձեզ յաջողութիւն:

ԵԼ՝ԲԵՆԻ

Սա, մինչև կարգամ

Նամակն:

ԼՅԳՐԱՆ

Ելք խըստիւ արգելուած է ինչ:

Երբ դայ ժամանակն՝ թող մունետիկն ինչ

Գնէ, և կըրկին կերեւիմ: (Գնում է):

ԵԼ՝ԲԵՆԻ

Ուրեմն

Երթաս բարով: Ես կըկարգամ նամակն:

(ԷԳՊՐՆԵՐ Ե Դ Դանիէլ):

ԼՅԳՐԱՆ

Մօտ է թըշնամին: Յարգարեցէք ձեր

Չօրքն: Ահա նոցա զօրութեան ցանկն, որ

Մեծ խուզարկութեամբ է կազմած: Բայց ձեր

Ներկայութիւնը փութացնում են շատ:

ԵԼ՝ԲԵՆԻ

Պէտք է ըստ տեղեցին և պարագային

Շարժիլ: (Գնում է):

ԼՅԳՐԱՆ

Սէրի և հաւատարմութեան

Երգում արւի ես երկու քոյրին էլ:

Միմեանց թըշնամի են ներանք, ինչպէս

Թունաւորուածն և իժը: Ես որի՞ն

Առնեմ երկուքի՞ն, մէկի՞ն, ոչ մէկի՞ն:

Ոչ մէկիցն օգուտ ես չեմ ունենայ,

Եթէ ողջ մընան երկուքն էլ: Եթէ

Ելլիին առնեմ՝ Գնէրիլ՝ գազան

Սըղառնայ, բայց և սէրս հետ մի գործ

Յառաջ չի գընայ, մինչդեռ կենդանի

Ե իւր ամուսինն: Ոչինչ, դեռ կըռուի

Ետեն նորանով կօդտուիմ, իսկ յետոյ՝

Եթէ շատ ուզում է նէ ազատուիլ

Նրանից՝ թող հընար գըտնէ շուտով նրան

Մէջից բառնալու: Իսկ թէ խորհում է

Նա ինչպիսի Լիւրին և Սորգեղային—

Թող կըռուի յետոյ նոքա մէկ մեր ձեռքն

Բնկենն՝—էլ երբէք ներում չեն տեսներ:
Իմ այժմեան զիրքըս պահանջում է՝ ինձ
Պաշտպանել և ոչ իրաւունք փրնտուել: (Պսսմ է):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Դաշտ երկու բանականերին մէջ:

Բեմի ետե կռուի աղաղակ: Լիբ, ԿՈՐԻԵԼԻԱ և ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ Թմբուկ-
ներով և դրօշակներով անցնում են տեսարանի մէջով: Յետոյ
գալիս են ԻԳԳԱՐ և ԳԼ՝ՈՍՏԻՐ:

ԼԵԳԻՐ

Այստեղ հանդէպէք, հայր, ծառի ստուերում
Եւ աղօթեցէք, որ արդարութիւնն
Յաղթանակէ: Թէ երբէք ես դառնամ
Ձեզ մօտ՝ աւետիս կըբերեմ իմ հետ: (Պսսմ է):

ԳԼ՝ՈՍՏԻՐ

Աստուած օրհնէ ձեզ:
(Սուսի աղաղակ, յետոյ նահանջ):
ԵԳԳԱՐ յետ է գալիս:

ԼԵԳԻՐ

Փախչինք, ծերունի,
Ձեռքըդ տուր փախչինք: Լիբ յաղթընկացաւ
Եւ իւր զըստրին հետ միասին գերի
Բնկաւ: Ձեռքըդ տուր: Պընանք:

ԳԼ՝ՈՍՏԻՐ

Շատ հեռուն

Պէտք չէ, բարեկամ: Այստեղ էլ փրտիլ
Սարելի է:

ԼԵԳԻՐ

Ի՞նչ, նորից սե մըքեր:

Պէտք է համբերել, ինչ՝ աշխարհ դալուն
Նոյնպէս և գնալուն: Պէտք է հասուննալ
Միայն: Պընանք:

ԳԼ՝ՈՍՏԻՐ

Այո, իրաւունք ունիս: (Պսսմ է):

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Ներս են մտնում ԻԳՄՈՒՆԴ Թմբուկներով և դրօշակներով, ինչ-
պէս յաղթական, Լիբ և ԿՈՐԻԵԼԻԱ իբրեւ գերի, ՍՊԱՆԵՐ, ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ
և այլն:

ԼԵԳԻՐ (Սպանելին):

Հեռացրէք դոցա և լաւ հրակեցէք,
Մինչև յայտնըլի բարձրագոյն կամքը
Դատաւորներին:

ԿՈՐԻԵԼԻԱ

Մենք առաջինը

Ձեք նոցանից՝ որ լաւագոյն դիտմամբ
Չարագոյն բաղդի հանդիպեցան: Վե՛ղ
Խըղճում եմ միայն, ճընշուած թագաւոր:
Մենակ՝ կարող եմ ես խարխուլ բաղդի
Ծանակին տանել:—Պիտի չը տեսնե՞նք
Մենք այն զըստրերին, այն քոյրերին:

ԼԼԻ

Ո՛չ

Ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ: Պընանք բանդն. այնտեղ կերգենք
Մենք, ինչպէս երկու թըռչուն վանդակում:
Դու իմ օրհնութիւնս կըխընդրես, և ես
Ծունկ չողած՝ քեզնից ներում կըխընդրեմ:
Այսպէս մենք կապրինք, կերգենք, կաղօթենք,
Աւանդութիւններ կըպատմենք, ոսկի
Թիթեռնիկներին վերայ կըխընդանք,

Խեղճ թըշուառների զոյցներն կը լըսենք
Մենք պալատական լըրերի վերայ.
Նոցա խօսակից կը լինենք և մենք,
Թէ ո՞վ է ընկնում, ո՞վ բարձրանում, ո՞վ
Շընորհք է զըտնում, ո՞վ նրանից զըրկվում,
Գործերի զաղանին կը մեկնենք, որպէս
Թէ մենք սըրտագէտ լինէինք: Այսպէս
Բանդի պատերին մէջ մենք կը տեսնենք
Պալատի խաղերն ու խըմբերն, որոնք
Լուսնի հետ ածում են ու պակասում:

ԼԳՄՈՒՆԴ

Տարէք զրանց:

ԼԻՐ

Սիրուն զաւակս, այս տեսակ

Չոհին վրայ ինքնին աստուածները խունկ
Աը ծըխեն: Ես քեզ զըտայ. եթէ մէկն
Ուզէ մեզ բաժնել՝ երկընքից կըրակ
Պէտք՝ առնէ և մեզ վախեցնէ նրանով,
Իբր աղուէսներին: Աչքերըդ սըրբելու
Ժանտը մանաւանդ կուտէ նոցա միսն
Ու կաշին, քան մեզ նոքա կըստիպեն
Արտասուել: Այո՛, նոքա մանաւանդ
Վաղցից կը մեռնեն: Գընանք:

(Լէր և Աորդէլա պահապաններով գնում են):

ԼԳՄՈՒՆԴ (Մէ պայտ):

Այստեղ եկ,

Գընդապետ, լըսիր. առ այս տոմսակը, (պալէս է թ ընդլ)
Բանդ գրնա հետերն. քեզ մի աստիճան
Ես բարձրացրի արդէն, և եթէ
Սատարես այստեղ պատուիրուածն՝ ուղիղ
Աը հարթիս դէպի բարձրագոյն պատին:
Նըկատիր քեզ, որ մարդն այն է լինում,
Ենչ որ ժամանակն է, և փափուկ սիրտն

Երժան չէ սըրի: Առարկութիւն թոյլ
Չէ տալիս այս բարձր յանձնարարութիւնն.
Պամ նրան կատարիր, կամ մի ուրիշ տեղ
Բաղդ փընտիր:

ԳՆԴԱՊԵՏ

Լաւ, ես կը կատարեմ այն:

ԼԳՄՈՒՆԴ

Փոյթ ուրեմն. և քեզ բաղդաւոր կարծիր՝
Երբ այն կատարես: Լըսիր, ասում եմ
«Իսկոյն», և այնպէս արա, ինչպէս որ
Այստեղ զըրուած է:

ԳՆԴԱՊԵՏ

Չեմ կարող ես կառք

Վաշել, կամ ուտել չոր վարսակ. ինչ որ
Հընար է մարդին՝ ես կանեմ: (Գնում է):

(Փողէր. ԱՄԲԱՆԻ, ԳՈՆԵՐԻՒ՝, ՀՈՒԳԱՆ, ՍՊԱՆԵՐ
և ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՆԵՐԱ ԵՆ ԿԵՆՈՒՄ):

ԱՆՆԱՆԻ

Միլորդ,

Այսօր ցոյց տըւիք դուք ձեր արութիւնն,
Եւ բաղդն էլ օգնեց ձեզ: Գուք զերեցիք
Մեր յաղթանակի ախոյեաններին:
Նոցա ձեզանից պահանջում ենք, որ
Վարուինք նոցա հետ, ինչպէս երկուստեք
Թեւաղբին—նոցա արժանիքն և մեր
Ապահովութիւնն:

ԼԳՄՈՒՆԴ

Լաւ համարեցի

Ես, տէր, այն թըշուառ, ծեր թագաւորին
Սալանքի մի տեղ յուղարկել արթուն
Պահպանութեան տակ: Նորա հասակը,
Մանաւանդ տիտղոսն զիւթիչ զօրութիւն

Ունին զրաւելլու ռամկին սրբաերը
 Եւ մեր նիզակներն մեր դէմ դարձնելու:
 Հետն յուզարկեցի թագուհուն էլ, նոյն
 Պատճառով: Նոքա պատրաստ կը լինին
 Վաղը, կամ երբ ձեզ հաճոյ լինի՝ դալ
 Ձեր դատաստանին առջեւ կանգնելու:
 Քրքտինք ու արիւն այժմ հոսում են դեռ,
 Բնկերն ընկերին կորցրեց. լաւագոյն
 Պատերազմներն էլ բորբոքած սրբաով
 Ընծում է նա՝ որ ենթարկուեցաւ
 Նոցա հարուածին: Սորդելիայի
 Եւ հօր դատաստանն աւելի յարմար
 Տեղ են պահանջում:

ԵԱ՛ՐԱՆԻ

Ներեցէք ինձ, տէր,

Եյս պատերազմում դուք ստորագրեալ
 Էք ինձ և՛ ոչ եղբայր:

ՀՈՒՆԳԱՆ

Հէնց այս պատիւն էլ

Ուղղում ենք նորան մենք տալ: Սարժեմ, դեռ
 Եյդպէս չըխօսած՝ լաւ էր հարցնէիք
 Մեր կամքն էլ: Նա մեր զօրքն հանեց կրօուի,
 Մեր աստիճանի և անձի պատիւն
 Նա էր կրում վերան, և՛ այս իշխանութիւնն
 Պարող էր նորան վըստահութիւն տալ՝
 Ձեզ կոչել եղբայր:

ԳՈ՛ՆԵՐԻՒ՛Ն՝ (Հեգանին):

Շատ մի տաքանաք.

Նրան իւր սեփական արժանիքն աւել
 Բարձրացրեց, բան ձեր պաշտպանութիւններն:

ՀՈՒՆԳԱՆ

Ինձանով զգեցած իմ իրաւունքներս՝
 Նա հաւասար է նախապատուին էլ:

ԳՈ՛ՆԵՐԻՒ՛Ն՝

Ամենամեծն այս կը լինէր, որ նա
 Ձեզ հետ պըսակուէր:

ՀՈՒՆԳԱՆ

Յաճախ մարգարէ

Են ծաղրածուններն:

ԳՈ՛ՆԵՐԻՒ՛Ն՝

Գաղափր, դաղափր: Եւքն,

Որ ձեզ ցոյց տըւեց այս՝ փոքր ինչ շէլ է:

ՀՈՒՆԳԱՆ

Տիկին, տըկար եմ ես, ապա թէ ոչ
 Ձեզ լըցուած սրբաով պատասխան կտայի: (Երհնաւոր):
 Բօրապետ, առ իմ զօրքերս, գերիներս,
 Երկիրներս, տիրիր նոցա և իմ վրայ:
 Տեղի եմ տալիս քեզ վըկայ լինի
 Եշխարհ. քեզ ընտրում եմ ինձ ամուսին
 Եւ տէր:

ԳՈ՛ՆԵՐԻՒ՛Ն՝

Յոյս ունի՛ս նրան ըստանալ:

ԵԱ՛ՐԱՆԻ (Գանգեղէն):

Նրդեղք լինել՝ քո կամքից չէ կախուած:

ԼԳՄՈՒՆԳ

Ոչ էլ քո կամքից, լճորդ:

ԵԱ՛ՐԱՆԻ

Անտուն լակոտ.

ՀՈՒՆԳԱՆ (Երհնաւոր):

Թըմբուկ զարնել տուր և ապացուցիր
 Իրաւունքդ:

ԵԱ՛ՐԱՆԻ

Պաց դեռ և լըսիր:— Եղմունդ,

Սալանաւորում եմ քեզ պետական
Պաւի համար, և քեզ հետ խտուտիկ
Եյս օձին (Յոյս ասլով Պոնէրէլէն:—Հուգանին)

Իսկ ձեր դիտումը, սիրուն
Քոյր, խափանում եմ ես կրնիս օգտին:
Նէ այս պարոնին հետ նըշանուել է
Մածկապէս, և ես, ներաւ ամուսինն,
Երգելում եմ ձեր նշանախօսութիւնն.
Եթէ նըշանուել ուզում էք՝ առէք
Ինձ: Եյս տիկինը խօսուած է արդէն:

ԳՈՒՆԻՄԻՆ՝

Սատակ է, ի՞նչ է այս:

ԵԼ՝ԻՆՆԻ (Լեւոն-նի):

Պու զինուած ես.

Թող հընչէ թըմբուկն: Թէ մարդ դուրս չըգայ՝
Որ ապացուցէ քո ամօթալի
Իազմաթիւ դաւերդ՝ ահա իմ գըրաւս:
(Ձգո՞ւ է նորան իւր յեռնոցը):

Քո սըրտիդ վերայ կապացուցանեմ—
Յառաջ քան բերանս մի բան դնեմ—թէ դու
Եյն ամենն ես՝ ինչ որ քեզ կոչեցի:

ՀՈՒՆԻՆՆԻ

Ո՛հ, հիւանդ եմ ես, հիւանդ եմ:

ԳՈՒՆԻՄԻՆ՝ (Եռանկն):

Թոյնին

Ձէի հաւատայ էլ ես՝ թէ հիւանդ
Չլինէիր:

ԼԵ՛ՐՈՒՆԻ

Ահա իմ հակադըրաւս: (Ձգո՞ւ է իւր յեռնոցն):

Ով ինձ դաւաճան կոչէ՝ սրտում է
Նա իբր ապիրատ: Թող հընչէ թըմբուկն:
Ով համարձակի՝ ես նորա կամ ձեր

Սամ հէնց ամենքի վերան քաջութեամբ
Սապացուցանեմ հաւատարմութիւնս
Ու պատիւս:

ԵԼ՝ԻՆՆԻ

Եյ, մի մոռնեալի:

ԼԵ՛ՐՈՒՆԻ

Եյ, մի

Մոռնեալի. կանչէք այստեղ մոռնեալին:

ԵԼ՝ԻՆՆԻ

Քաջութեանդ վերայ միայն յոյսըդ դիր,
Վաստնդի զօրքերդ, որ իմ անունովս
Ժողովուած էին՝ արդ իմ անունովս
Պարձեալ արձակուած են:

ՀՈՒՆԻՆՆԻ

Ա՛խ, ես սաստիկ

Հիւանդ եմ:

(ՍՈՒՆԵՏԻԿԸ Ներսէ ճարո՞ւ):

ԵԼ՝ԻՆՆԻ

Տըկար է նէ. իմ վըրանս

Տարէք ներան: (Հուգանին ասնո՞ւ է): Նկ այստեղ, մոռ-
նեալի,

Փողըդ հընչեցրու և բարձը ձայնով
Եյս թուղթը կարգա:

ՍՊԵՅ

Փողը հընչեցէք: (Փոռն հիւնո՞ւ է):

ՍՈՒՆԵՏԻԿ (Ասորո՞ւ է):

«Եթէ բանակին մէջ կայ մի մարդ, համապատասխան
«դիրքով և աստիճանով, որ զէնքով կամենայ հաստատել, թէ
«Լեզմունդ, անուանուած Պ՛լոստէրի կոման, մի քանի անգամ
«դաւաճան է եղել՝ թող նա դուրս գայ փողի երրորդ անգամ
«հնչելուն: Լեզմունդ պատրաստ է պաշտպանուելու»:

ԱՆՆԱՆՈՒ

Խնայիր, ո՞ր խնայիր նորան¹:

ԳՈՐԴԱՆՈՒ

Սա որոգայթ էր, ԳՂՈՍՏԷՐ: ԳՐԱՆ ԵՐԲԷՔ
Պարտաւոր չէիր, մենամարտութեան
Օրէնքով զուրս գալ մի անծանօթի
Առջին: Յաղթուած չես դուն, այլ խարդախուած:

ԱՆՆԱՆՈՒ

Տիկին, ձեր բերանն բռնեցէք, թէ ոչ
Այս թըղթով ես այն կըզոցեմ: (Երհման) Այս
Նըւաւստ քան բոլոր մականունները,
Արդաքո ամօթի: (Գրհման) որ ուրիշ է ինչ շահակը)
Տիկին, մի պատռէք:
Տեսնում եմ, որ դուք ճանաչում էք այս:
(Տալիս է շահակը Երհման):

ԳՈՐԴԱՆՈՒ

Հէնց ճանաչեմ էլ՝ Օրէնքներն իմն են,
Ոչ քոնդ. Ո՞վ է ինձ դատապարտողը: (Գրհման):

ԱՆՆԱՆՈՒ

Ճիւղը: (Երհման) Գիտե՞ս այս նամակն:

ԵՐԴԱՆԱԿԱՌԻԼ

Մի հարցնէք:

Ինչ որ ես գիտեմ:

ԱՆՆԱՆՈՒ (Մի սպասել):

Ներա ետեւից

Գնացէք, կատաղած է նէ, հըսկեցէք: (Սպան գրհման):

ԵՐԴԱՆԱԿԱՌԻԼ

Ինչ որ իմ վերաս ամբաստանեցիք՝

1) Մեկնիչներէն ոմանք կարծում են, թէ այս խօսքն ասում է Գրհմանը, որովհետեւ Ալբանին, որ Երհմանի դուստրը գիտէր՝ չէր կարող խնայել, որ նորա կեանքին խնայեն: Ոմանք էլ ասում են, թէ Ալբանին ուզում էր Երհմանի առ ժամանակ ապրիլն, որպէս զի նորանից պէտք եղած ցուցումներն ստանայ:

Գործել եմ, և դեռ շատ շատ աւելին:
Ժամանակն ամենն կըյայտէ: Նորա
Անցան ինչպէս ես: (Երհման) Բայց դուն, որին բաղդն
Յաղթանակ շնորհեց վերաս՝ ո՞վ ես դուն:
Եթէ ազնուական ես՝ ներում եմ քեզ:

ԵՐԴԱՆԱԿԱՌԻԼ

Թող ներողութիւնն երկուստեք լինի:
Յեղով քեզանից պակաս չեմ, Երհմանդ,
Իսկ եթէ աւել ուրեմն և աւել
Գուն ինձ վըշտացրիր: Երգար է անունս.
Քո հօր որդին եմ: Աստուածներն արգար
Ինչ, մեր մեղքերը հէնց մեզ պատժելու
Գործիք են շինում: Խաւար, յանցաւոր
Անկողնն, ուր դու ծնունդ առար՝ նըրան
Չըրկեց աչքերից:

ԵՐԴԱՆԱԿԱՌԻԼ

Երգար խօսեցար:

Անիւր դարձաւ. ես ահա այստեղ:

ԱՆՆԱՆՈՒ (Երհման):

Շարժուածքիցդ արդէն գուշակում էի
Քո արքայական արիւնդ: Թող, մէկ քեզ
Գըրկեմ: Թող կըսկիծն պատառէ իմ սիրտս՝
Եթէ երբէք քեզ կամ հօրդ ատել եմ:

ԵՐԴԱՆԱԿԱՌԻԼ

Երժանապատիւ իշխան, ես գիտեմ:

ԱՆՆԱՆՈՒ

Ո՞րտեղ թաղ կեցաք դուք և ի՞նչ կերպով
Իմացաք ձեր հօր վըշտերն:

ԵՐԴԱՆԱԿԱՌԻԼ

Հըսկելով

Նորա վրայ, միլ'որդ: Աս ձեզ կարճառօտ
Պատմեմ. մէկ պատմեմ, թող այնուհետեւ

Պատառի իմ սիրտս:—Իմ արիւնալի
Պատառը՝ որ մօտից հալածում
Լը ինձ՝ խոյս տալով—(որչափ քաղցր է կեանքն,
Որ նախապատիւ է մեզ ցաւերից
Եւ մեն ժամ մեռնելն, քան միանըւազ
Մահը)—ես խենթի ցընցոտի հագայ.
Եւ այ արտաքին կերպարանք, որից
Շնորհ իսկ խորշում են: Այսպէս ես գրտայ
Հօրս՝ արիւնալից մատանիներով,
Որ անգին քարերն նոր էին կորցրել:
Նորան առաջնորդ եղայ, մուրացի
Նորա համար և փրկիցի նրան
Յուս՝ հատուծիւնից: Նրբէք, (մեծ սրխալ),
Ինձ չըյայտնեցի նորան, մինչև որ
Մօտ կէս ժամ յառաջ, զրահաւորուելիս—
Գործի վախճանին թէպէտ մեծայոյս,
Բայց չըլինելով վրստահ՝ խընդրեցի
Նորա օրհնութիւնն և թափառական
Սեանքըս ծայրէ ծայր պատմեցի նորան:
Բայց, ախ, նորա սիրտն, տրկար այս կրօուին,
Մայրայեղ ցաւից և խընդութիւնից
Ճընշուած՝ պատառուեց ժրպտելով:

ԼԳՄՈՒՆԻ

Շարժեց

Ինձ քո պատմութիւնն, թերևս և օգուտ
Բերէ, բայց յառաջ տար խօսքդ. ինձ այնպէս
Թըլում է, որ դեռ ասելիք ունիս:

ԵԼՒԵՆԻ

Եթէ ասելիքդ նոյնպէս տրխուր է՝
Լըռիր: Ես արդէն դալուկ եմ ըզգում
Եյսչափ լրտելովս:

ԼԳՊԵՐ

Այդպէս թըլում է

Նոցա, որ վըշտից երկիւղ են կըրում:
Բայց մի ուրիշ ցաւ աճում լըրացնում
Լ: Վեշտն, որ արդէն զեղուած էր, և մինչ
Մայրայեղութեան է հասցնում:—Մինչդեռ
Ես ողբում էի բարձրաձայն՝ կիւս
Մի մարդ, որ երբեմն ինձ վատ վեճակում
Տեսնելով՝ իմ գարշ ընկերութիւնից
Խոյս տըւեց. իսկ այժմ երբ նա ճանաչեց,
Ով էր տարաբաղդ այն թըշըւառն՝ իսկոյն
Ջօրեղ ձեռքերովն վիզըս փարեցաւ,
Գոչեց բարձրաձայն, որպէս թէ ուզէր
Պատառել երկինքն. ընկաւ հօրըս վըայ
Եւ պատմեց Լիրի և իւր վըայ մի դէպք
Եյնչափ ցաւալի, որպէս չէ լըսած
Նրբէք մի ականջ: Պատմելիս վըշտերն
Եյնքան սաստկացան, որ կեանքին թելերն
Կըտրատիլ ըսկսան: Հէնց նոյն վայրկեանին
Նրկրորդ փօղն հընչեց և ես թողի նրան
Կըռուելիս մահի դէմ:

ԵԼՒԵՆԻ

Բայց ով էր նա:

ԼԳՊԵՐ

Սէնան, արտաքսուած Սէնան, տէր իմ, որ ծըպտած
Ընկերակցում էր իրան հալածող
Երբային, նորան ծառայութիւններ
Լը անում՝ որոնք ըստրուկին իսկ չեն
Վայել:

(Յանկարճակի ներս է պանդոխտ ՍՍՊԵՏ, արիւնոտ դաշնը յետին):

ԵՍՊԵՏ

Օգնեցէք, օգնեցէք, հասէք

Օգնութեան:

ԼԳՊԵՐ

Ինչ կայ օգնելու:

ԱՆՐԱՆԻ

Խօսիր,

Այ մարդ:

Ի՞նչ ես

է այդ արիւնոտ դաշոյնն:

ԱՍՊԵՏ

Պեռ տաք է. ծրխում է դեռ նա: Հէնց նոր

Պուրս ելաւ ներս սրբոց: Մեռաւ նէ:

ԱՆՐԱՆԻ

Ո՞վ, խօսիր, մարդ:

ԱՍՊԵՏ

Ձեր կինը, տէր, ձեր կինն.

Եւ ներս ձեռքով թունաւորուած է

Քոյրը. նէ ինքն այս խոստովանեցաւ:

Ի՞ՆՍՏԱՆԻ

Երկուքին հետ էլ նըշանուած էի.

Եւ մէկ վայրկեանում մենք պըսակվում ենք

Երեքս էլ:

ԱՆՐԱՆԻ

Պիտի բերէք, կենդանի

Սա մեռած: Երկնից այս դատաստանը

Սարսափեցնում է մեզ, բայց չէ շարժում

Մեր կարեկցութիւնն: (Ապէսը գնում է):

(Ներս է հանում ԿԵՆՏ):

Ի՞ՆՉԵՐ

Տէր, ահա գալիս

Է Կենտ:

ԱՆՐԱՆԻ

Ո՞ր, նա է այս. ժամանակը

Ձէ ներում անել հարկ եղած յարգանքն:

ԿԵՆՏ

Ես եկայ մաղթել իմ թագաւորիս

Եւ իշխանների՝ յաւիտենական

Պիշեր-բարին: Նա այստեղ է:

ԱՆՐԱՆԻ

Ո՞րքան

Մենք կարեւոր բան մոռացանք: Լըմոնդ,

Ո՞ր է թագաւորն, ո՞ր է Սորդելեան:

ԳՈՆԵՐԻԼԻ Ե ԶՈՆԳԱՆԻ զինեցէ Ներս Են Բերում):

Կենտ, տեսնում ես այս տեսարանն:

ԿԵՆՏ

Ահա,

Ինչո՞ւ համար է:

Ի՞ՆՍՏԱՆԻ

Բայց սակայն Լըմոնդ

Սիրում էր: Այս մէկն ինձ համար միւսին

Թունաւորեց և ինքնիրան սպանեց:

ԱՆՐԱՆԻ

Ճիշտ է:—Օածկեցէք ներանց դէմքերը:

Ի՞ՆՍՏԱՆԻ

Հազիւ եմ շնչում... բնութեանս հակառակ

Ուղում եմ բարի գործ անել... շուտով

Մարդ յուզարկեցէք...—փութացէք միայն—

Եմրոցն. վասընզի իմ պատուէրս Լիւրի

Եւ Սորդելեայի կեանքին ըսպառնում

Է վրտանդ... շուտով, էլ ժամանակն է:

ԱՆՐԱՆԻ

Վազէ՛ք, ո՞չ վազէ՛ք:

Ի՞ՆՉԵՐ

Պէտքի ո՞վ, միջոց: (Լըմոնդ):

Ո՞վ է այնտեղի հրսիւղն: Մի նըշան

Տուէք ներողութեան:

ԼԵՂՈՒՆԻ

Լաւ խելք է. սուրս առ,

Տուր զընդապետին:

ԱԼՂԻՆԻ

Յանուն արեւիդ

Փռութա: (Լեզու քննէ):

ԼԵՂՈՒՆԻ

Նա ինձնից և քո ամուսնից

Պատուէր ըստացաւ՝ Սորգելիային

Սախել բանդին մէջ և յայտնել, թէ նէ

Յուսահատութեան պատճառով զործեց

Ենձնասպանութիւն:

ԱԼՂԻՆԻ

Թող աստուածները

Նոցա պահպանեն: (Լեզու-նոր յոյս Կալի-նի):

Հանեցէք սրբան

Պուրս: (Լեզու-նոր Կալի-նի):

(Լիւր ներս է մտնում, Կալի-նի ԿՈՐԴԵԼԻԱՆ յետ-

մտնում է Կալի-նի. ԷԴԱՐ և ՍՊԱՆԵՐ Երեւոյ):

ԼԻՐ

Լացէք, լացէք, լացէք, լացէք: Ո՛հ,

Քարից էք ամենքդ. թէ ունենայի

Նս ձեր լիզուներն, ձեր աչքեր՝ նոցա

Սրբործածէի՝ երկնից կամարը

Խորտակելու: Ո՛հ, նէ ընդ միշտ զընաց:—

Ճանաչում եմ ես, երբ մեռած է մարդ,

Նրբ գեռ կենդանի: . . . Նէ իբրեւ երկիրն

Մեռած է: Տըւէք ինձ մի հայելի:

Նրբ ներս շունչը հայելու երեսն

Խաւարեցնէ՝ գեռ կենդանի է նէ:

ԱԼՂԻՆԻ

Ա՜հ է աշխարհի խոստացուած վախճանն:

ԼԵՂՈՒՆԻ

Սա՛մ մի պատկեր է այն ահեղ օրին:

ԱԼՂԻՆԻ (Լեւոյն):

Մեռի՛ր, զոյութիւնդ կորցրու մի անգամ¹⁾:

ԼԻՐ (Սորգելիայի բերանին առջև մի փայտեղ Երեւոյ):

Շարժում է փետուրն. կենդանի է նէ.

Եսկում է նէ. ո՛հ, այս երջանկութիւնն

Սարձատրում է ինձ բոլոր վըշտերիս

Փոխանակ, որ ես երբէք կըրել եմ:

ԱԼՂԻՆԻ

Ո՛վ իմ բարի տէր: (Մտնում է Կալի-նի):

ԼԻՐ

Հեռացիր ինդրեմ:

ԼԵՂՈՒՆԻ (Լեւոյն):

Եզնիւ Սէնտն է սա, ձեր բարեկամը:

ԼԻՐ

Ենէ՛ծք ձեր վերայ, դուք, մարդասպաններ,

Պուրք, դաւաճաններ: Պեռ ներսն փրկել

Սարող էի ես:— Յաւիտեան զընաց

Եյժմ: Սորգելիա, Սորգելիա, կաց

Փոքր ինչ. . . Հա՛, դուն ի՛նչ ասիր. . . Ներս ձայնն

Փափուկ էր, քրքրոյշ և քաղցր. կընի մօտ

Թանկագին է այս: Նս ըսպանեցի

Եյն ըստրուկն, որ քեզ խեղդեց.

ՍՊԱՆԵՐ

Քիշտ է այս,

Տէրեր, նա արաւ այս:

ԼԻՐ (Սպային):

Եյնպէս չէ՛, մարդ:—

1) Նշանակում է. աւելի լաւ է քեզ մի անգամից մեռնել և զոյութիւնդ կորցնել, քան թէ ապրել միայն նորա համար, որ վշտեր կրես:

Այս մի ժամանակ, երբ իմ սուր սուսերս
 Նոցա բոլորին կըթռցընէր: Այժմ
 Ծեր եմ ես, և այս բոլոր չարիքներն
 Աործանում են ինձ. . . (Ահաբն) Խընդրեմ, ով էք դուք:
 Աչքերս լաւը չեն—կացէք ձեզ ասեմ. . .

ԱՆՆՏ

Թէ պարծենայ բազմն, թէ երկու մարդի
 Սիրել և ատել է միանգամայն՝
 Նոցանից մէկին տեսնում ենք այստեղ:

ԼԻՐ

Աչքերս մըթնում են: Ահետը չե՞ս:

ԱՆՆՏ

Ես եմ,
 Ես, ձեր ծառայն, Ահետ: Ո՞ւր է ձեր ծառայն
 Այսիւս:

ԼԻՐ

Նա մի քաջ տղայ է.—եւ այս
 Աարող եմ ասել ձեզ—Հէնց զարնում է
 Առանց նայելու: Մեռած և փրտած
 Ե՛ նա:

ԱՆՆՏ

Ո՛չ, անգին տէր իմ, ես եմ նա. . .

ԼԻՐ

Հիմա կըտեսնեմ:

ԱՆՆՏ

Որ ձեր չարիքի
 Եւ զըթբաղդութեան ըսկըզբից ի վեր
 Հետեւում էի ձեր տըխուր քայլին:

ԼԻՐ

Բարով եկաք:

ԱՆՆՏ

Ո՛չ, ոչ ես և ոչ դք:
 Ամեն ինչ այստեղ մեռած, տըխուր է:
 Քո աւագ դըստրերդ անձնասպան եղան
 Ի՛ յուսահատութեան մէջ մեռան:

ԼԻՐ

Այո,

Ես էլ կարծում եմ:

ԱՆՆՏ

Նա չէ հասկանում
 Խօսածն. աւելորդ է, որ մենք նորան
 Ներկայանում ենք:

ԼԻՐ

Բոլորովին զուր:
 (Մէ ՍՊԱՅ Նէրսէ հարստ):

ՍՊԱՅ

Տէր, Լեզմունդ մեռաւ:

ԱՆՆՏ

Աարեոր չէ այդ:—

Դուք, ազնիւ լ'որդեր և բարեկամներ,
 Լըսեցէք մեր կամքն: Ինչ որ կարող է
 Այս մեծ դըթբաղդին (Ահաբն ցոյց տալով) մըխիթարել՝ այն
 Պէտք ենք կատարել: Իսկ մենք ուզում ենք
 Այս արքայական ծերունուն յանձնել
 Բոլոր տէրութիւնն, մինչ կենդանի է: (Ահաբն և Լեզմունդ)
 Իսկ ձեր երկուքիդ ձեր իրաւունքներն
 Վերադարձնում եմ, և յաւելուածներ,
 Որոց դուք լըրիւ արժան էք: Բոլոր
 Մեր բարեկամներն առաքինութեան
 Վարձքը կըստանան, բոլոր թըշնամիք՝
 Յանցանքի բաժակն:—Ո՛հ, նայէ՛ք, նայէ՛ք:

ԼԻՐ

Խեղճ դուստրըս խեղդուած¹⁾։ Ո՛չ, ո՛չ, կեանք չըկայ։
 Խնջու ապրումն են մուկը, շունն և ձին,
 Իսկ դուն չես շնչում։ Ո՛հ, դուն էլ չես գար,
 Ո՛չ, երբէք, երբէք, երբէք, երբէք։—Այս
 Առձակը բացէք խնդրեմ։—Շնորհակալ
 Եմ, տէր։ Տեսնում եք այս... ո՛հ, նայեցէք
 Վերան, նայեցէք, ներա շրթունքներն.
 Ներան նայեցէք, ներան նայեցէք։ (Մեռած է)։

ԼԳԳԼԲ

Պալկանում է նա։ Միլ'որդ, միլ'որդ...

ԿԼՆՏ

Սիւրա,

Ատորուկը, խնդրեմ կոտորուկը։

ԼԳԳԼԲ (Լեւոն վերայ հակած)։

Տէր իմ,

Եւքերը բացէք։

ԿԼՆՏ

Մի տանջէք հոգին։

Ո՛հ, թողէք խաղաղ գրնայ։ Բարեկամ

Չէ նորան, ով որ այս դառն աշխարհի

Տանջանքին այլ ևս ուզում է նրան

Ենթարկել։

ԼԳԳԼԲ

Ո՛հ, նա յիրաւի մեռաւ։

1) Այս խօսքն երկար վեճերի առիթ եղաւ մեկնիչների մէջ, թէ ո՞ւմ պէտք է հասկանալ։ Բնագրին մէջ է «poor fool» — խեղճ յիմար։ Ոմանք (Բէյնոլ'դ, Պոլ'բիշ, Փրանսուա չիւզօ) կարծում են, թէ խեղկատակի մասին է այն ասուած, մանաւանդ որ Լիր խեղկատակին շատ սիրում էր, ինչպէս քանիցս անգամ ցոյց տուեց արդէն։ Միւսներն (Սդիվենս, Մէլոն) աւելի հաւանական են կարծում, թէ Պորդելիայի մասին լինի այն. նախ որ Լիրը Պորդելիայի խեղդուած լինելն ինքնին տեսաւ. երկրորդ, որ յայտնի չէ խեղկատակի խեղդուելը, (որ դժուար թէ պատահած էլ լինի). երրորդ, որ Լիր այս սաստիկ յուզումն մէջ, մեռած դուստրն աչքին առջև ունենալով՝ հագին թէ կարողանար յիշել վաղուց մոռացուած խեղկատակին. և մանաւանդ որ fool (խենթ) բառը հոմանիշ էր innocent (անմեղ) բառին հին անգլիերէնի մէջ։

ԿԼՆՏ

Հրաշք է, որ այսքան երկար դիմացաւ։
 Բըռնի էր ապրում նա։

ԱԼԲԵՆԻ

Պուրս ձրգեցէք

Պոցա։—Մեր վերայ այժմ ընդհանուր սուգ

Այս։ (Վէշտին և Լոգոպոլին) Պուր, իմ հոգու բարեկամները,

Առաւարեցէք դուք այս տէրութիւնն

Եւ բըժըշկեցէք երկրի վէրքերը։

ԿԼՆՏ

Միլ'որդ, ճանապարհ կեղնեմ ես շուտով։

Առջում է ինձ տէրս. չեմ համարձակում

Նորան ասել Ո՛չ։

ԱԼԲԵՆԻ

Հարկ է մեղ տըխուր

Այս ժամանակի բեռին ենթարկուել։

Եսեւ այն, ինչ որ ըզգում եմք, և ոչ

Ինչ որ վայել է։ Աւագագոյնը

Մեր մէջ՝ ծանրագոյն վիճակ ունեցաւ։

Իսկ մենք կըրտսերներս՝ երբէք չենք տեսնի

Այս քանքան, երբէք այսքան չենք ապրի։

(Յոգալիս—որոնք նոսրէին Պուրս և Ելեն)։

ՎԵՐՋ

ԿԱՐԵԻՈՐ ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

- Եր. 18. 17-րդ տողից յետոյ **աւելցնել** Երկրորդ տեսարան:
Սի գահ չի ճ գլ' ոստէրի ամրոցում:
- » 19. 2-րդ տողում՝ ի՞նչ ապօրինի. **աւելել** ի՞նչ ապօրինի:
- » 19. վերջին տողը (ժամ չէ անցնում, որ անվայել գործով) **ջնջել**:
- » 39. Ծանօթ. 5-րդ տողում՝ իրանց առածին. **աւելել** իրանց առածին:
- » 54—56, 59, 74—79. Գործն վա՛ղ բառը **աւելել** Կորնվա՛ղ:
- » 89. 16-րդ տողում՝ չեմ դատում քեզ. **աւելել** չեմ դատում ձեզ:
- » 125. Կերքեից 2-րդ տողում՝ Գո՛ւ լինիս. **աւելել** Գու՛լ լինիս:
- » 126. 8-րդ տողում՝ Տէր, իմ Կորնվա՛ղի. **աւելել** Տէր իմ, Կորնվա՛ղի:
- » 130. 3-րդ տողում՝ ներա հառաջանքն. **աւելել** ներա հառաջանքն:
- » 140. 10-րդ տողում՝ գաթաթում. **աւելել** գագաթում:
- » 144. 14-րդ տողում բացուելուք. **աւելել** բացուելուք:

960

2013

